

Zprávy

Národní archiv v roce 2009

Eva Drašarová

Úvod

Očekávání do roku 2009, plná obav, zda bude možné udržet chod instituce díky naprosto nedostatečnému rozpočtu, se skutečně naplnila, a pouze díky neutuchající, více než půlroční aktivitě všech rozhodujících složek archivu i Ministerstva, se teprve v listopadu podařilo odvrátit hrozící uzavření archivu. Priority, přes neustále experimenty Ministerstva s plošným krácením rozpočtů již v předchozích letech, která s finanční a hospodářskou krizí neměla nic společného, zůstaly v některých částech téměř stejné jako v roce předchozím.

Archivování elektronicky vzniklých archiválií se opět posunulo ve směřování k výstavbě tzv. národního digitálního archivu. Měřeno prizmatem potřeby realizace a netrpělivostí archivářů, se vše pohybuje hlemýžďím tempem a nejasnosti kolem skutečného spuštění financování z prostředků Integrovaného operačního programu strukturálních fondů Evropské unie přetrvávaly celý rok. Proto se začaly objevovat nebezpečné signály možného drobení realizačního týmu. Proto šlo o personální prioritu na úkor ostatních prací a organizačních celků, stejně jako další, tentokrát zcela nové povinnosti vyplývající z postupného náběhu jednotlivých komponent elektronického úřadování.

Předarchivní péče se prolнула s otázkou implementace zákona o datových schránkách nejen v Národním archivu, ale i u původců spadajících do jeho kompetence. Metodická pomoc se realizovala směrem i k ostatním veřejným archivům. Počítali jsme s velkými potřebami v tomto ohledu ve veřejné správě a tedy i s mobilizací dalších kompetentních archivářů pro tyto záležitosti. Pro usnadnění práce nejen v této oblasti byl dotvořen vnitřní informační systém a jeho využívání se stalo samozřejmou součástí způsobu řízení, kontroly, ale i spolupráce v horizontální rovině. Může být chápán jako „psychologická příprava“ na implementaci elektronické spisové služby v archivu.

Archiv nemá nazbyt v personálních ani ve finančních zdrojích. Řídící složky musejí tedy racionálně zvažovat veškeré aktivity, nelpět za každou cenu na tradičních zažitých postupech, neplytvat silami na napravování zbytečných nedostatků způsobených liknavostí a organizační a jinou nekompetentností vlastních kolegů i našich partnerů. Měním se podmínkám je nutné se přizpůsobit sofistikovanými

způsoby organizace práce i strukturou. Ne vše se podařilo. A tak nástroj státní kontroly u problematických původců a řešení kompetence Národního archivu u mateřského resortu včetně personální části se nikam nepohnuly. V evidenci Národního archivního dědictví jsme zapracovali připomínky ze státní kontroly a v jistých organizačních útvarech se snažili o udržení pořádku. Za prioritní nadále považujeme vedle spolupráce s politickými stranami (zde ovšem pouze s dnes či v minulosti parlamentními) především záchranu akutně ohrožených archivů bývalých masových dobrovolných organizací Národní fronty a mezinárodních organizací, působících před rokem 1990 v Praze. Na stejnou úroveň jsme kladli udržení dynamiky při získávání osobních archivů.

Totéž platí i pro oblast zpracování archiválií. Nezahajovali jsme nové projekty bez ukončení stávajících, připravili jsme se pečlivě na využití týmové práce, na prvky projektového řízení napříč archivními odděleními. Opět se stanovily priority pro celý Národní archiv.

Ve využívání archiválií organizačními opatřeními se zatím úspěšně bráníme krádežím. Dokončení rekonfigurace sítě a emancipace ze sítě Ministerstva vnitra dovolilo plán masivnějšího využívání studijních kopií a webu – tj. uveřejňování žádaných pomůcek a kopií archiválií na webu. Pokračující retrospektivní konverze inventářů nabrala novou dynamiku. Pokračovalo i bezpečnostní a studijní snímkování – paralelně „mokry proces“ (dokud finance dovolí) a digitalizace. I zde dominantně vystupuje nutnost uvážlivého plánování. Potvrzuje to i volba a realizace výzkumného úkolu ve věci informačního propojení s ostatními paměťovými institucemi a archivních standardů. Souvisí s informačními potřebami společnosti, s nutností výměny dat bez bariér, s rozvojem elektronického úřadování i využitím obsahu budoucího digitálního archivu.

Nezbytnou podmínkou péče o fyzický stav archiválií bylo naplnění páteřního reálného tříletého plánu restaurování. Mezi jednu z dlouhodobých priorit Národního archivu patří zavedení technologií hromadného odkyselování archiválií. V roce 2007 byly vybrány tři perspektivní technologie CSC Book Saver a BookKeeper a Neschen C 900. Rok 2008 byl věnován přípravě nákupu těchto technologií, popřípadě jejich uvedení do provozu za pomoci tzv. Norských finančních mechanismů. Tato varianta bohužel nebyla podpořena experty Ministerstva kultury. Zkvalitnění projektového záměru hromadného odkyselení, získání strategických partnerů bez ohledu na resortní kompetence a nutná spolupráce s Archivem bezpečnostních složek, který díky svému výlučnému postavení měl dostatek prostředků pro nákup přístroje Neschen a který hledá naplnění dílce zákona o Ústavu pro studium totalitních režimů mj. i v otázce spolupráce s Národním archivem v oblasti restaurování (ovšem jen ve svůj prospěch), to vše byly cesty jak dále postupovat v záchraně postižených archiválií.

V roce 2009 pokračovaly rokem 2006 zahájené restaurátorské práce (na základě vládního usnesení č. 216 z března 2003) dokumentů poškozených povodní v roce 2002 (knihařské práce na ročenkách Českého statistického úřadu). Restaurování soudních spisů Městského soudu v Praze bylo sice konečně zahá-

jeno, ale výhled na rok 2010 je opět pesimistický. Hlavním důvodem byla dříve neochota Ministerstva spravedlnosti financovat práce, které svým nevhodným umístěním spisoven způsobila, nyní jde o následky škrtů v důsledku hospodářské krize. Fyzický stav archiválií Státního soudu z padesátých let 20. století je však natolik ohrožen, že Národní archiv bude muset svými silami, tedy po kapkách, tuto situaci zachraňovat.

Krizový plán Národního archivu pro případy havárie nebo živelních pohrom byl zpracován pro budovu Národního archivu v Dejvicích až na úroveň jednotlivých směrnic v souvislosti s výstavbou městského okruhu Pražský most – Špejchar. Na základě dosud získaných zkušeností se ukazuje, že na celé práci je a zřejmě i v budoucnu bude nejsložitější přesvědčit některé členy krizových orgánů o smyslu této práce. Doufejme, že i v dalších dvou letech půjde jen o teoretickou přípravu, která při postupujících zemních pracích při výstavbě tunelu Blanka snad nebude potřebná v praxi.

Zpracování postupu na záchranu a dlouhodobé uložení fotografických dokumentů (8. odd. – tříletá podpora 1600 tis. Kč), přešlo do posledního roku řešení. Monitorování plynných polutantů v depozitářích státních archivů ČR (10. odd. – dvouletá podpora 1400 tis. Kč) představilo konečné výsledky veřejnosti.

Významnou událostí bylo konání dvou akcí k předsednictví České republiky v Evropské unii v archivnictví – EBNA a Fórum DLM. Archiv za ně sice nenesl přímou zodpovědnost, ale důstojný průběh v naší budově a za pomoci našich kolegyň a kolegů byl věcí cti. Ostatně tři referáty pro zasedání špičkových evropských archivních představitelů připravil náš archiv a šlo o podstatné inováce a podněty v oblasti výzkumu.

Personální situace

Personální situaci v odděleních nelze charakterizovat jednoduchým tabulkovým přehledem. Trvalou skutečností se stalo snížení počtu systemizovaných míst o jedno k 1. 1. 2008, na základě rozhodnutí ministra vnitra o snížení počtu pracovních míst v resortu (archivář). Z téhož podnětu bylo jedno místo přeměněno na „digitalizátora“. Trvá tedy trend snižovat personální stav a navyšovat povinnosti. Propad v posledních deseti letech je ze 168 systemizovaných míst na 142. Nárůst fyzického rozsahu spravovaných fondů je ze 103.564,92 bm v roce 2000, na 119.611,15 bm v roce 2008 a 116.707,45 bm v roce 2009 (oproti stavu k 31. 12. 2008 se jedná na konci roku 2009 o nárůst o 61 archivních souborů a úbytek 2903,7 bm z důvodů delimitace a skartace).

Evidence archiválií

K 31. 12. 2009 spravoval Národní archiv ve své základní evidenci celkem 1785 archivních souborů v rozsahu 116.707,45 bm (oproti stavu k 31. 12. 2008 se jedná o nárůst o 61 archivních souborů a úbytek 2.903,7 bm). Z uvedených 1785 archivních souborů bylo celkem 1735 souborů (112.327,35 bm) evidováno jako soubory v přímé péči archivu, 46 souborů (4.338,9 bm) bylo v NA uloženo na

základě depozitní smlouvy a 4 archivní soubory NA (41,20 bm) byly na základě smlouvy uloženy mimo archiv. V roce 2009 bylo provedeno celkem 429 aktualizací evidenčních listů Národního archivního dědictví (dále též NAD), které se týkaly 241 archivních souborů. 317 aktualizací bylo provedeno prostřednictvím 228 vnějších a 89 vnitřních změn, 112 aktualizací pak přímou editací evidenčních listů. Do evidence archivních pomůcek bylo v roce 2009 zapsáno celkem 13 nových archivních pomůcek a 14 dodatků k již existujícím archivním pomůckám. V roce 2009 byly v evidenci archivních pomůcek zrušeny 2 archivní pomůcky.

V základní evidenci NAD archiválií uložených mimo archivy a kulturně vědecké instituce evidoval NA k 31. 12. 2009 celkem 4 archivní fondy o celkové metráži 12,72 bm, což znamená, že oproti stavu k 31. 12. 2008 nedošlo u těchto fondů k žádným změnám.

Do evidence vnějších přírůstků a úbytků bylo zapsáno celkem 237 vnějších změn uskutečněných v roce 2009 (tj. o 31 více než v roce 2008). Celkem bylo evidováno 230 přírůstků (223 přírůstků výběrem a 7 přírůstků delimitací) a 7 úbytků. Nejčastějším druhem přírůstku uskutečněného výběrem byl přírůstek ve skartačním řízení (98), dále následovaly dar (61) přírůstek mimo skartační řízení (38), koupě (16), depozitum jiného subjektu (9) a nález (1). Celkem bylo v roce 2009 převzato 1.639,97 bm archiválií a 30.992 evidenčních jednotek (tj. o 590,27 bm více a o 80.948 evidenčních jednotek méně než v roce 2008). Do jiných archivů bylo delimitováno 45 evidenčních jednotek v rozsahu 2,24 bm, což je o 1,52 bm více než v roce 2008.

Do druhotné evidence NAD předalo v roce 2009 údaje ze své základní evidence celkem 16 archivů a 6 kulturně vědeckých institucí. Celkem 5 archivů (Archiv akademie věd ČR, Archiv hlavního města Prahy, Archiv Národního technického muzea, Archiv Pražského hradu a Literární archiv Památníku národního písemnictví) předalo v roce 2009 Národnímu archivu 59 stejnopisů svých archivních pomůcek v listinné podobě.

K 31. 12. 2009 měl Národní archiv ve své péči celkem 1 národní kulturní památku a 25 archivních kulturních památek. Pravidelná prověrka fyzického stavu archivních kulturních památek se uskutečnila ve dnech 7. a 8. 12. 2009.

Výběr archiválií

Výběr archiválií ve skartačním řízení

Ke konci roku 2009 evidujeme na svých webových stránkách nadále 336 veřejnoprávních původců, kteří náležejí do předarchivní péče Národního archivu. Z těchto bylo do péče státních oblastních archivů (dále též SOA) postoupeno se souhlasem odboru archivní správy a spisové služby Ministerstva vnitra celkem 147 původců a kromě těchto byla u 32 původců postoupena příslušným SOA péče pouze o pobočky a regionální pracoviště (ve srovnání s rokem 2008 se zvýšily počty těchto postoupených původců v prvním případě o jednoho, u poboček a regionálních pracovišť o tři). V roce 2009 probíhala jednání směřující k postoupení předarchivní péče u zemědělských agentur a pozemkových úřadů Ministerstva

zemědělství příslušným státním oblastním archivům a předpokládá se předání těchto kompetencí během roku 2010. V závěru roku 2009 bylo jedním z původců zpochybněno postavení profesních komor daných zákonem jakožto veřejnoprávních původců. Záležitost byla po neúspěšném pokusu o respektování rozhodnutí archivu postoupena odboru archivní správy a spisové služby Ministerstva vnitra.

Výběr ve skartačních a mimo skartační řízení se realizoval celkem u 88 veřejnoprávních institucí (oproti roku 2008 nárůst o 19 původců) a sepsalo se při tom celkem 196 protokolů (v roce 2007 celkem 200 protokolů, v roce 2008 pouze 159).

Nárůst počtu skartačních a mimo skartačních řízení a současně navrhujících původců je tedy v obou případech téměř o čtvrtinu. V případě počtu skartačních protokolů se na tomto nárůstu ovšem podílí 25 protokoly Policie ČR, u níž by předarchivní péči již v roce 2010 měl převzít nově zřízený bezpečnostní archiv.

V roce 2009 pokračovala spolupráce více oddělení při výběru a přejímání archiválií veřejnoprávních původců u dokumentů vzniklých před rokem 1993. V resortu spravedlnosti jsme prováděli výběr archiválií v mimopražských depozitářích Skuteč, Písek a Brno. Převzali jsme dva větší celky do Národního archivu. Z Ministerstva spravedlnosti – odboru odškodňování, jsme získali 200 bm písemností až do roku 1992. Prováděli jsme první rozsáhlé skartační řízení a výběr archiválií ve správním archivu Úřadu ochránce veřejných práv v Brně.

S resortem financí jsme spolupracovali při výběru archiválií z období federálního Ministerstva financí a převzali jsme 35 bm archiválií. Ve spolupráci s tamním správním archivem jsme zahájili rozsáhlé třídění a výběr dokumentů z dosud nezpracovávaného celku řady poválečných fondů, které se týkaly konfiskace a převodu majetků firem a jednotlivých občanů do znárodněného hospodářství. Dosud jsme do Národního archivu převzali 147 bm fondu Likvidační fond měnový a 66 bm Fondu znárodněného hospodářství.

V roce 2009 byla ukončena depozitní smlouva o uložení písemností Likvidačního fondu měnového v Národním archivu, kterou jsme uzavřeli s Ministerstvem financí v červenci roku 2000. Dodrželi jsme postup stanovený Odborem archivní správy a spisové služby MV a ve spolupráci s Ministerstvem financí a oblastními archivy jsme prováděli rozdělení celku (více než 4000 bm písemností) na archiválie, které budou trvale uloženy v jednotlivých oblastních archivech a na písemnosti určené ke skartaci. Tyto práce probíhaly od března do července 2009, byly organizačně i časově dosti náročné. V oddělení státních fondů z let 1945–1992 Národního archivu zůstalo uloženo pouze minimální množství archiválií ústředního charakteru, které bude začleněno do převzatého Likvidačního fondu měnového.

Největší přejímka v I. oddělení se uskutečnila v říjnu, kdy byla od Katastrálního úřadu Praha-město převzata Hlavní kniha Desek zemských, tj. 1.524 knih v rozsahu 60 bm. Elektronická podoba Hlavní knihy Desek zemských byla předána do datového úložiště na Chodovci.

V roce 2009 vybrali archiváři u 86 veřejnoprávních původců při 188 skartačních řízeních (tj. počet skartačních protokolů) k trvalému uložení celkem 882,2 bm

archiválií, tedy 14,5 % z celkového množství 6 100,8 bm dokumentů předložených k výběru. Ve srovnání s předchozím rokem 2008 došlo tedy k výraznému vzestupu množství navržených i vybraných dokumentů a téměř o polovinu a to přibližně na úroveň roku 2007 (tehdy bylo navrženo 6 660 bm a z toho vybráno 1 089,5 bm archiválií), a to při poněkud vyšším počtu skartujících původců než v předchozích letech (v roce 2007 počet 71 původců, v roce 2008 63 původců). Počty skartačních protokolů, příslušných původců, množství navržených dokumentů i množství vybraných archiválií potvrzují trvale pozvolna stoupající tendenci, pouze s výjimkou nápadného poklesu v roce 2008. Za pozornost stojí také nadále stoupající procentuální podíl vybraných archiválií z celkového počtu navržených dokumentů, který naznačuje, že skartační řízení postihovala v roce 2008 historicky cennější soubory dokumentů. Přitom je údaj o množství vybraných archiválií poněkud snížen u těch skartačních řízení, kde není ve všech případech doposud z technických důvodů známý počet bm (Policie ČR a Vězeňská služba ČR). Při výše uvedeném zvyšování procentuálního zastoupení vybraných archiválií se na druhé straně udržuje na stabilní úrovni asi 1/3 všech skartačních protokolů počet těch skartačních řízení, u nichž byly určeny všechny navržené dokumenty ke zničení.

Od roku 2006 do konce roku 2009 vydal Národní archiv 16 trvalých skartačních souhlasů pro 12 veřejnoprávních původců, jedna žádost byla zamítnuta. Množství jimi každoročně na základě vydaných povolení ke zničení určených dokumentů nebylo ani v roce 2009 zahrnuto do výše uvedených statistik. Od roku 2010 bude Národní archiv i tyto údaje vyhodnocovat.

V souvislosti s účinností nové archivní legislativy a především se zaváděním prvků e-governmentu ve státní správě, vynaložili všichni pracovníci úseku předarchivní péče dříve nebývalé množství pracovního času na konzultace s původci k této problematice. V mimořádné míře se tak dva pracovníci oddělení podíleli na práci Komise pro spisovou službu Národního památkového ústavu. Zároveň 5. oddělení připravilo pro „své“ veřejnoprávní původce a pro státní archivy celodenní poradu k otázkám nové úpravy archivnictví.

Výběr archiválií mimo skartační řízení

V roce 2009 došlo ke zcela bezprecedentnímu a neočekávanému nárůstu úkolů v oblasti předarchivní péče a získávání archiválií u soukromoprávních původců a držitelů archiválií. Skutečnost, že jsme oslovováni stále širším okruhem zájemců o zachranu historicky cenných archiválií soukromé proveniencie a o metodickou pomoc svědčí o vzrůstu prestiže Národního archivu v této relativně nové oblasti. Ze sumáře neurgentnějších úkolů, který jsme zpracovali k 31. 7. 2008 a který obsáhl téměř 90 položek, se nám podařilo v roce 2009 splnit pouze část, protože jsme museli přednostně podchytit nové podněty. V roce 2009 bylo převzato a zaevidováno k fondům 6. oddělení celkem 91 přírůstků v rozsahu 269,91 bm a 18.775 evidenčních jednotek. K osobním fondům a rodinným archivům (celkem 40 fondů) se vztahovalo 49 přírůstků (100,39 bm). Celkem 56 přírůstků se

vztahovalo k již existujícímu archivnímu fondu, v 35 případech se jednalo o nový archivní fond. Celkově se převzaté archiválie vztahovaly k 70 archivním fondům a sbírkám 6. oddělení. Darem bylo získáno 60 přírůstků, koupí 7 přírůstků, výběrem mimo skartační řízení 14, delimitací 4 a jako depozitum jiného subjektu 6 přírůstků.

V souvislosti s přípravou na XIX. zasedání Evropského výboru národních archivářů (European Board of National Archivists, EBNA), které se konalo v Praze 24. dubna 2009, jsme se zaměřili na průzkum archivů národnostních menšin a na rozvinutí spolupráce s nimi. Formou dotazníkového šetření jsme ve spolupráci s Radou vlády pro národnostní menšiny oslovili 31 občanských sdružení dvanácti nejpočetnějších národnostních menšin žijících v České republice. Zhruba třetina z oslovených organizací projevila zájem o spolupráci zejména v oblasti metodické pomoci při vedení svých archivů; některá občanská sdružení projevila ochotu předat nám také písemnosti. Užší spolupráce byla navázána např. s Polským klubem v Praze, kde již byla realizována první přejímka.

V roce 2009 byla uzavřena práce na závěrečné zprávě o archivech mezinárodních organizací působících před rokem 1990 v Praze. Vyplývá z ní, že v případě archivů Mezinárodní organizace novinářů, Světové odborové federace, Křesťanské mírové konference byly dokumenty odvezeny do zahraničí. Stejný osud potkal i část archivu Mezinárodního svazu studentstva. U likvidované mezinárodní organizace Pražské centrum při Institutu Východ-Západ se podařilo převzetí jejich archiválií.

Úspěšně se rozvíjela spolupráce s politickými stranami. Kromě spolupráce s archívem ODS, pokračovala jednání s KDU-ČSL, která vyústila v uložení části digitálního archivu KDU-ČSL v Národním archivu. V kontaktu jsme byli i s akreditovaným archívem ČSSD, s Republikánskou stranou zemědělského a malorolnického lidu, s Konzervativní stranou a Národně demokratickou stranou. Dokončeno bylo převzetí archivu likvidované ODA. Plodná byla i spolupráce s občanskými sdruženími, s nimiž jsme uzavřeli řadu darovacích a depozitních smluv, završená mnoha přejímkami. Pomáhali jsme při likvidaci České rady pro oběti nacismu. Archiválie tohoto nadačního fondu jsme na základě darovací smlouvy převzali. S Českoněmeckým fondem budoucnosti jsme jednali ohledně podmínek zpřístupnění depozita uloženého v Národním archivu.

Čilé kontakty probíhaly s našimi krajanskými organizacemi a spolky jako je Česká beseda Sv. Čech Curych, Sokol Paříž, Svaz Čechů a Slováků ve Švýcarsku, Tělocvičná jednota Sokol Basel, Zahraniční obec sokolská. Navázány byly i nové kontakty.

Z celkem 91 přírůstků je možno konkrétně upozornit alespoň na osobní fondy politiků (či dodatky k nim): JUDr. Vladimír Červenka (dlouholetý ústřední tajemník Československé strany lidové), Martin Hrabík (představitel exilové agrární strany), prof. dr. František Xaver Hodáč (představitel národnědemokratické strany, delimitace z Národního technického muzea), prof. RNDr. František Janouch, CSc. (předseda správní rady Nadace Chartý 77), prof. dr. Arnošt Kolman (pracovník

aparátu ÚV KSČ, profesor Univerzity Karlovy v Praze, ředitel Filozofického ústavu ČSAV v Praze), Václav Kopecký (člen předsednictva ÚV KSČ, místopředseda vlády), ing. Josef Lesák (poslanec za národněsocialistickou stranu), prof. PhDr. Otakar Machotka (místopředseda ČNR, teoretik národně-socialistické strany), Jan Masaryk, Dr. h. c. (ministr zahraničních věcí) a rodina Revilliodových, JUDr. Ivan Ihnatij Párkányi (ministr a guvernér Podkarpatské Rusi), RSDr. Stanislav Pošusta (ústřední tajemník ÚV SČM, vedoucí oddělení kultury ÚV KSČ), Jiří Sedmík (osobní tajemník Edvarda Beneše), prof. PhDr. Lumír Soukup (osobní tajemník Jana Masaryka), Švermovi (Jan a Marie – významní představitelé KSČ) a Kopoldovi; historiků a archivářů: doc. RSDr. František Červinka, CSc., PhDr. Eva Drašarová, CSc., PhDr. Anna Hostomská, doc. dr. František Janáček, CSc., PhDr. Oldřich Janeček, PhDr. Blanka Karlsson, Ph.D., PhDr. Josef Kollmann, prof. PhDr. Vlastimil Kybal, Jaroslav Macek, prom. hist., PhDr. Zdeněk Šamberger, CSc., prof. ing. Václav Průcha, CSc., prof. ing. Kurt Rozsypal; vězně z koncentračního tábora a penězokazce Adolfa Burgera (kontakt zprostředkoval PhDr. Zdeněk Pousta), advokáta a politického vězně JUDr. Zikmunda Steina, publicisty Jaroslava Boučka, člena činohry Národního divadla Martina Růžka, významného představitele polské menšiny v ČR Michała Chrzastowského, ekoložky mgr. Emilie Strejčkové, představitele české komunity v Brazílii Alexandra Cejnara (předání zprostředkoval konzul mgr. Stanislav Kázecký, za předání archivu jménem České republiky vyjádřil osobně dík ministr školství Ondřej Liška).

Z archiválií z proveniencie právnických osob je nutno zmínit alespoň archiválie politických stran: Konzervativní strana, Národně-demokratická strana, Občanská demokratická aliance, Republikánská strana zemědělského a malorolnického lidu; spolků: Jednota pro povzbuzení průmyslu v Čechách (delimitace z Národního technického muzea), Výbor pro pomoc sirotkům po obětech nacistické tyranie; dobrovolných organizací: Československý svaz tělesné výchovy, Ústřední politická škola Socialistického svazu mládeže; občanských sdružení: Agentura GAIA, Česká archivní společnost, Český horolezecký svaz, Hudební mládež ČR, Klub československých turistů, Konfederace politických vězňů ČR, Sdružení Čechů z Volyně a jejich přátel, Společnost Vlastimila Kybala; mezinárodních organizací: Pražské centrum při Institutu pro studie Východ – Západ, Ústředí československého Sokolstva v zahraničí. Doplněna o další cenné přírůstky byla Sbirka archiválií činovníků skautského hnutí.

Zpracování archiválií

Mezi jednotlivými zpracovatelskými odděleními existují rozdíly dané podstatou spravovaného Národního archivního dědictví. Sjednocení se děje na metodické bázi spočívající na základních principech a metodách historických věd. Kvantitativní ukazatel zpracovanosti fondů dle oddělení vystihuje následující tabulka, byť do jisté míry zkršená přísnými kritérii posledních let pro zpřístupnění fondů a rozporem mezi faktickou a evidenční správou fondů. V souladu s tabulkou se pak

jeví volba priorit a zaměření úkolů napříč celým archivem. V plánu na rok 2010 vyústila v projektové řízení při zpřístupňovacích pracích ve 4. a 6. oddělení.

Oddělení	Celkem bm	nezpracováno bm v %	počet archivních souborů
1.	13.499,99	7,25%	199
2.	15.140,20	4,93%	118
3.	26.099,10	13,88%	163
4.	41.899,44	69,87%	354
5.	2.628,38	91,52%	130
6.	16.121,19	58,48%	757
8.	1.092,15	92,37%	63
NA	116.480,45	40,75%	1784

V oddělení pro správu nejstarších fondů (1. oddělení) neplánovali žádné nové a dlouhodobější zpracovávání větších celků. Dlouhodobou prioritou jsou zde další povinnosti – Soupis pečeti, pokračující delimitace duplikátů matrik, digitalizace listin, bezpečnostní snímkování. Největším zpřístupňovacím úkolem je pořádání fondu Židovské kontrolní matriky. Pozornost byla věnována i zpracovávání Evidenze dochovaných vyobrazení šlechtických erbů v nobilitačních spisech České dvorské kanceláře. Za pomoci programů Excel a Janus bylo zpracováno 176 znaků (B–F). V uplynulém roce pokračovala i tvorba metadat pro indikační skici krajů Čáslavského, Chrudimského, Kouřimského, Litoměřického, Prácheňského a Žateckého, aby mohly být vyvěšeny na webovou stránku Zeměměřického úřadu, k čemuž pro technické potíže serveru nedošlo.

Ve 2. oddělení pokračovalo zpracování a inventarizace zemědělských fondů, což bylo průběžně metodicky kontrolováno metodickou komisí. Rozsáhlý a komplikovaně strukturovaný fond Ředitelství císařských soukromých a rodinných statků Praha (ŘSRF/P) je před dokončením. Byl schválen dílčí inventář ŘSRF/P – Knihy a schvalovacím řízením prochází dílčí inventář ŘSRF/P – Hlavní pokladna. Vedle toho byly inventarizovány všechny dodatky k jednotlivým částem fondu. V rámci zpracování došlo k 7 delimitacím z tohoto fondu do příslušných oblastních archivů. Schválen byl inventář k fondu Generální ředitelství císařských soukromých a rodinných fondů Vídeň (SSRF/V).

V rámci zpřístupňování fondu České místodržitelství probíhalo zpřístupňování sign. 13 (obecní záležitosti) a sign. 20 (vystěhovalectví). Signatura 13 (obecní záležitosti) byla podrobně rozepsána do JANUSu pro všechna tři manipulační období (1853–1910), byl vytvořen místní rejstřík a věcný rejstřík. V signatuře 20 (vystěhovalectví) byli z elenchů vypsáni všichni vystěhovalci (tj. 15 210 lidí) z prvního manipulačního období (1856–1883) a dále jsou k nim doplňovány informace z podacích protokolů (spisy byly skartovány). K 31. 12. 2009 byly

dohledány informace z protokolů do roku 1863 včetně (tj. pro 4484 lidí), časově nejnáročnější je určování lokalit.

V roce 2009 byl dokončen a schválen inventář fondu Generální ředitelství ČSD, Praha. Proběhla revize fondu Ministerstvo vnitra – Šlechtický archiv, byl vytvořen nový dílčí inventář v JANUSu, dále byly skenovány a připojeny image jednotlivých erbů. Intenzivně se pracovalo na inventarizaci dalších fondů (Horní úřad Rudolfovo, Památkový úřad Vídeň), jež budou dokončeny v roce 2010. Probíhá projekt týkající se zpracování a inventarizace rozsáhlého fondu Stavovská zemská pokladna a účtárna Praha.

V oddělení fondů první republiky a okupace (3. oddělení) pokračovala inventarizace fondu Prezidium Ministerstva vnitra (dříve fond č. 225 SÚ MV ČR). V loňském roce se podařilo provést úvodní revizi záznamů a jejich sjednocení, dokončila se první stovka kartonů a do léta 2010 by mělo být zpracované první manipulační období fondu.

Již v roce 2008 bylo dokončeno detailní zpracování obou fondů týkajících se Huberta Ripky, které získaly společný název Archiv Huberta Ripky. Fond měl po sloučení rozsah 310 kartonů a v prvním pololetí minulého roku k němu byl dokončen i úvod a rejstříky. Koncem roku 2009 byl schválen inventář čítající bezmála 1000 stran. Další významnou schválenou pomůckou, která byla dokončena v polovině minulého roku, je prohloubený inventář k fondu Státní tajemník u úřadu říšského protektora (dřívější fond SÚ MV ČSR č. 109). Fond čítá 184 kartonů a po zpracování se zahájilo jeho předávání k digitalizaci.

Na počátku roku 2009 se dokončil úvod k inventáři fondu (resp. dílčímu fondu) Policejní ředitelství Praha II – všeobecná registratura, (1921) 1941–1950 (1956), jež v letech 2000–2005 pořádal kolektiv pracovníků z různých oddělení a v roce 2007 bylo dokončeno i štitkování krabic a úředních knih. Fond je nyní tvořen 13.281 kartony a 525 knihami. Byla dokončena revize téměř tisícovky (962 určených) staničních knih pražského policejního ředitelství, roztřídili se nově dle jednotlivých stanic a vytvořil se prozatímní inventární soupis – Policejní ředitelství Praha II – stanice a komisariáty. V příštím roce zpracují kolegové i několik fascikul spisů, zapracují několik dodatečně nalezených knih a vytvoří inventář, jež uloží do programu JANUS a opatří standardním úvodem. Kvůli velkému vytížení jinou (úřední) agendou jen pozvolna se revidovalo badatelsky velmi využívané Policejní prezidium Praha, 1920–1950. V současnosti je zrevidováno již 500 kartonů.

Dlouhodobý projekt katalogizace protokolů schůzí vlád z fondu Prezidium ministerské rady pokračoval v minulém roce dokončením rejstříků a úvodu ke Katalogu a rejstříkům k protokolům schůzí 14. československé vlády (tj. červen 1935 – listopad 1935) a předáním tohoto svazku k tisku.

V oddělení fondů z období socialismu (4. oddělení) zpřístupňovali dva velké kmenové fondy – Ministerstvo zdravotnictví a dílčí fond ÚV KSČ – Gustáv Husák. V prvním úkolu bylo zpracováno 63 kartonů včetně inventarizace. Probíhalo pořádání oddělení po zahraniční styky. V druhém projektu bylo inventarizováno

263 kartonů, zbývá inventarizace cca 100 kartonů. Nově bylo roztríděno a uspořádáno 40 kartonů ÚV KSČ – Kancelář tajemníka Milouše Jakeše (1970–1989), tj. celý fond.

V roce 2009 byl vyhotoven prozatímní inventární seznam a úvodní poznámka k fondu Ministerstvo školství a kultury – Církevní odbor 1956–1967 (rozsah 64 kartonů). Neprošel dosud schvalovacím řízením. Pokračovalo pořádání a dokládání sčítacích operátů z dodatků, které zůstaly při přebírání fondu Národní sčítání lidu 1950 mimo souvislou řadu. Bylo adjustováno 409 kartonů.

Pro naléhavé účely nahlédací a badatelské agendy jsme třídili, pořádali a adjustovali části fondu Státní soud Praha. Bylo zahájeno sjednocování několika řad spisových značek soudních spisů. Spisy byly uspořádány a uloženy do kartonů. Takto jsme zpracovali celý rok 1948 a cca polovinu roku 1949, v roce 2010 stejným způsobem budeme pokračovat až do roku 1953. Přesné uložení podle spisových značek a detailní uspořádání umožní následnou inventarizaci. Rozsah uspořádaných kartonů je 340.

V oddělení s nejnovějšími archiváliemi ústřední veřejné správy (5. oddělení) se potvrdila účelnost hrubého třídění, pořádání a případně pořizování nových soupisů k fondům těch původců, jejichž existence byla již ukončena a kdy struktura jejich fondů (především v důsledku přílišné roztříštěnosti a nevhodného uspořádání přejímek) a úroveň předávacích seznamů podstatně znesnadňuje jejich využívání. Druhým kritériem pro tuto činnost je zvýšená intenzita jejich využívání ze strany státní správy. Tímto způsobem byly uspořádány a popsány tyto soubory: část fondu Úřad pro státní informační systém vzniklá z činnosti jeho předchůdce Úřadu pro veřejné informační systémy z let 1999–2003 (79 kartonů), dále část fondu Úřad vlády ČR – schůze vlády včetně podkladových materiálů, ročník 1994, 78 kartonů (práce bude pokračovat v následujících letech) a také geograficky vymezený vzorek živnostenských listů z fondu Ministerstvo hospodářství z let 1992–1996 v sedmi kartonech. V roce 2009 bylo zahájeno pořádání části Archivní registry SÚA a to signatury 73.1.0 (422) a 73.1.1 (423) z manipulačního období 1993–2004. Celkem bylo takto uspořádáno 18,5 bm archiválií.

V oddělení nestátních fondů (6. oddělením) bylo nejdůležitějším výsledkem dokončení a schválení inventáře ke sbírce Ministerstvo zahraničních věcí – výstřížkový archiv III, jenž představuje nejrozsáhlejší archivní soubor tohoto oddělení. Jeho zpracování trvalo téměř 10 let.

Průběžně opět pokračovala katalogizace historických a vzpomínkových prací, které jsou uloženy ve fondu Český svaz protifašistických bojovníků – ústřední výbor (celkem uloženo k dnešnímu dni 3.935 záznamů). Správce Sbirky map a plánů pokračoval v průběžné konverzi záznamů do programu JANUS, zároveň třídil a katalogizoval přírůstky ke sbírce. Průběžně pokračovaly práce na zpřístupnění složitého fondu Rodinný archiv toskánských Habsburků, částí Leopold II., Ludvík Salvátor a Sbirka map a plánů (uloženy záznamy o 950 mapách a mapových dílech). Rovněž při zpracování fondu Rodinný archiv Metternichů – Starý archiv bylo v roce 2009 dosaženo větších výsledků než v předchozích letech.

V závěru roku byl rovněž zpracován návrh na pořádání rozsáhlého a složitěho fondu Československý svaz mládeže – ústřední výbor, které bude formou pracovního týmu složeného ze zástupců 2., 3. a 6. oddělení realizováno v letech 2010–2012. S menší intenzitou než v minulém roce pokračovalo zpracování dílčí části fondu Národní fronta – ústřední výbor (1945) 1948–1968.

Pokračovaly práce na zpřístupnění fondů Beran Rudolf a Tigrid Pavel, nově bylo zahájeno zpracování fondů Knorr Miloš, MBE, generálmajor v. v., Kohák Miloslav PhDr., Breško-Breškovskaja Jekatěrina Konstantinovna, Rabinovič Boris Nikolajevič, Archangelští Vasilij Gavrilovič a Larisa Vasiljevna a Lazarev Jegor Jegorovič a také nově převzatého fondu Pražské centrum při Institutu pro studie Východ-Západ. Průběžně probíhalo zpracování přírůstků do otevřených sbírek: Sběrka Výstřižky, Sběrka Dokumentace a Tisková sbírka. Upraven a konvertován do programu JANUS byl inventář k fondu Růžek Martin dodaný Národní archivem společně s archivním fondem vedoucím pracovníkem odboru archivní správy a spisové služby MV PhDr. Vladimírem Růžkem, synem původce. Přikročilo se k hrubému pořádání archiválií rodiny Masarykovy a Revilliodovy, prof. PhDr. Lumíra Soukupa a JUDr. Antonína Suma, CSc.

V roce 2009 v oblasti foto-, fono- a kinodokumentů (část 8. odd.) pokračovalo po ročním přerušení zpracování archivního souboru Archiv České strany národně sociální – obrazové a zvukové záznamy, Praha 1897–1999. Byly opět ukládány nové záznamy do databáze JANUS, včetně připojování zpracovatelem pořízených digitálních „obrázků“. Do databáze JANUS byly v průběhu roku 2009 ukládány záznamy rozsáhlých archivních souborů Fotoarchiv ČTK 1919–1938 (EL NAD 1451/1) a Fotoarchiv ČTK 1930–1939 (EL NAD 1451/3). Protože nebyla plně vytižena fotografa v ateliéru Dejvice, který je rovněž vybaven skenovací technikou, mohly být urychleny práce na skenování archivního souboru Fotoarchiv ČTK 1920–1936 (EL NAD 1451/2) a takto pořízené obrázky byly průběžně připojovány k záznamům v databázi JANUS. Zároveň se zpracováním dalších částí těchto rozsáhlých archivních souborů pokračovala kontrola dříve pořízených dat, a to včetně dat archivního souboru Balkanpress.

Archivní soubor Fotoarchiv K. H. Franka byl v minulosti z větší části skenován z důvodu velmi špatného fyzického stavu dokumentů. Skeny byly „provizorně“ zpřístupněny badatelům v badatelně. Vzhledem ke zpracování před mnoha lety je třeba ověřovat celou řadu údajů a do souboru zapracovat dodatky s různou či žádnou úrovní zpracování. Záznamy jsou zároveň ukládány do databáze JANUS. Celkový rozsah fondu čítá 3.860 inv. j., což představuje více než 6.500 jednotlivých fotografií, které je třeba popsat. Dokončení zpracování se předpokládá v roce 2010, včetně nového zpracování úvodu původního inventáře.

Zpracování archivního souboru Alexandrijské mikrofilmy bylo zahájeno v roce 2006, a to pro značný zájem badatelů. Mikrofilmy (celkem 165 svitků, tj. cca 80 000 polí) byly zkontrolovány a jednotlivé záznamy (cca 3500) byly uloženy do databáze JANUS, avšak při kontrole byly zjištěny chyby – gramatické i formální,

takže je třeba všechny záznamy důkladně zkontrolovat a doplnit jmenný a zeměpisný rejstřík.

Zvukové dokumenty, resp. jejich popisy (dosud existující pouze v analogové formě tj. na papíru), jsme začali ukládat do databáze JANUS, a to i přes to, že není pro tento typ dokumentů příliš vhodná. Také v roce 2009 pokračovala spolupráce s Archivem Českého rozhlasu při digitalizaci archivního souboru Zvukové záznamy radionaslouchací služby a pokračovaly práce na pořádání dalších archivních souborů, obsahujících zvukové dokumenty. Popsáno je cca 75% zvukových dokumentů, uložených v Národním archivu.

Přehled schválených archivních pomůcek za rok 2009

Moravskoslezské sdružení Československé jednoty adventistů sedmého dne v Ostravě (1927) 1945–1952, A. Kráslová, dílčí inventář, 1990, 11 s., ev. č. pomůcky 1673.

Patentní úřad Praha 1919–1952, David Hubený, inventář, 2009, 85 s., evid. č. pomůcky 1674.

Ředitelství císařských soukromých a rodinných statků Praha – knihy 1560–1910 (1926), Jiřina Juněcová, dílčí inventář, 2009, 52 s., evid. č. pomůcky 1675.

Hospodářská skupina sklářského průmyslu, Praha, (1928) 1939–1951, Jan Hasil, inventář, 2009, 12 s., evid. č. pomůcky 1676.

Generální ředitelství ČSD (1916) 1918–1919 (1946), Markéta Novotná – Vojtěch Kroužil, inventář, 2009, 65 s., evid. č. pomůcky 1677.

Policejní ředitelství Praha II – všeobecná spisovna, manipulační období 1941–1950, Jaroslav Pažout, dílčí inventář, 2009, 417 s., evid. č. pomůcky 1678.

Ministerstvo zahraničních věcí – výstřížkový archiv III (1945) 1952–1987, Zora Machková, dílčí inventář, 2009, 1158 s., evid. č. pomůcky 1679.

Archiv Huberta Ripky 1895–1948 (1950), Ivan Šťovíček, inventář, 2009, 937 s., evid. č. pomůcky 1680.

Knorr Miloš, genmjr. v. v., MBE (1914) [1920]–2008, Lenka Kločková, inventář, 2009, 54 s., evid. č. pomůcky 1681.

Policejní ředitelství Praha II – stanice a komisariáty, staniční knihy 1919–1955, David Hubený – Jan Hasil, prozatímní inventární soupis, 2009, 21 s., evid. č. pomůcky 1682.

Růžek Martin (1831) 1918–1995 (2009), Vladimír Růžek, inventář, 2008, 178 s., evid. č. pomůcky 1683.

Státní tajemník u říšského protektora v Čechách a na Moravě, Praha, (1853) 1939–1945 (1948), Monika Sedláková, inventář, 2009, 543 s., evid. č. pomůcky 1684.

Svaz protifašistických bojovníků – ústřední výbor, Praha (1945) 1951–1969, Maria Chaloupková – Monika Sedláková – Jan Kahuda, inventář, 2009, 65 s., evid. č. pomůcky 1685.

Retrospektivní konverze archivních pomůcek

V roce 2009 byl přehodnocen a nově nastaven postup při dálkovém zpřístupňování archivních pomůcek. S ohledem na snahu tyto co nejrychleji zveřejnit, budou v první fázi zveřejněny pomůcky ve formě naskenovaných image. Z toho důvodu probíhá revize archivních pomůcek, aktualizace úvodních listů a způsobu objednání z fondu. Následně jsou pomůcky skenovány a image budou vyvěšeny v systému eBadatelna. Ve 3. čtvrtletí roku 2009 byly naskenovány pomůcky k 111 fondům (celkem se jednalo o 14 661 skenů).

Využívání archiválií veřejnosti

Badatelny

V uplynulém roce studovalo ve studovně oddělení nejstarších fondů na třídě Milady Horákové 852 badatelů (764 domácí, 88 cizinci), kteří zde vykonali 5.382 návštěv (4.995 domácí, 387 cizinci). V centrální badatelně na Chodovci bylo vystaveno celkem 1634 badatelských listů (témat) pro 1586 badatelů, kteří centrální badatelnu navštívili při 6.916 návštěvách. Počet domácích badatelů byl 1351 a cizinců 235. Ke studiu se dostavili zahraniční badatelé při 671 návštěvách a domácí při 6.245 návštěvách.

Nejvíce se zapůjčovaly archiválie z fondů ÚV KSČ (4.941 archivních jednotek) a z Policejního ředitelství II – evidence obyvatelstva (1637 objednávek). Řada objednávek z důvodů nezpracovanosti archivního materiálu nemohla být systémem zachycena a statistika je do určité míry zkreslena směrem dolů. Do studovny jsme tedy navíc připravili 1.358 kartonů a jednotlivin z fondů po roce 1945. Na žádost úřadů, rodin vězněných a v rámci spolupráce s médii jsme vyhledali a připravili ke studiu další archiválie v rozsahu cca 430 kartonů a 782 jednotlivin. Předkládání archiválií z období po roce 1945 do studovny pro badatelské účely předcházela i v roce 2009 nezbytná technická úprava dříve utajovaných písemností. Kromě této průběžné práce byl takto „odtajněn“ obsah 674 celých kartonů z 12 fondů. Úsekem foto-, fono-, kinodokumentů bylo mimo statistiku předloženo 167 kartonů, 1996 jednotlivin, 91 alb, 82 šanonů a 18 složek.

Správní činnosti – opisy, výpisy a kopie pro občany

V roce 2009 bylo v elektronickém podacím deníku Národního archivu evidováno celkem 4682 čísel jednacích. Z celkového počtu bylo 1625 rešerší pro úřední potřebu a 1383 rešerší pro soukromé účely. Od spuštění systému datových schránek dne 20. 10. 2009 do konce roku bylo přijato 168 a odesláno 107 datových zpráv. Tyto činnosti v masivní míře zasahují především dvě oddělení archivu, jež spravují archiválie z období let 1918–1992.

Stabilizované množství nahlédací agendy ve III. oddělení se změnilo v závěru roku 2009 (zákonem č. 212/2009 Sb., kterým se zmírňují majetkové křivdy občanům České republiky za nemovitý majetek, který zanechali na území Podkarpatské Rusi, v souvislosti s jejím smluvním postoupením Svazu sovětských socialistických republik). Od 1. října, kdy nabyl zákon platnosti, registroval archiv již 200 žádosti

postoupených z Odboru správy majetku MV. Vedle toho žádají o dohledání majetku i desítky jednotlivých občanů. Obdobné množství žádostí se týká i dohledání státního občanství tehdejších vlastníků nemovitostí zasilaných zejména krajskými úřady.

V souvislosti s ukončením odškodňování občanů za perzekuci v období nacistické okupace klesl počet žádostí u agendy týkající se věznění, případně nuceného pracovního nasazení, majetkové újmy či rasového pronásledování našich občanů v době nacistické okupace na minimum (cca 75 ks žádostí). Mírný pokles žádostí byl zaznamenán u dotazů na zjišťování národnosti a státního občanství. V naprosté většině se jednalo o dotazy státních úřadů či orgánů samosprávy. Často se provádí i z důvodu majetkového šetření, případně i kompletního dědického řízení (442 ks žádostí), u níž rovněž jako tazatelé převažují instituce.

Naopak žádosti o zjištění národnosti a státního občanství ze sčítacích operátů (228 ks žádostí) předkládají ve velké většině soukromé osoby, které potřebují nejčastěji potvrdit českou nebo německou národnost. Časově velmi náročné jsou různé žádosti institucí i soukromých osob o zjištění údajů ze zemědělsko-lesnických fondů (162 ks žádostí), jejichž počet je v současnosti stabilní. Objevují se stále i obecné dotazy na nemovitý majetek osob, rodin, korporací i státních institucí (cca 50 ks žádostí). I nadále se prováděly rešerše k nezvěstným občanům, po nichž pátral Český červený kříž na základě dotazů z celého světa (64 ks žádostí). Kromě zmíněných agend se znovu vyhledávaly podklady k některým restitučním kauzám a prováděly se různé jednotlivé rešerše k různým specifickým problémům.

Nahlédací agenda ve IV. oddělení se oproti roku 2008 zvýšila o 77 žádostí. Její skladba se ale příliš nezměnila, zůstala značně složitá a různorodá. Agenda, při které využíváme především zemědělské a lesnické fondy zůstala na stejné úrovni a představovala u řady žádostí dohledání až několika desítek katastrálních území, případně jednotlivých parcel u obecního i státního majetku. U nahlédací agendy z fondů justice vzrostly požadavky na tzv. ztotožňování osob odpovědných za nezákonná jednání v 50. letech (soudci, prokurátoři, tajemníci OV a KV KSČ). Šetření k akci „Kulak“, vystěhování zemědělských rodin a věznění majitelů usedlostí, které probíhá intenzivně v ÚDV Policie ČR, znamenalo pro 4. oddělení průběžné vyhledávání podkladů pro vyšetřovatele. K další agendě patří požadavky na poskytnutí údajů o národnosti a státním občanství (363), restituční případy týkající se pozemků, lesů a zemědělského majetku vůbec (429), žádosti o potvrzení délky věznění, odškodnění rodin popravených, ztotožnění osob zodpovědných za nezákonnosti, rehabilitace, vystěhování zemědělských rodin, nahlédnutí do členské evidence KSČ, restituční případy týkající se průmyslového majetku a movitostí zabavených z rasových důvodů v období 2. světové války, požadavky z oblasti kultury, památek, zdravotnictví a sociální péče.

V roce 2009 došlo k výraznému nárůstu požadavků ze strany státní správy na nahlížení a pořizování kopií ve fondech převážně mladších třiceti let. Zejména se jedná o fondy Úřad vlády ČR (usnesení vlády z 90. let 20. století), Ministerstvo spravedlnosti (rehabilitační spisy z roku 1993) a fondy různých původců z rezortu Ministerstva financí.

Výstavy

V roce 2009 se Národní archiv podílel na uspořádání výstavy ke 120. výročí založení nejstaršího Českého klubu fotografů amatérů v Praze (Nekázank), jehož fond je v Národním archivu uložen. Výstavu navštívilo do konce roku 2009 více než 1100 návštěvníků.

Pracovnice 8. oddělení spolupracovaly na přípravě pěti výstav pořádaných v galerii Svazu českých fotografů (SČF).

Spolupráce a zápůjčky exponátů

(In)Tolerance v evropských dějinách, Lichtenštejnský palác, Praha; 18. června 2009.

Česká fotografie ve 20. století, Kunst- und Ausstellungshalle der Bundesrepublik Deutschland GmbH, Bonn; 13. března – 26. července 2009.

Daniel a Ignác Preisslerové. Barokní malíři skla a porcelánu, Uměleckoprůmyslové museum v Praze, Praha; 23. dubna – 14. června 2009.

Historický vývoj židli, S. Lukas, s.r.o., Brno

Jan Nepomucký, Pořádal Klášter křižovníků s červenou hvězdou, Praha

Jiří Melantrich z Aventina, Pořádal Obecní úřad Rožďalovice

Kardinál Beran, Arcibiskupský seminář, Praha-Dejvice

Karel Škréta a malířství 17. století v Čechách a v Evropě, Anežský klášter

Kartouza ve Valdicích – uzamčený svět – historie kláštera (1627–1782), Regionální muzeum a galerie v Jičíně – muzeum hry, Jičín; 29 listopadu 2008 – 1. března 2009.

Křižovatky české a československé státnosti, Stálá expozice v nově otevřeném Národním památníku na Vítkově.

Muzeum Českého krasu, Beroun, stálá expozice.

Na cestě k české ústavnosti, Hrzánský palác, Úřad vlády ČR

Praha Španělská, Císařská konírna Pražského hradu, Praha; 17. března – 28. června 2009.

Pronásledování římskokatolické církve v Československu 1948–1960, Strahovský klášter, Praha; říjen – listopad 2009

Rakousko – Česko, Kunsthau Horn, Horn a Lindenhof Raabs, Raabs/Thaya; 10. dubna – 18. listopadu 2009.

Regionální muzeum v Kolíně, stálá expozice.

Renesancia – dejiny slovenského výtvarného genia, Slovenská národná galéria, Bratislava; 17. prosince 2009 – 28. března 2010.

Republika, Národní muzeum, Praha; 28. října 2008 – 15. března 2009.

Svatý na mostě, Muzeum Karlova mostu, Praha

Svatý Václav, ochránce české země (Pořádal Arcibiskupství pražské a Národní galerie v Praze), Anežský klášter v Praze, 19. prosince 2008 – 8. března 2009

Symbyly republiky, Stálá expozice v Hrzánském paláci, Úřad vlády ČR)

Umění české reformace, Císařská konírna Pražského hradu, Praha; 16. prosince 2009 – 4. dubna 2010.

Unikáty z dějin Litomyšle, Regionální muzeum v Litomyšli, Litomyšl; 12.–27. září 2009.

Za svobodu. Be free, Národní muzeum (bývalé Federální shromáždění), Praha; 17. listopadu 2009 –6. července 2010.

Spolupráce s médii

Podávali jsme požadované informace a vybírali jsme dokumenty především pro dvě ostravská televizní studia, která připravují dokumentární cyklus „Příběhy železné opony“. Dokumenty z fondů 4. oddělení jsou využívány rovněž v cyklu pořadu ČT, které se týkají „Tajných akcí StB“. Současně běžel po celý rok 2009 pořad „Neznámí hrdinové – pohnuté osudy“, do kterého jsme rovněž podstatně přispívali. Ve výročních dnech procesu s dr. Miladou Horákovou odvysílala ČT dlouho připravovaný několikadílný pořad režiséra M. Vadase „Proces H“. K tomuto pořadu proběhlo několik odborných besed, kterých se účastnila dr. A. Šimánková. Pokračovala spolupráce s ČT Brno na cyklu dokumentů „Moc má jméno šibenice“, ve kterém byl Národní archiv požádán o odborné poradenství, o přípravu dokumentů a o živé vystupování. Pro 4. ročník mezinárodního festivalu Mene Tekel jsme v roce 2008 vybrali jeden z příběhů statečné, venkovské ženy, která byla v roce 1955 nespravedlivě odsouzena a usilovala o obnovení svého procesu. V roce 2009 proběhlo „obnovení procesu“ v provedení studentů PF UK, které mělo velký ohlas a bylo natočeno jako dokument pro ČT a odvysíláno.

Exkurze

V roce 2009 se uskutečnilo v I. oddělení 26 exkurzí, jichž se zúčastnilo celkem 376 osob, z toho 8 cizinců. V budově na Chodovci zajistilo VIII. oddělení celkem 29 exkurzí s celkovým počtem účastníků 531.

Knihovna

Knihovna Národního archivu působila a působí dle §13 zákona č. 257/2001 Sb., o knihovnách a podmínkách provozování veřejných knihovnických a informačních služeb, jako základní knihovna se specializovaným fondem. Umožněním přístupu uživatelů knihovny na Internet (formou veřejné internetové stanice) splnila (a již čtvrtým rokem plní) zákonnou podmínku pro udržení statutu veřejná knihovna (termín daný knihovním zákonem končil 31. 12. 2007).

V oblasti vědecké a odborné činnosti byla opět velká pozornost věnována průzkumu bohemik (starým tiskům a tiskům 19. a první polovině 20. století) – všem typům a druhům dokumentů (především seriálům a vzácným monografiím, úřednímu tisku a oficiálním, administrativním dokumentům (tj. dokumentům všeobecného zájmu) speciálně nebo všeobecně zveřejněným, ad.) jak ve vlastních dílčích historických knihovních fondech knihovny, tak v odborných knihovnách z příbuzných vědních oborů.

Průzkum byl opět zaměřen nejen směrem ke způsobům zpracování a zpřístupnění těchto dokumentů knihovními systémy používanými v knihovně a ke zpracování přehledu fyzického stavu dokumentů v rámci dokumentů archivu, tzn. i z pohledu dlouhodobých plánů bezpečnostního snímkování (a digitalizace), restaurace a konzervace archiválií (a knihovních dokumentů) Národního archivu, ale i z pohledu přípravy a využití národních programů VISK. Granty byly přiděleny a v roce 2009 úspěšně řešeny a pro rok 2010 žádosti byly odevzdány začátkem ledna 2010 v podprogramech VISK 6 – národní program digitálního zpřístupnění vzácných dokumentů Memoriae Mundi Series Bohemica a VISK 7 – národní program mikrofilmování a digitálního zpřístupňování dokumentů ohrožených degradací kyselého papíru - s názvy projektů: „Zámecká knihovna Valdštejnů na zámku v Doksech – signatura A 75 – letáky o třicetileté válce“ a zároveň druhá etapa dlouhodobějšího projektu „Úřední a oficiální seriálové dokumenty republiky Československé“ – digitalizace deníku Československá republika (Pražské noviny). Výsledky průzkumu budou využity i pro spolupráci knihovny Národního archivu i na dalších národních projektech.

Odborná činnost knihovny zaměřená na oborovou bibliograficko-dokumentační činnost a vydávání bibliografických soupisů úzce koresponduje i s ediční činností archivu a s publikační činností pracovníků knihovny.

Z hlediska personálního úbytku v roce 2008 ve prospěch předarchivní péče v ministerstvu vnitra a dle možností rozpočtu byly síly zaměřeny na základní činnosti a provozní služby - akvizice a evidence a retrospektivní doplňování fondu, organizaci a ochranu fondu. Objemově, ve srovnání s počty sledovaných statistických jednotek roku 2008, se podařilo zajistit zpracování přírůstků jmenné a věcné. Zachovala se provozní doba dvou půjčoven, studovny a čítárny časopisů a udržel standard kvality poskytování ostatních informačních, referenčních a dalších služeb.

Vědecký výzkum

Povinnosti archivu vyplývají ze zákona č. 499/2004 Sb. o archivnictví a spisové službě a o změně některých zákonů, v platném znění, a to především z § 46. Archiv mj. provádí vědeckou a výzkumnou činnost v oblasti archivnictví, pomocných věd historických a příbuzných vědních oborech; plní úkoly ústředního vědeckovýzkumného pracoviště na úseku preventivní péče o archiválie, konzervace a restaurování archiválií, uchovávání a zpřístupňování nových forem nosičů informací včetně dokumentů v digitální podobě; v této oblasti vykonává funkci odborného metodického a školicího centra. Základním posláním archivů bylo a je uchovat a zpřístupnit informace pro současné a budoucí potřeby společnosti. Vědecké, výzkumné a inovační aktivity tedy oscilují kolem tohoto fundamentu a spolu s vývojem společnosti se proměňují reagující na informační poptávku a na vnější rámec existence a fungování archivů, přesněji na potencionální rizika znemožňující plnit základní poslání.

Základem pro zpracování dlouhodobějšího konceptu rozvoje výzkumu v Národním archivu je, kromě oborové normy, speciální zákon o podpoře vědy výzkumu a vývoje č. 130/2002 Sb. v platném znění a Národní politika výzkumu, vývoje a inovací České republiky na léta 2009–2015, schválená usnesením vlády č. 729/2009 spolu s dokumentem Priority aplikovaného výzkumu, vývoje a inovací na léta 2009–2011. Priorita 7, Bezpečnost a obrana, rozpracovaná ministerstvem vnitra v Programu bezpečnostního výzkumu České republiky 2010–2015, schváleném usnesením vlády č. 50/2009, plní pro aplikovaný výzkum v Národním archivu přirozené zázemí. Důvodem je zařazení oboru archivnictví v resortu vnitra a též převažující zacílení výzkumu do témat krizového managementu.

Základní výzkum Národní archiv realizuje v souladu se svým oborovým zákonem v oblasti archivnictví, historiografie, sociologie, statistiky, dějin správy, pomocných věd historických. Odborné statě publikujeme v renomovaných domácích impaktovaných či neimpaktovaných recenzovaných periodících, především ve Sborníku archivních prací a Archivním časopise, které vydává ministerstvo vnitra, ve sborníku Národního archivu *Paginae historiae*, v Českém časopisu historickém a v řadě dalších časopisů. Z řady projektů, na nichž se často ve spolupráci s jinými vědeckými pracovišti podílíme, vznikají i monografická díla, zpravidla rozsáhlé edice dokumentů.

Na pomezí základního a aplikovaného výzkumu se pak pohybují archiváři při zpracování archivních fondů, jež je korunováno výsledkem v podobě archivních pomůcek s fundovaným úvodem, vlastním inventářem či katalogem a náročnými rejstříky.

Ojedinele se na zmíněné výzkumné počiny žádá finanční podpora mimo rozpočet instituce, pokud tak nastane, pak se čerpají zdroje Grantové agentury ČR nebo vlády či ministerstva zahraničních věcí. Národní archiv obhájil v roce 2009 své postavení výzkumné organizace dle zákona č. 130/2002 Sb. v platném znění a je tedy oprávněn předávat do informačního systému výzkumu a vývoje (RIV) i výsledky, které vznikly řešením výzkumných aktivit bez poskytnuté podpory podle zákona č. 130/2009 Sb. Tím se vysvětluje poměrně nízký počet projektů a výsledků uvedených v informačním systému vědy a výzkumu. Základní fakta a bibliografické údaje každoročně shrnuje zpráva o činnosti, ale dosažené výsledky v RIV jsou jen nepatrným zlomkem, jež vyplývají z hlášení poskytovatelů podpory na vědu a výzkum. Veškerá uplatnitelná data pro základní i aplikovaný výzkum bude tedy nutno (pokud to bude i v roce 2010 ještě možné) zpětně do RIV doplnit.

Aplikovaný výzkum se realizuje především na úseku informatiky, zpřístupňování a péče o fyzický stav archiválií. Jedná se o celý komplex vzájemně propojených otázek, které se rozprostírají do oblasti bezpečnostního výzkumu v gesci ministerstva vnitra a souvisí se základními existenciálními otázkami archiválií, s jejich zabezpečením před zničením či poškozením, tj. pozměněním lidskými faktory, či degradací vlivem stárnutí. Výzkum pak prorůstá na jedné straně směrem k elektronickým archiváliím, elektronickým spisovým službám,

elektronickému úřadování a směřuje k tvorbě národní legislativy a standardizaci. Druhým směrem pak pokračuje k poskytování komfortních služeb uživatelům a váže se na konkrétní cíl strategie zefektivnění fungování veřejné správy a veřejných služeb přiblížením veřejné služby občanovi v oblasti archivnictví a zajištění její maximální dostupnosti a kvality s důrazem na bezpečný a jednoduchý přístup prostřednictvím sítě internetu. Dosud jsme se právě nezabývali měřením hodnoty výsledků, ale spíše uplatněním v praxi, proto také je častým výstupem našeho snažení i výzkumná zpráva opět s nulovým bodovým hodnocením.

Základní výzkum

Pokračovaly práce na mezinárodním projektu *Bohemia, Moravia et Silesia Judaica*, řízeném Společností pro dějiny židů v České republice, jehož cílem je vydávání dokumentů k historii židů v Čechách, na Moravě a ve Slezsku v elektronické podobě (Lenka Matušíková).

Z již ukončeného grantového úkolu 409/05/2078 u GA ČR Reflexe a sebereflexe ženy v české národní elitě 2. poloviny 19. století, jehož odpovědným řešitelem byl Milan Vojáček, byl vydán první svazek dalšího publikačního výstupu – Marie Červinková-Riegrová: *Zápisky I. (1880–1884)*.

Helena Nováčková a Ivan Šfoviček pracovali ve spolupráci s Historickým ústavem a Masarykovým ústavem AV ČR na grantu GA ČR, jehož výsledkem je edice s názvem *Zápisy ze schůzí londýnské vlády za období 1940–1941 (1.–43. vláda)*.

Druhým rokem pokračoval Průvodce po fondech a sbírkách Rakouského státního archivu pro české návštěvníky (GAČR, reg. č. 409/08/0296, 2007–2009, řešitel Jan Kahuda) a s ním související výzkum bohemikálních pramenů i za pomoci zahraničních cest na základě dohod o spolupráci. Na plnění grantového úkolu se podílí kolegové ze všech útvarů archivu a dalších institucí.

Úspěšně byl zpracován návrh projektu Zdeněk Nejedlý (1878–1962), (GA ČR reg. č. 410/10/1673, doba řešení 2010–2012 řešitel Jiří Křest'an).

Zdeňka Kokošková, Monika Sedláková a Jaroslav Pažout dokončí na podzim roku 2010 dvouletý projekt s názvem *Nucené pracovní nasazení českého obyvatelstva z Protektorátu Čechy a Morava* (zadavatelem je německá nadace Připomínka, odpovědnost, budoucnost – EVZ, č. proj. 903.00/6-10). Již na počátku roku 2010 pro internetové stránky archivu dokončí webovou výstavu dokumentů ke zmíněnému tématu určenou široké veřejnosti a do října připraví k vydání vědeckou edici dokumentů.

Roční projekt MZV RM/010109 *Právní předpisy a německé obyvatelstvo Československa po roce 1945* (spoluřešitelé za Národní archiv: Zdeňka Kokošková, Jaroslav Pažout a Alena Nosková) navázal na projekt *Dokumentace osudů aktivních odpůrců nacismu, kteří byli po skončení druhé světové války postiženi v souvislosti s opatřeními uplatňovanými v Československu proti tzv. nepřátelskému obyvatelstvu ve smyslu usnesení vlády České republiky č. 1081 ze dne 24. 8. 2005 (pod dozorem Ministerstvem zahraničních věcí, bez reg. č.)* řešili

pracovníci několika oddělení Národního archivu spolu s Ústavem pro soudobé dějiny AV ČR a Muzeem města v Ústí nad Labem v letech 2006–2008. Vedle pokračujících prací na tematickém soupisu v regionálních archívech i v Národním archivu a dokončení databáze německých antifašistů probíhalo soustředování předpisů k problematice, jehož výsledkem bude během ledna 2010 dokončován anotovaný soupis předpisů „...A zůstali věrni Československé republice. Předpisy týkající se německých antifašistů z Československa“, jež bude zveřejněn na internetových stránkách archivu a poté bude vydán v tištěné podobě.

Jaroslav Pažout byl hlavním řešitelem grantového projektu GA ČR Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných. Perzekuce, opozice a nezávislé iniciativy v Československu v letech 1977–1989 (nositel grantu knihovna samizdatové a exilové literatury Libri prohibiti), jehož hlavním cílem je vydání dokumentů jmenovaného výboru. Tento grant v prosinci 2009 skončil. Týž pracovník spolu dalšími kolegy se podílel druhým rokem na pětiletém grantu GA ČR 409/08/1921 Komunistická strana Československa a bolševismus, jehož nositelem je Ústav pro soudobé dějiny AV ČR.

Pokračovala dále spolupráce s Kabinetem dokumentace a historie Institutu vzdělávání vězeňské služby ČR (Alena Šimánková, Lucie Gaberdénová) a s Českou křesťanskou akademií na Martyrologiu katolické církve v českých zemích ve 20. století (Alena Šimánková a Lucie Gaberdénová). V roce 2009 si některá vězeňská zařízení připomínala výročí vzniku a připravovala publikace ke svým dějinám. Řadu dokumentů našli s naší pomocí ve fondech 4. oddělení.

Po vzniku Ústavu pro studium totalitních režimů jsme se zapojili do následujících projektů: výzkum protikomunistického odboje a odporu (příprava encyklopedie), dokumentace popravených z politických důvodů 1948 – 1989, dokumentace personálního obsazení aparátu KSČ 1921 – 1989. S Vojenským historickým ústavem Praha odborně spolupracujeme a poskytujeme řadu dokumentů k vydávaným publikacím k dějinám armády. V roce 2009 byla vydána publikace Ivo Pejčocha „Vojenské osoby popravené v období politických procesů v Československu v letech 1948–1955“. S Ústavem pro soudobé dějiny AV ČR spolupracujeme na řadě projektů k problematice novodobých dějin.

Zbyšek Stodůlka v roce 2009 byl hlavním řešitelem grantu „Zdokonalování gramotnosti akademických pracovníků v oblasti ICT pro oblast výzkumu historické vědy“, a „E-learning v teorii a praxi výuky dějepisu“ (FF UK) a spoluřešitelem grantu „České země uprostřed Evropy v minulosti a dnes“ (FF UK).

Mikuláš Čtvrtník je hlavní řešitelem grantového projektu GA UK UK č. 20209 Kalistovy dějiny duchové a tradice německé Geistesgeschichte.

Aplikovaný výzkum Informatika

Vědecký výzkum byl hlavní náplní pracoviště pro dlouhodobé ukládání elektronických dokumentů úseku informatiky 5. oddělení Národního archivu. Hlavním úkolem v letech 2006–2009 byla příprava projektu Národní digitální archiv.

Akutní potřeba řešit otázku zachování elektronických dokumentů pro budoucí potřeby společnosti bez omezení horní časové hranice a v autentické podobě narůstala exponenciálně s rozvojem informatiky ve veřejné správě a vyvrcholila v roce 2009, kdy řada zákonů normativně urychlila celý proces elektronického úřadování. Integrální součástí problematiky je bezpečnost plánovaných pracovišť a pracovních postupů a též krizové plánování. Vznikla řada odborných pojednání a technologický projekt, jež se stal prvním stupněm komplexu následných organizačních kroků a strategických rozhodnutí směřujících k vybudování redundantního řešení centrálním a venkovským úložištěm.

Rok 2009 byl závěrečným rokem projektu výzkumu a vývoje Ministerstva vnitra VE20072009004 Možnosti a formy zpřístupnění archivních fondů nebo jejich součástí veřejnosti v elektronické podobě, jehož řešitelem byl Miroslav Kunt. Mezinárodní archivní radou byly zveřejněny překlady mezinárodních standardů ISAD(G) a ISAAR(CPF) vzniklé v rámci projektu. Pracovní skupina zástupců různých archivů připravila základní obrysy nových základních pravidel pro zpracování archivního materiálu i většiny jejich jednotlivých kapitol. Věc byla prezentována Odboru archivní správy a spisové služby MV a na poradě ředitelů státních archivů.

Také 1. oddělení se aktivně podílelo na mezinárodních projektech Monasterium a na činnosti mezinárodního spolku ICARUS, jejichž cílem je digitalizace archivních pramenů od středověku do 19. století včetně metadat a mobilita odborných pracovníků, nápadů a příkladů dobré praxe v rámci Evropy (komunitární fondy EU, Alena Pazderová, Jitka Křečková).

Již tradičně se pracovníci úseku informatiky zúčastňují svými příspěvky zaměřenými na dlouhodobé ukládání elektronických dokumentů konferencí:

Informační systémy ve státní správě, Hradec Králové (Jiří Bernas: Principy digitální archivace); CNZ – Co po nás zbude, sdružení CNZ a Národní archiv, září 2009 (Jiří Bernas: Národní digitální archiv a e-Government); Archivy, knihovny a muzea v digitálním světě, Sdružení knihovníků a informačních pracovníků a Národní archiv, Praha, prosinec 2009 (Miroslav Kunt: Autoritní záznamy v archivnictví).

Péče o fyzický stav archiválií

Také v průběhu roku 2009 se někteří pracovníci 8. a 10. oddělení podíleli na řešení výzkumného úkolu Zpracování postupu na záchranu světlocitlivých archivních dokumentů na skleněné podložce (deskové negativy), jejich ošetření, archivaci (dlouhodobé uložení), zabezpečení a zpřístupnění (Ministerstvo vnitra, reg. č. VE20072008002, 2007–2009/10, Emílie Benešová). Byl navržen a důkladně odzkoušen způsob šetrného (bezdotykového) reprodukování deskových negativů a také byl zpracován návrh organizace práce při pořizování těchto reprodukcí, jehož součástí je návrh technických parametrů digitálních „obrázků“. Spuštěna byla aplikace umožňující prezentaci pořizovaných reprodukcí a zároveň splňující požadavky na ochranu autorských práv. Řešena je metodika archivního zpracování

fotografických dokumentů a terminologie. Práce v posledním roce řešení projektu se soustředily též na dopracování plánované literární rešerše, dále pak na vypracování atlasu typických poškození fotografických materiálů, studium vlivu různých organických rozpouštědel používaných na čištění skleněných negativů, využití Ramanovy spektroskopie pro detekci stavu skleněné podložky, byla rozpracována kapitola věnována chemii laků používaných na ochranu citlivé vrstvy skleněných negativů včetně uvedení standardních FTIR spekter.

V rámci Bezpečnostního výzkumu Podprogram II. Výzkum pro řešení ochrany a zabezpečení archiválií v klasické a elektronické podobě byl dále řešen grantový úkol Monitorování plynných polutantů v depozitářích státních archivů České republiky a způsoby jejich odstranění (Ministerstvo vnitra, reg. č. VE20072008003, 2007–2008, Michal Ďurovič). Projekt byl ukončen a v červnu 2009 proběhla úspěšná obhajoba závěrečné zprávy projektu, která je uveřejněna na www stránkách Národního archivu. Se závěry a doporučeními byli seznámeni ředitelé státních oblastních archivů na podzim tohoto roku. I když úkol byl již ukončen, bude spolupráce s jednotlivými oblastními archivy na této problematice pokračovat i v následujících letech.

Další výzkumné úkoly řešené v roce 2009

Vývoj technologie restaurování poškozených rukopisů železogatovými inkousty (Tento výzkumný úkol byl v roce 2009 teoreticky rozpracován a provedení praktických zkoušek je plánováno na rok 2010 ve spolupráci s ČVUT).

Stanovení vhodného technologického postupu při odstraňování rzi vzniklé korozi kancelářských sponek z fotografií (Práce započaté na tomto úkolu v minulých letech byly dokončeny. Výsledky však přinesly celou řadu dalších otázek a nejasností, a proto bude v úkolu pokračovat v roce 2010. Výsledky tohoto výzkumu budou využity též při restaurování archiválií fondů 3. oddělení (např. Německé státní ministerstvo), které bývají často poškozeny zkorodovanými kancelářskými sponkami).

Vliv odkyselování technologií Bookkeeper na novodobé záznamové prostředky (V rámci tohoto dlouhodobého projektu bylo zahájeno řešení diplomové práce studentky Institutu chemické technologie restaurování památek Vysoké školy chemicko-technologické v Praze s názvem *Vliv viditelného světla a neutralizace na stabilitu historických a novodobých záznamových prostředků*. Dále byla vypracována práce „*Štúdium rýchlosti konverzie a openetrácie MgO rôznymi druhmi papiera*“, ve které byla sledována rychlost konverze oxidu hořčnatého na uhličitán a průnik odkyselovací látky různými druhy papíru, resp. papíry s různým stupněm zaklížení).

Atlas papírenských vláknin (I v roce 2009 bylo pokračováno v přípravě obrazového atlasu nejdůležitějších papírenských vláknin s popisy základních morfologických znaků. Atlas bude možné podle potřeby průběžně doplňovat a bude sloužit i při identifikaci papírových vláken a při výuce studentů).

Vliv silic a jejich hlavních účinných látek na mikroorganismy a na archivní materiál. (V rámci tohoto úkolu byly testovány některé vybrané esenciální oleje a silice z hlediska jejich dezinfekční účinnosti a byly připraveny testy vlivu těchto látek na archivní dokumenty, které proběhnou v roce 2010).

Porovnání vlastností vybraných lepenek (Tento úkol byl řešen ve spolupráci se společností Emba s.r.o.. Byly provedeny některé laboratorní testy (např. pH, Kappa číslo, alkalická reserva, vlákninové složení, světlostálost, odolnost proti umělému stárnutí), jejichž účelem bylo srovnání vlastností různých tuzemských i zahraničních lepenek archivní kvality).

Testování kancelářských papírů (Na základě žádosti ekonomického odboru Ministerstva vnitra byly i v tomto roce laboratorně ověřovány technické parametry kancelářských papírů zakoupených těmito útvary (bělost, tloušťka, plošná hmotnost...).

Národní archiv byl společně s Národní knihovnou spoluorganizátorem mezinárodní konference IFLA–PAC „Dopad vody na knihovni, archivní a muzejní materiály“, která se uskutečnila ve dnech 29. a 30. října 2009 v Praze.

Pedagogická činnost

V roce 2009 byla zahájena výuka dalšího ročníku studentů bakalářského a magisterského studia archivnictví filozofické fakulty Univerzity Karlovy na základě smlouvy mezi Národním archivem a katedrou pomocných věd historických a archivního studia filozofické fakulty Univerzity Karlovy (předměty Spisová služba, předarchivní péče a výběr archiválií; Seminář ke zpřístupňování archiválií; Archivní provoz a technika a Archivní legislativa). Na výuce se podílejí pracovníci téměř všech oddělení. Některé z přednášek byly zařazeny rovněž do archivního kurzu konaného na půdě Národního archivu ve školním roce 2008/2009. Zanedbatelná není ani spolupráce s touto katedrou na realizaci výuky archivářů v budově 1. oddělení.

Mgr. Zbyšek Stodůlka se podílel na výuce E-learning v teorii a praxi výuky dějepisu a Zivilgesellschaft, Modernisierung und Nationalisierung in Mitteleuropa I. na Ústavu českých dějin FF UK.

Pracovníci oddělení péče o fyzický stav archiválií se podíleli na výuce studentů Střední průmyslové školy grafické v Praze, Ústavu chemické technologie restaurování památek VŠCHT v Praze, Fakulty humanitních studií Univerzity Hradec Králové.

V roce 2008 zahájený Doškolovací kurz konzervování, restaurování a preventivní péče o archivní a knihovní fondy pro restaurátory státních archivů byl v listopadu 2009 úspěšně ukončen a jednotlivým účastníkům byly předány závěrečné certifikáty.

Protože projekt UNESCO Studijní pobyt peruánských restaurátorů archivních dokumentů v České republice byl vyhodnocen peruánskou stranou jako velmi přínosný, byl Národní archiv koncem roku 2009 oficiálně požádán o uspořádání 14 denního cyklu přednášek přímo v Limě. Předpokládá se, že Národní archiv

naváže spolupráci s Fakultou restaurování University Pardubice v Litomyšli a Ústavem chemické technologie restaurování památek Vysoké školy chemicko-technologické v Praze.

Zahraníční styky

Celkový počet zahraničních služebních cest pracovníků Národního archivu v roce 2009 činil 16 cest plánovaných, 9 cest neplánovaných, 24 cest z grantových prostředků

Francie

Francie/Paříž

Štěpánka Borýsková, Blanka Hnulíková (návštěva odborného restaurátorského pracoviště Atelier de restauration et de Conservation des Photographies de la Ville Paris)

Itálie

Eva Gregorovičová (průzkum fondů Státního archivu ve Florencii v souvislosti se zjištěním vazeb k rodinnému archivu toskánských Habsburků)

Alena Pazderová (kolace textů edice Specianovy nunciatury z let 1592–1593 v Ambrosiánské knihovně v Miláně; pokračování ve výzkumu bohemik v Archivio di Stato do Roma s ohledem na edici korespondence papežského nuncia v Praze Cesare Speciana z let 1592–1598; kontrola Specianovy korespondence z roku 1597 adresované do Říma ve Vatikánském tajném archivu)

Polsko

Tomáš Kalina, Martin Šisler, Miroslav Kunt (výměna zkušeností v oblasti dlouhodobého uchovávání elektronických dokumentů)

Rakousko

Mikuláš Čtvrtník (zjištění a pořízení kopií dostupné literatury k otázce teorie archivního hodnocení, teorie výběru archiválií)

Eva Drašarová, Eva Gregorovičová, Jan Kahuda, Tomáš Kalina, Pavel Koblasa, Karel Koucký, Miroslav Kunt, Pavla Lutovská, Jaroslav Šulc (práce na projektu Průvodce po Rakouském státním archivu pro českého návštěvníka)

David Hubený (práce na grantovém projektu Nucené nasazení občanů z Protektorátu Čechy a Morava v Říši)

Rumunsko

Milan Vojáček, Pavel Koblasa (výzkum bohemikálních písemností ve fondech rumunských státních archivů a Diecézního archivu v Timisoaře)

Slovensko

Václav Bartůšek (účast na mezinárodní vědecké konferenci „Círky 19. – 20. století ve slovenské a české historiografii“, vystoupení s příspěvkem Historiografie piaristického řádu od poloviny 19. století do současnosti s přihlédnutím k českým zemím a střední Evropě)

Michal Ďurovič, Bohumír Brom (účast na konferenci „Archívy v krízových situáciách“ (XIII. Archivne dni v Slovenskej republike))

Blanka Hnulíková, Štěpánka Borýsková (účast na Letní škole restaurování fotografických materiálů)

Tomáš Kalina, Martin Šisler (konzultace v oblasti předarchivní péče a spisové služby u veřejnoprávních původců Slovenského národního archivu)

Roman Straka, Benjamin Bartl, Libuše Holakovská (účast na odborném semináři a workshopu „Odkaz na pergamene“)

Alena Šimánková (vystoupení v diskusním pořadu Lampa televize Joj o procesu s Miladou Horákovou)

Karolína Šimůnková (zjištění a komparace stavu spisové služby a uložení dokumentů a archiválií u Pamiatkového úradu Slovenskej republiky v souvislosti s rekonstrukcí spisové služby a reorganizací spisoven Národního památkového ústavu)

Spolková republika Německo

Mikuláš Čtvrtník (účast na nadstavbovém kursu na téma výběru a hodnocení dokumentů „Fortbildungsveranstaltung AK 11 – Überlieferungs- und Bewertung im 21. Jahrhundert – Trends und neue Wege“ na Archivschule Marburg; výzkumný pobyt v Berlíně a Postupimi za účelem studia a pořízení kopií dostupné literatury k otázce teorie hodnocení dokumentů v Německu)

Michal Ďurovič (účast na zasedání European Working Group on Disaster Prevention)

Eva Drašarová (vystoupení na slavnostním aktu při příležitosti oslav 175 let existence Hauptstaatsarchivu Dresden)

Michal Ďurovič, Blanka Hnulíková, Adéla Růžičková, Bohuslava Tichá, Zuzana Zajačiková, Karel Koucký, Jan Kahuda (podíl na záchranných pracích po zřícení budovy Historického archivu města Kolína nad Rýnem)

Zdeňka Kokošková, Jaroslav Pažout, Monika Sedláková (práce na grantovém projektu Nucené nasazení občanů z Protektorátu Čechy a Morava v Říši; účast na semináři „Dokumentation der Zwangsarbeit als Erinnerungsaufgabe“ pořádané nadací „Erinnerung, Verantwortung und Zukunft“)

Alena Pazderová, Jitka Křečková (účast na zasedání mezinárodního spolku ICARUS (International Centre for Archival Research) konaném ve Mnichově ve dnech 16. – 18. listopadu 2009)

Velká Británie

Lenka Matušíková (účast na zasedání „Endangered Archives Programme Advisory Panel“)

Fyzický stav archiválií

Projekt hromadného odkyselování byl podstatně rozšířen o pracoviště hromadného odkyselování knihovních fondů v Moravské zemské knihovně v Brně a předpokládá se v roce 2010 předložení nové společné žádosti o financování „Projektu Hromadné odkyselování archivních a knihovních fondů České republiky“ z mechanismů EHP/Norsko (tzv. norské fondy).

Krizový plán Národního archivu byl rozpracován na jednotlivé možné krizové situace vzniklé s výstavbou městského okruhu Pražský most – Špejchar pro budovu Národního archivu v Dejvicích, byly dopracovány instrukce pro vytypované krizové situace a zbývá prakticky ověřit připravenost na řešení krizové situace.

Významnou aktivitou oddělení v této oblasti je práce v European Working Group on Disaster Prevention, která připravuje www stránky s názvem European Archival Network for Disaster Management – www.euraned.eu a na podzim roku 2010 připravuje týdenní školení o krizovém plánování pro střední management archivů Německa, Polska a České republiky.

Značné praktické zkušenosti s řešením krizové situace byla pomoc městskému archivu v Kolíně nad Rýnem, jehož budova se 3. března 2009 zřítily z důvodu hloubení metra. Národní archiv společně se Státním oblastním archivem v Praze organizovaly a koordinovaly pomoc státních archivů České republiky, řada pracovníků obou institucí aktivně pomáhala při odstraňování následků této tragédie přímo v Kolíně nad Rýnem.

Pracovníci oddělení péče o fyzický stav archiválií spolupracovali v uplynulém roce s Archivem bezpečnostních složek, pro který navrhli dispozice a vybavení restaurátorského pracoviště, které bylo slavnostně otevřeno v prosinci 2009.

Preventivní péče o archiválie a průzkumy jejich fyzického stavu

V roce 2009 bylo vydezinfikováno celkem 1548,76 bm archiválií Národního archivu, 1048,24 bm archiválií z jiných archivů a institucí a 5,392 m3 vysušených dokumentů, které byly předány k dezinfekci na základě vládního usnesení č. 216 ze dne 3. 3. 2003. Z fondů Národního archivu byla v roce 2009 dokončena dezinfekce fondu Sčítání obyvatelstva ČSR v roce 1930 (1122 bm), průběžně pokračovala také dezinfekce fondu Archiv pražského arcibiskupství – duplikáty matrik (44 bm), který je postupně delimitován do oblastních archivů. Dále byly dezinfikovány některé nově převzaté archiválie a jednotliviny vyříděné z fondů při jejich archivním zpracování (382,76 bm).

V rámci zajišťování preventivní péče o archivní fondy průběžně probíhaly průzkumy fyzického a mikrobiologického stavu archivních fondů dle požadavků správců fondů. Pokračovaly periodické kontroly bezpečnostních mikrofilmů. Pokračovaly periodické kontroly bezpečnostních mikrofilmů – celkem bylo zkontrolováno 24 ks bezpečnostních mikrofilmů. Z přejímaného fondu Vodohospodářský ústav T. G. Masaryka byly u filmů č. 156–395 provedeny testy na tzv. octový syndrom podle metody navržené Image Permanence Institute v Rochesteru.

Celkem bylo provedeno 292 stěrů pro státní archivy a další instituce (Státní okresní archiv Chrudim, Státní okresní archiv Chomutov/Kadaň, Státní okresní archiv Pardubice, Státní okresní archiv Trutnov, Archiv města Brna, Archiv města Plzně, Archiv bezpečnostních složek, Vojenský ústřední archiv, Národní muzeum – České muzeum hudby, Národní technické muzeum, Muzeum hlavního města Prahy, Židovské muzeum v Praze, Regionální muzeum v Žatci, Lidická galerie,

Fakulta restaurování Univerzity Pardubice, Střední průmyslová škola grafická). U pozitivních nálezů provedena identifikace mikroorganismů. Analytickou metodou dle ČSN ISO 417 - Stanovení zbytkového thiosíranu ve zpracovaných fotografických materiálech metodou s methylenovou modří - bylo provedeno celkem 99 analýz. Na základě těchto analýz byla provedena korekce technologického procesu zpracování mikrofilmů.

V roce 2009 oddělení péče o fyzický stav archiválií začalo nově zajišťovat agendu mikrobiologické kontroly archivních a knihovních dokumentů institucí, kterým Národní archiv zajišťuje dezinfekci (Národní knihovna ČR, Národní technické muzeum, SOA Třeboň...). Oddělení vede společně s 11. oddělením veškerou dokumentaci.

V knihovně Benediktinského arcidiecézního ústavu sv. Vojtěcha a sv. Markéty na Břevnově byly proměřeny klimatické parametry a zjišťována mikrobiologická kontaminace uložených fondů.

Obdobně tak byly kontrolovány archiválie z Fondu Sekretariát ministra na Ministerstvu zemědělství České republiky.

Konzervování a restaurování archiválií

Za úspěch roku 2009 lze považovat naplnění rámcové Dohody o spolupráci při konzervaci a restaurování dokumentů zasažených povodněmi v roce 2002 Ministerstvem spravedlnosti a zahájení komplexního konzervování a restaurování soudních spisů tzv. Státního soudu. Knihařské práce pro Český statistický úřad probíhaly dle dohody i v tomto roce.

Na základě podepsané smlouvy mezi Národním archivem a Královskou kanonií premonstrátů na Strahově pokračovala i v roce 2009 systematická konzervace listin a pečeti z fondu Řád premonstrátů, i když v menším rozsahu.

Restaurovatelské pracoviště 10. oddělení umístěné v budově Národního archivu Milady Horákové v roce 2009 pokračovalo v restaurování a ukládání pergamenových listin fondu Řád maltézských rytířů do ochranných obalů, které bylo zahájeno již v roce 2006. V roce 2009 bylo konzervováno a restaurováno 200 papírových a pergamenových listin z tohoto fondu a uloženo do speciálních krabic. Z fondů Řád Piaristů byl komplexně zrestaurován 1 rukopis, z fondu Řád Dominikánů 1 rukopis a 2 rukopisy z fondu Premostráti – klášter Strahov. Byla proměřena kyselost (pH) u dvou desek zemských velkých (389, 383) a oba rukopisy byly odkyseleny. Dále byly prováděny drobné „ambulantní“ opravy podle aktuálních potřeb studovny 1. oddělení.

Masivní spolupráce 1. a 10. oddělení se uskutečnila zejména při digitalizaci listin, kdy byla pro tyto práce vyčleněna 1 pracovnice oddělení péče o fyzický stav archiválií. Celkem se jednalo o opravy 6 456 (!) pergamenových listin.

Restaurovatelské pracoviště na Chodovci pokračovalo v restaurování a konzervování archiválií přijatých již minulých letech nebo zahájilo práce na nově přijatých archiváliích. Jednalo se o následující archivní fondy:

Probíhala systematická konzervace vybraných fondů zahájené v předchozích letech (fondy Rodinný archiv Metternichů, Desky zemské větší, Rodinný archiv toskánských Habsburků, Národní výbor 1848, fond Ředitelství císařských a soukromých statků Praha, Židovské kontrolní matriky, Indikační skici, Řád premonstrátů). V rámci restaurování dokumentů poškozených povodněmi v roce 2002 byly zahájeny restaurátorské a konzervátorské práce na soudních spisech (20 ks archivních krabic) Státního soudu Praha a bylo převázáno 15 bm dokumentů a statistických ročenek Českého statistického úřadu.

Bezpečnostní snímkování a reprografie

Bezpečnostní snímkování plynule pokračovalo v ateliéru Dejvice. Bylo dokončeno mikrofilmování židovských kontrolních matrik. Průběžně pokračovalo i plánované zhotovování bezpečnostních negativů listin řádových archivů, tj. fondu Archivy zrušených klášterů (dokončeno), Řád benediktinů Břevnov (dokončeno), Řád křižovníků a Řád maltézských rytířů. Pokračovaly práce na vyhotovování formulářů pro snímkování fondu Komorní soud a Archiv pražského arcibiskupství – úřední knihy. Oddělení se také úspěšně vypořádalo s masivním předáváním zabezpečovacích negativů fondu Archivy zrušených klášterů, které bylo koncem roku ukončeno (celkem předáno 2 013 ks negativů).

V ateliéru Chodovec byl dosnímčován archivní soubor ÚV KSČ – Klement Gottwald. Dále bylo předáno 557 negativů z tohoto fondu k trvalému uložení do 8. oddělení. Další archiválie ke snímkování nebyly připraveny.

Digitalizační práce

V současné době je kladen důraz na digitalizaci archiválií, která je levnější a pro uživatele představuje jistý komfort při studiu archiválií. Již v roce 2003 jsme připravili „návrh základní koncepce“ digitalizace a shodli jsme se na tom, že je vhodné digitalizovat archiválie, které badatelé hojně využívají – a tedy poškozují, ale jejich stávající fyzický stav (pokud se sníží frekvence využívání) ještě není tak špatný, aby musely být snímkovány do 35mm bezpečnostního mikrofilmu. Vlastními silami jsou ve fotografickém ateliéru Chodovec v současné době digitalizovány především archivní soubory 3. oddělení a v menší míře 8. oddělení (negativy, které nelze v původní podobě předkládat ke studiu).

Byly zhotoveny podrobné manuály k obsluze jednotlivých skenovacích zařízení a byl dohodnut postup při pořizování digitálních reprodukcí, včetně technických parametrů (vycházejí z koncepce Národního digitálního archivu). Dále byl v roce 2009 sestaven „soupis“ archivních souborů, které by bylo vhodné digitalizovat (vychází z požadavků jednotlivých oddělení).

Na podzim roku 2009 byla ukončena digitalizace fondu Německé státní ministerstvo, jenž by měl být v průběhu ledna 2010 zpřístupněn badatelům na počítači v centrální studovně. Přípravy k digitalizaci dalšího nově zpracovaného fondu Státní tajemník u úřadu říšského protektora byly zahájeny v posledním čtvrtletí a koncem

roku byly předány 8. oddělení první kartony. Půjčování originálů by mělo být ve studovně rovněž uzavřeno a badatelé budou postupně odkázáni rovněž na studium digitálních kopií. Současně probíhá příprava k digitalizaci fondu MV – Nosek.

V roce 2009 bylo v projektu Policejní přihlášky (konskripcce) rozlepeno 190 kartonů, nafotografováno vlastními silami 2. oddělení 116 kartonů, tj. cca 110.000 snímků. Editováno bylo 123 kartonů, tj. cca 350.000 záznamů. Na internetu bylo k 31. 12. 2009 zpřístupněno cca 500 kartonů tj. cca 1.300.000 záznamů (až do P komplet, mezerovitě R). Celkový počet kartonů je 739. Reálný termín ukončení projektu při stávajícím objemu financí na dohody o provedení práce je rok 2011.

V rámci projektu Monasterium (financováno z komunitárních programů Evropské unie) byla nastartována masivní digitalizace listin po r. 1526. Za rok 2009 bylo digitalizováno celkem 6.456 ks listin po roce 1526 a bylo zhotoveno 20.196 skenů. Souběžně byla prováděna kontrola metadat k fondům Archivy zrušených klášterů, Finanční prokuratura, Řád premonstrátů a Řád křižovníků, část metadat byla předána do vídeňské centrály k vyvěšení na webovou stránku. Průběžně byla prováděna revize přepisů inventářů fondů digitalizovaných v rámci tohoto projektu do databáze (listiny po r. 1526 z fondů Archivy zrušených klášterů, Řád křižovníků, Řád dominikánů, Řád premonstrátů, Řád sv. Voršily a Finanční prokuratura).

Informatika

Řada činností v oblasti informačních technologií vychází z potřeb fungování informačních technologií v Národním archivu, a proto se jedná se o rutinní práce technické podpory, údržby a oprav. Úsek informačních technologií 5. oddělení je (jako do jisté míry servisní pracoviště) v permanentním časovém tlaku. Denně řeší úkoly a problémy, které vyplývají z běžného fungování, vedle toho musí řešit řadu dlouhodobých koncepčních záležitostí (dlouhodobé uchovávání a zpřístupňování elektronických dokumentů, digitalizaci, tvorbu a zveřejňování elektronických archivních pomůcek apod.).

Elektronické dokumenty

V roce 2009 byly nastaveny a jsou testovány konkrétní postupy přejímání, evidence, uložení a zpřístupnění elektronických dokumentů. Byly uloženy elektronické dokumenty patřící do 36 archivních fondů, z toho 166 690 souborů o velikosti 0,45 TB digitálních kopií a 266 818 souborů o velikosti 1,74 TB elektronických dokumentů. V tomto počtu nejsou zahrnuty dokumenty, které byly uloženy, nicméně zatím nesplnily základní parametry pro evidenci (např. digitální kopie listin z projektu Monasterium).

V závěru roku jsme zahájili práce na přípravě archivních pomůcek pro účely skenování a tím zpřístupnění veřejnosti prostřednictvím webu.

Oblast správy sítí NA a koncových uživatelských zařízení

V roce 2009 přešla správa sítí a koncových uživatelských zařízení do kompetence 5. oddělení. Současně došlo k personální výměně obou správců sítí. Byl nastaven postup komunikace uživatelů se správci, jehož páteří je tzv. helpdesk,

jenž je součástí Informačního systému Národního archivu (intranet). Noví správci se osvědčili jak při správě sítě, tak při komunikaci s uživateli výpočetní techniky. Drobným restem v této oblasti je instalace uživatelských PC a jejich distribuce, která se díky personálním změnám a inventarizaci majetku protáhla do roku 2010.

Podpora uživatelských aplikací (elektronický podací protokol, IS badatelna, Janus2000, knihovnický software)

Technická podpora uživatelských aplikací probíhala rutinně. IS badatelna byl připraven ke spuštění v badatelně I. oddělení včetně zaškolení personálu. Začala pracovat komise pro posouzení a výběr knihovnického SW.

Intranetový informační systém Národního archivu

V roce 2009 byl dokončen segment „helpdesk“, který je úspěšně využíván pracovníky. Dále byl upraven segment předarchivní péče, jenž byl naplněn daty. Průběžně byl IS optimalizován.

Technická administrace webu Národního archivu

Webová stránka Národního archivu byla s ohledem na archivaci jejího obsahu Národní knihovnou ČR nově opatřena licencí Creative Commons. Mj. byly vytvořeny stránky k DLM Foru a k EBNA konferenci.

Technická a metodická podpora implementace a provozu elektronické spisové služby v Národním archivu

V roce 2009 byla zajištěna možnost přijímat a odesílat zprávy prostřednictvím datové schránky, tyto zprávy zálohovat v systému Národního archivu. Po technické stránce byla připravována implementace elektronické spisové služby – hostováním u MV ČR.

Publikační činnost Národního archivu a jeho pracovníků za rok 2009

Olga Pospíšilová

BARTL, Benjamin

Podzimní archivní škola 2008 v Terstu. Archivní časopis 59, 2009, s. 177–179 (spoluautor Michaela Škvírová)

BARTŮŠEK, Václav

Hejnová, Miroslava: [Historické fondy Národní knihovny ČR: průvodce]. Archivní časopis 59, 2009, s. 101–102.

[Skřivánek, Milan: K osvícenskému pojetí a výuce ve světle rukopisů piaristické koleje v Litomyšli]. Orlické hory a Podorlicko 15, 2008, s. 277–279.

[Lexikon české literatury: osobnosti, díla, instituce. Díl 4/I S–T, Díl 4/II U–Ž]. Orlické hory a Podorlicko 15, 2008, s. 279–281.

[Macková, Marie: Voršilky v Čechách do roku 1918]. Archivní časopis 59, 2009, s. 100.

Benešovsko a nový díl Encyklopedie řádů a kongregací v českých zemích – III. díl, 3. svazek – řeholní klerikové. Jiskra 50, č. 3 (21. 1. 2009), s. 3.

Bernard Bartlík (1646–1716) – nejstarší strážnický historik a významný piarista. Okolo Strážnice 2009, s. 47–60.

Ctihodní piaristé a Benešov. Jiskra 50, č. 40 (7. 10. 2009), s. 3.

Dvě významné osobnosti z jihovýchodní Moravy a protireformace v Čechách. Malovaný Kraj 45, č. 3, 2009, s. 31.

Kontakty piaristické koleje v Benešově s klášteřem Benediktýnů v Sázavě. Sázavsko 13, 2007, s. 54–73.

Nad hrobem benešovských piaristů. Jiskra 49, č. 1 (7. 1. 2009), s. 3.

Ohlédnutí za seminářem v Okrouhlici. Jiskra 50, č. 27 (8. 7. 2009), s. 3.

Oslavy 350. výročí založení piaristické koleje a škol ve Slaném v roce 2008. Paginae historiae 17, 2009, s. 334–338.

Osobnosti Podblanicka v Biografickém slovníku českých zemí – Č – Čerma. Jiskra 50, č. 15 (15. 4. 2009), s. 2–3.

Osobnosti Podblanicka v Biografickém slovníku českých zemí – Čern – Čž . Jiskra 50, č. 38 (23. 9. 2009), s. 3.

P. Nicephorus Enzmann a S. Tecla, první ředitel obnoveného piaristického gymnázia v Benešově. Pod Bláníkem 13 (35), č. 1, 2009, S. 11–15.

Piaristé z jihovýchodní Moravy v Římě. Malovaný Kraj 45, č. 1, 2009, s. 12–13.

Piaristická analitika a historiografie v Benešově v první polovině 18. století. Sborník vlastivědných prací z Podblanicka 48, 2008, s. 125–161.

Piaristické osobnosti v kontextu barokního Benešovska (1704–1778). In: Přínos osobností rozvoji Benešovska : sborník z konference „Přínos osobností vědy, kultury a veřejného života městu a regionu Benešov“. Benešov 2007, s. 6–10.

Řád chudých řeholních kleriků pobožných škol Matky Boží = Ordo Clericorum Regularium Pauperum Scholarum Piarum Matris Dei. Katolický týdeník 20, č. 35, 2009, s. 2.

Sborník, s nímž bychom měli více kamarádit. Jiskra 50, č. 32 (12. 8. 2009), s. 3.

Vánoce u piaristických provinciálů v Mikulově v letech 1758–1778. Malovaný Kraj 45, č. 6, 2009, s. 4.

Z historie piaristické koleje ve Slaném 1658–1778. In: Slánské rozhovory 2008, Slaný 2009, s. 30–36.

BAUDISCH, Pavel

Šlikové a Loketský kraj = The Family of Schlick and the Loket Region : the Development of Family Holdings and Pawns since the Year 1485 until the Half of

the 16th Century : vývoj rodových a zástavních držav od roku 1485 do poloviny 16. století. Diplomová práce FF UK. Praha 2009, 164 s.

BERNAS, Jiří

Národní digitální archiv. Knihovna 20, č. 1, 2009, S. 22–29.

BROM, Bohumír

Archiwa Europy Środkowej. Wspólne dziedzictwo wspólna przyszłość. ČAS v roce 2008, s. 31–32.

Správa dokumentů a bezpečnost organizace z hlediska spisové a archivní služby = The Administration of the Documents and Security of the Organisation from Document and Archival Administration Point of View. In: Bezpečnost organizací, mezinárodní bezpečnost a mezinárodní humanitární právo : sborník mezinárodní konference Praha, 31. 10. 2008, Praha 2008, s. 20–28.

The role of Czechoslovak trade with neutral countries in the period of escalating Cold War: the cases of Switzerland and Sweden, 1949–1953. In: Gaps in the iron curtain : economic relations between neutral and socialist countries in Cold War Europe. Kraków 2009, S. 165–190. (spoluautor Eduard Kubů)

ČTVRTNÍK, Mikuláš

Balíčková pomoc Terezínu 1942–1944. *Paginae historiae* 17, 2009, s. 29–54.

Zdeněk Kalista a tradice německých Geistesgeschichte. In: Paralely, průsečíky, mimoběžky : teorie, koncepty a pojmy v české a světové historiografii 20. století / Lucie Stochová, Jan Horský a kol., Ústí nad Labem 2009, s. 155–188.

ČUMLIVSKI, Denko

Péče o archiválie Arcibiskupství pražského z let 1221–1950 v Národním archivu v Praze. In: Církevní archivy a fondy v České republice / Eds. Tomáš Černušák, Jiří Míhola. Brno 2007, S. 32–37.

DRAŠAROVÁ, Eva

Dvě výstavy na podobné téma : Republika (československá 1918–1939, Národní muzeum, Senát Parlamentu České republiky, Vojenský historický ústav v Národním muzeu v Praze) : Republik 1918–2008 (rakouská spolková vláda v Parlamentu ve Vídni). *Paginae historiae* 17, 2009, s. 358–360.

Národní archiv v roce 2008. *Paginae historiae* 17, 2009, s. 222–273.

Zpráva o činnosti Národního archivu za rok 2007. Praha 2008, 116 s. Verze z 15. 2. 2008, dostupné z http://www.nacr.cz/Z-Files/vz_na_07.pdf

ZPRÁVA o činnosti Národního archivu za rok 2008. Praha 2009, 132 s. Verze z 15. 2. 2009, dostupné z http://www.nacr.cz/Z-Files/vz_na_08.pdf

ĎUROVIČ, Michal

Bělení papíru archivních a knihovních sbírek světlem. Dostupné z <http://www.nacr.cz/G-vyzk/konzervace.aspx>, 26 s. (spoluautor Tereza Vaňková)

Studium vlivu ozonizace na archivní materiály. / zprac. Michal Ďurovič, Hana Paulusová, Roman Straka, Bronislava Bacilková. Dostupné z http://www.nacr.cz/Z-Files/Studium_vlivu_ozonizace.pdf, 60 s.

Nebezpečí post–radiačních efektů u ozářených papírů. / Petra Vávrová, Petr Kotlík, Michal Ďurovič, Vlasta Brezová. In: Ochrana a využívanie kultúrneho dedičstva 2008 : zborník príspevkov z odbornej konferencie, Martin 28.–29. októbra 2008. Martin 2008, s. 116–118.

Post–Irradiation Effects : the Influence of Visible Light on Archival Documents. / Petra Vávrová, Petr Kotlík, Michal Ďurovič, Vlasta Brezová. In: PapierRestaurierung 9, Nr. 4, 2008, s. 26–30.

FRŇKA, František

Kancelář tajemníka ÚV KSČ Oldřicha Švestky (zpráva o fondu). In: Zpravodaj grantového projektu Komunistická strana Československa a bolševismus 1/2008. Praha 2008, s. 40–54.

GREGOROVIČOVÁ, Eva

I documenti, le carte e le piante lorenese nell'Archivio Nazionale a Praga. In: Franz Stephan von Lothringen und sein Kreis / Hg. Renate Zedinger, Wolfgang Schmale. Bochum 2009, s. 193–209.

HUBENÝ, David

[Rubcov, Jurij: Mechlis: fanatický přísluhovač Stalinovy krutovlády v sovětském Rusku]. Slovanický přehled 95, č. 1, 2009, s. 91–93.

[Černý, Jan (ed.): Novostražecká kronika Václava Preinheltera z let 1801–1834 a další písmácké texty z přelomu 18. a 19. století]. Slovanický přehled 95, č. 1, 2009, s. 88–91.

[Smitka, Luboš: Rakovnické pomníky v lesku a bídě]. Středočeský sborník historický 34, 2008, s. 195–197.

Hospodářské a politické důsledky mezníků 1848–1918–1938–1948–1968. Český časopis historický 107, č. 2, 2009, s. 506–508. (spoluautor Miroslav Šepták)

Němečtí emigranti na mšeckém zámku v letech 1934–1937. In: Slaný a Slánsko ve 20. století : Sborník z historické konference. Slaný 2008, s. 88–101.

Patentní úřad 1919–1952. *Paginae historiae* 17, 2009, s. 129–156.

JÍLKOVÁ, Stanislava

Substituce horního soudu Jílové 1791–1845 (1852). *Paginae historiae* 17, 2009, s. 111–128.

KAHUDA, Jan

[Západní Morava. Sv. 9–10]. Archivní časopis 58, 2008, s. 339–341.

Dva neznámé pokusy o český diplomatář. In: Pragmatické písemnosti v kontextu právním a správním / Eds. Zdeněk Hojda a Hana Pátková. Praha 2008, s. 255–261.

[Sedláčková, Helena – Malinovský, Anton F.: Heraldická výzdoba salbuchů]. In: Genealogické a heraldické listy 29, č. 1, 2009, s. 86.

K životnímu jubileu PhDr. Zdeňka Šambergera, CSc. ČAS v roce 2008, s. 130–133.

Medaile Za zásluhu o české archivnictví pro MUDr. Jana Petříka. Klub 29, č. 9, 2009, s. 47–48.

Medaile Za zásluhu o české archivnictví pro vrcholného představitele české komunity v Rakousku. Česká a slovenská Vídeň dnes 7, 2009, s. 31.

MUDr. Jan Petřík laureátem medaile Za zásluhu o české archivnictví. Vídeňské svobodné listy 64, č. 33/34, 2009, s. 1.

Prof. PhDr. Zdeňka Hledíková, CSc. čestnou členkou České archivní společnosti. ČAS v roce 2008, s. 15–16.

[Sborník prací PhDr. Emanuela Janouška]. Genealogické a heraldické listy 29, č. 1, 2009, s. 88–89.

Vývoj ústředních orgánů Národní fronty a problematika jejich zpracování v Národním archivu. In: Zpravodaj grantového projektu Komunistická strana Československa a bolševismus 1/2008. Praha 2008, S. 27–39. (spoluautor Jiří Křestřan)

Žádost truhlářského mistra Michaela Thoneta z Boppardu o udělení privilegia na výrobu ohýbaného nábytku vlastní metodou v zemích habsburské monarchie (1841). Dostupné z: <http://www.nacr.cz/C-fondy/znasichfondu III.aspx>

18. valná hromada České archivní společnosti. ČAS v roce 2008, s. 10–14.

50. výročí úmrtí archiváře Adolfa Ludvíka Krejčíka. ČAS v roce 2008, s. 23.

Kancléř Metternich a Plasy ve světle soudobých dokumentů. Plasy 2009, 56 s.

KALINA, Tomáš

Porada k otázkám nové právní úpravy archivnictví: úvod k problematice. Dostupné z: <http://www.nacr.cz/zpravy/egovernment2.aspx>

Veřejnoprávní původci se sloni paměti – existuje řešení? Zpravodaj pobočky České informační společnosti při Národním archivu 50, 2008, s. 27–47.

Ze švýcarských archivů. Archivní časopis 59, č. 3, 2009, s. 253–270. (spoluautoři Karel Koucký, Miroslav Kunt)

KLÍMOVÁ, Helena

Soupis poddaných podle víry z roku 1651. Kouřimsko / zprac. a úvod naps. Helena Klímová. 2. dopl. vyd. Praha 2008, 263 s.

KOBLASA, Pavel

Dolování stříbra na mladovožickém panství. Jihočeský sborník historický 77–78, 2008–2009, s. 255–259.

Mšec byl jedním ze schwarzenberských „horních“ panství. Obnovená tradice 20, č. 39, 2009, s. 44–48.

Příspěvek k dějinám fideikomisního panství Duchcov. Zprávy a studie Regionálního muzea v Teplicích 27, 2008, s. 133–140.

Zrušení poddanství na mimoňském panství. Mimoň. Zpravodaj 31, č. 1, 2009, s. 9.

Také přes Únice a Hubenov šel čas. [Únice] [2008], 59 s. (spoluautor Stanislav Mareš)

Schematismus šlechtického majetku v Uhrách. České Budějovice 2009, 24 s.

KOKOŠKOVÁ, Zdeňka

Národní archiv a jeho účast na vládním projektu „Dokumentace osudů aktivních odpůrců nacismu...“. *Paginae hitoriae* 17, 2009, s. 304–308.

KRLÍN, Jan

Hawlina, Peter : Po stopách předků : aneb cesta předsedy Slovinské rodopisné společnosti po České republice v dubnu 2008. / přel. Jan Krlín. *Genealogické a heraldické listy* 29, č. 2, 2009, s. 53–56.

KŘEČKOVÁ, Jitka

Regalát. Nejstarší pečeť a původní patron české františkánské provincie. In: *Františkánství v kontaktech s jiným a cizím* / Petr R. Beneš, Petr Hlaváček, Ctirad V. Pospíšil a kol. Praha 2009, s. 186–209 (spoluautor Petr Beneš)

Péče o archiválie klášterů v Národním archivu v Praze. In: *Církevní archivy a fondy v České republice* / Eds. Tomáš Černušák, Jiří Míhola. Brno 2007, s. 29–31.

Projekt Monasterium – virtuální archiv historických dokumentů střední Evropy. *Knihovna* 19, č. 1, 2008, s. 42–47.

KŘEŠŤAN, Jiří

[Havlíčkobrodsko. Sv. 22]. *Archivní časopis* 59, 2009, s. 93–94.

[Kaplán, Karel: *Kronika komunistického Československa : kořeny reformy 1956–1968*]. *Soudobé dějiny* 15, č. 2, 2008, S. 423–425.

[Janouch, František: *Ne, nestěžuji si : malá normalizační mozaika*]. *Soudobé dějiny* 15, č. 2, 2008, s. 422–423.

[O psaní dějin: teoretické a metodologické problémy literární historiografie]. *Soudobé dějiny* 16, č. 1, 2009, s. 207–208.

[Jakovlev, Alexander Nikolajevič: *Rusko plné křížů: od vpádu do pádu bolševismu*]. *Soudobé dějiny* 15, č. 2, 2008, s. 420–422.

[Šolc, Jiří: Útěky a návraty Bohumila Laušmana: osud českého politika]. Soudobé dějiny 16, č. 1, 2009, s. 213–215.

[Kutlíková, Dagmar: Vojenské odívání: od třicetileté války do počátku 20. století]. Časopis Matice moravské 78, č. 1, 2009, s. 200–201.

[Švermová, Marie: Vzpomínky]. Soudobé dějiny 15, č. 3–4, 2008, s. 788–789.

[Z Českého ráje a Podkrkonoší. Sv. 20]. Archivní časopis 58, 2008, s. 361–362.

Srdce Václava Talicha se ztratilo : k problému národní očisty (1. část). Soudobé dějiny 16, č. 1, 2009, s. 69–111.

Svědectví vězně z „ďáblovy dílny“. Dostupné z: http://www.nacr.cz/C-fondy/znasichfondu_VII.aspx (spoluautor Lenka Caltová)

Ve stejný den... O pojetí demokracie u realistů Emanuela Rádl a Zdeňka Nejedlého (10.12.2008). In: mua.cas.cz, 2008, s. 11.

Závistivý zeměplaz? Zdeněk Nejedlý, Sukova aféra a případ Talichův. In: Hrdinství a zbabělost v české politické kultuře 19. a 20. století / Eds. Jan Randák, Petr Koura. Praha : 2008, s. 316–339.

Zdeněk Nejedlý (10. 2. 1878 Litomyšl – 9. 3. 1962 Praha). In: Slavné osobnosti v dějinách Prahy 5. 2. díl, příběhy nevšedních životů / k vyd. přípr. Jarmila Schreiberová, Hugo Schreiber. Praha 2009, s. 305–309.

3. setkání přátel Národního archivu. Příloha: Záchrana soukromých archivů: úspěchy a nezdar. *Paginae historiae* 17, 2009, s. 322–326.

KUNT, Miroslav

Autoritní záznamy v archivnictví : prezentace. Dostupné z: <http://skip.nkp.cz/akcArch09.htm>

eGovernment a spisová služba. Dostupné z: <http://www.nacr.cz/I-predar/e-government.aspx>

Letecká nehoda jugoslávského letadla YU–AHT dne 26.1.1972 u České Kamenice. Dostupné z: http://www.nacr.cz/C-fondy/znasichfondu_II.aspx

Možnosti a formy zpřístupnění archivních fondů nebo jejich součástí veřejnosti v elektronické podobě: konference Archivy, knihovny a muzea v digitálním světě 9 (3.–4. 12. 2008), Praha. *Knihovna* 20, č. 1, 2009, s. 113–118.

Národní standard pro systémy elektronické spisové služby. *Paginae historiae* 17, 2009, s. 309–314.

Porada k otázkám nové právní úpravy archivnictví: elektronická spisová služba, datové schránky a konverze dokumentů. Dostupné z: <http://www.nacr.cz/zpravy/egovernment2.aspx>

ISAAR (CPF). Mezinárodní standard pro archivní autoritní záznamy korporací, osob a rodů. / redakce, revize, dopl. příkladů a předml. přípr. Miroslav Kunt. In: *Standardy ICA*. Praha 2009, s. 55–95.

LUTOVSKÁ, Pavla

Jihočeský archeolog na prahu první světové války (korespondence Bedřicha Dubského Emanuelu Šimkovi). In: Archeologické výzkumy v jižních Čechách 22, 2009, s. 259–269. (spoluautor Michal Lutovský)

MACHATKOVÁ, Raisa

Osobní archiv Semjona Nikolajeviče Nikolajeva. *Paginae historiae* 17, 2009, s. 299–303.

MARUŠICOVÁ, Božena

Stanovenie celkovej farebnej diferencie a krvácavosti farieb rôznych druhov lepeniek.

Verze leden 2009, dostupné z http://www.nacr.cz/Z-Files/STANOVENIE_CELKOVEJ_FAREBNEJ_DIFERENCIE.pdf, 12 s. (spoluautor Hana Paulusová)

MATUŠÍKOVÁ, Lenka

Zpravodaj pobočky České informační společnosti při Národním archivu 50. 12. celostátní konference archivářů ČR – Archiválie budoucnosti. Spisová služba a předarchivní péče. Děčín, 2. až 4. května 2007 / red. Lenka Matušíková a Jan Kahuda. Praha 2007, 126 s.

NOVÁČKOVÁ, Helena

Katalog a rejstříky k protokolům schůzí 14. československé vlády (3. Malypetrovy) : 6. 6. 1935 – 5. 11. 1935 / k vyd. přípr. Helena Nováčková. Praha 2009, 65 s.

OULÍK, Jan

Dvě poznámky k článku Pohřební štít Zikmunda Jana Myslíka z Hiršova v kostele sv. Archanděla Michaela v Pacově. / ilustr. Jan Oulík. Památková péče na Moravě 14, 2008, s. 67–68.

Kostel Panny Marie před Týnem v Praze, jeho náhrobní kameny a heraldické památky. In: *Epigraphica & Sepulcralia II.*: sborník příspěvků ze zasedání k problematice sepulkrálních památek, pořádaných Ústavem dějin umění AV ČR, v.v.i. v letech 2006–2007 / Ed. Jiří Roháček. Praha 2009, s. 167–178.

Nápisové a heraldické památky na Říčansku. In: *Epigraphica & Sepulcralia II.*: sborník příspěvků ze zasedání k problematice sepulkrálních památek, pořádaných Ústavem dějin umění AV ČR, v.v.i. v letech 2006–2007 / Ed. Jiří Roháček. Praha 2009, s. 179–194.

Pokorný, Pavel R.: Kapitoly z pražské heraldiky. / ilustr. Jan Oulík. *Heraldická ročenka* 32, 2008, s. 95–103.

Pokorný, Pavel R.: Küffer de Asmanvilla. / ilustr. Jan Oulík. *Genealogické a heraldické listy*. 29, č. 3, 2009, s. 57–59.

Pokorný, Pavel R.: Příspěvky k pražské heraldice. / ilustr. Jan Oulík. Heraldická ročenka 31, 2007, s. 29–34.

PAULUSOVÁ, Hana

Informace o výzkumných projektech Oddělení péče o fyzický stav archiválií Národního archivu v Praze. In: Ochrana a využívání kulturního dědictví 2008 : zborník príspevkov z odbornej konferencie, Martin 28.–29. októbra 2008. Martin 2008, S. 34–41.

PAZDEROVÁ, Alena

Slavnostní prezentace faksimile Stížného listu české a moravské šlechty proti upálení M. Jana Husa. Příloha: Promluva Františka Šmahela při prezentaci faksimile Protestního listu české a moravské šlechty dne 25. června 2008 v archivu na Chodovci. *Paginae historiae* 17, 2009, s. 339–346.

Významná životní jubilea v Národním archivu. *Archivní časopis* 59, 2009, s. 295.

PAŽOUT, Jaroslav

Dějiny Komunistické strany Československa 1914–1992 (koncept). In: Zpravodaj grantového projektu Komunistická strana Československa a bolševismus 1, 2008. – Praha 2008, s. 10–26 (spoluautor Jakub Rákosník)

Obrazové publikace vzniklé ke 40. výročí roku 1968 v Československu. *Paginae historiae* 17, 2009, s. 361–371.

Výběrová edice dokumentů k dějinám KSČ (poznámka k rozvrhu práce). In: Zpravodaj grantového projektu Komunistická strana Československa a bolševismus 1, 2008. Praha 2008, s. 9.

POSPÍŠILOVÁ, Olga

Publikační činnost Národního archivu a jeho pracovníků za rok 2004–2008. Dostupné z: <http://www.nacr.cz/D-knih/G-bibl14.htm>

Publikační činnost Národního archivu a jeho pracovníků za rok 2008. *Paginae historiae* 17, 2009, s. 274–298.

PŠENÍČKOVÁ, Jana

Z legend zemědělsko-lesnického archivnictví a agrární historiografie: PhDr. Emanuel Janoušek / editoři Jana Pšeničková, Olga Roháčová, Jiří Šouša. Praha 2008, 372 s.

SEDLÁČKOVÁ, Helena

Mezinárodní konference „Proč pečeti?“, 23.–25. října 2008, Lille. *Archivní časopis* 59, 2009, s. 168–171.

SEDLÁKOVÁ, Monika

Archive Sources on Confiscations and Restitutions of Jewish Property in the National Archive: Items of Artistic Value. In: Restitution of Confiscated Art Works – Wish or Reality?: documentation, identification and restitution of cultural property of the victims of World War II : proceedings of the international academic conference held in Liberec on 24–26 October, 2007. Prague 2008, s. 270–277.

Archivní prameny k zabavení a restituci židovského majetku ve fondech Národního archivu se zaměřením na umělecké předměty. In: Restituce zkonfiskovaných uměleckých předmětů. Přání nebo realita?: dokumentace, identifikace a restituce kulturních statků obětí II. světové války: příspěvky z mezinárodní vědecké konference v Liberci (24.–26. října 2007). Praha 2008, s. 269–275.

SPÁČILOVÁ, Dagmar

Knihovna Národního archivu. Grand Biblio 3, č. 4, 2009, s. 32–33.

Knihovna profesora Univerzity Karlovy, historika a diplomata Vlastimila Kybala. Dostupný z: <http://kzv.kkvysociny.cz> In: Knihovnický Zpravodaj Vysočina 8, č. 2, 2008

Program „Veřejné informační služby knihoven (VISK)“ v knihovně Národního archivu rok 2008 – pořetí : podprojekt knihovny Národního archivu „Zámecká knihovna Valdštejnů na zámku v Doksech – signatura A 75 – letáky o třicetileté válce“. *Paginae historiae* 17, 2009, s. 315–321. (spoluautor Václav Bartůšek)

STUPKA, Jiří

Olympus PEN E–P1. Font 19, č. 106, 2009, s. 46.

ŠIMŮNKOVÁ, Karolína

Neakreditované tzv. archivy v kulturních institucích. Zpravodaj pobočky ČIS při NA 50, 2008, s. 49–54.

O výstavě „EXPO '58 Příběh československé účasti na Světové výstavě v Bruselu“. *Paginae historiae* 17, 2009, s. 347–357.

Porada k otázkám nové právní úpravy archivnictví: novela archivního zákona. Dostupné z: <http://www.nacr.cz/zpravy/egovernment2.aspx>

ŠISLER, Martin

13. archivní kolokvium Archivní školy v Marburgu „Zwischen analog und digital. Schriftgutverwaltung als Herausforderung für Archive“ Marburg 10.–11.6. 2008. Archivní časopis 59, 2009, s. 270–277.

ŠŤOVÍČEK, Ivan

Korespondence Kamila Krofty s Edvardem Benešem: dodatek. Sborník archivních prací 58, 2008, s. 403–451 (spoluautor Jindřich Dejmek)

Zápisy ze schůzí československé vlády v Londýně. [Díl] I, 1940–1941 / Eds. Jan Němeček, Ivan Šťovíček, Helena Nováčková, Jan Kuklík. Praha 2008, 877 s.

Korespondence v archivní pozůstalosti Edvarda Beneše. Moderní dějiny 16, 2008, s. 321–340 (spoluautor Jan Bílek)

VINDUŠKOVÁ, Anna

Informativní přehled: výběrová bibliografie z archivnictví, pomocných věd historických a příbuzných oborů 30 / sest. Anna Vindušková ; excerptce Jaroslav Koláčný, Anna Vindušková, Eva Gregorovičová, Hana Paulusová, Alena Pazderová, Dagmar Spáčilová, Josef Pospíšil, Jan Krlín. Praha 2009. – 97 s. Verze z 8. 4. 2009, dostupné z <http://www.nacr.cz/Z-Files/inf30.pdf>

VOJÁČEK, Milan

Zwischen Politik und Unternehmertum : Franz Ladislaus Freiherr von Rieger als Grossgrundbesitzer in Maleč. In: Adel und Wirtschaft : Lebensunterhalt der Adeligen in der Moderne. Bd. 2 / [Hg.] Ivo Cerman, Luboš Velek. München 2009, s. 223–233.

WAAGE, Vladimír

Historické prameny k zahradní architektuře a perspektivy jejich zpřístupnění = =Historical sources for garden architecture and perspectives of their disclosure. In: Trendy a tradice 2009: sborník abstrakt. Brno 2009, 16 s. + CD-ROM

9. konference Archivy, knihovny, muzea v digitálním světě 2008. *Paginae historiae* 17, 2009, s. 327–333.

Informace o fondu Ministerstvo vnitra-Šlechtický archiv uloženém v Národním archivu

Pavel Koblasa

Původcem archivního fondu s názvem Ministerstvo vnitra-Šlechtický archiv Vídeň je tzv. šlechtický archiv, který byl do roku 1848 součástí c. k. spojené dvorské kanceláře (k. k. vereinigte Hofkanzlei), následně nedílnou součástí bývalého c. k. ministerstva vnitra ve Vídni (k. k. Ministerium des Innern).

Za datum vzniku tzv. šlechtického archivu lze pokládat 4. září 1828, kdy byl registrátor dvorské kanceláře, a pozdější erbovní cenzor, Johann Bretschneider

pověřen zřízením evidence propůjčení šlechtictví, inkolátů a privilegií.¹ Již o rok dříve bylo rozhodnuto, že dojde k novému uspořádání registry dvorské kanceláře. Bylo zrušeno dosavadní členění podle korunních zemí mocnářství a započalo se s dělením podle věcného hlediska. Dalším impulsem k vytváření šlechtického archivu coby instituce se stalo rozhodnutí c. k. spojené dvorské kanceláře, která po předchozích delších debatách nařídila v roce 1835 všem zeměpanským a stavovským úřadům působícím na území Rakouského císařství odevzdat koncepty šlechtických diplomů a veškeré spisy týkající se šlechtických záležitostí do nově zřizovaného šlechtického archivu ve Vídni.² Odevzdávání probíhalo postupně. Řada úřadů zřejmě nařízení z Vídně ignorovala, neboť dvorská kancelář roku 1845 opět vyzvala úřady jednotlivých korunních zemí, aby šlechtická akta odeslaly do Vídně. Snahou ústředních orgánů bylo získat pokud možno vše, co se týkalo šlechty, nicméně to se nepodařilo. Celá akce pak skončila kolem roku 1850 za vlády císaře Františka Josefa I.³ Šlechtický archiv se stal součástí nově vytvořeného c. k. ministerstva vnitra ve Vídni (zřízeno dne 17. března 1848), do jehož působnosti spadalo mimo jiné povyšování obcí na města, šlechtické záležitosti, dozor nad nadacemi a propůjčování nadačních míst. Do šlechtického archivu byly umístěny například erbovní listy, doklady k erbovnímu strýcovství, nobilitační spisy, potvrzení šlechtického stavu, doklady k udělení malého a velkého palatinátu, doklady k obnovení šlechtictví, potvrzení říšského šlechtictví pro české země, propůjčení hlasovacího práva na sněmu, doklady o zástavách majetku, osvobození domů od berní, propůjčení různých titulů, potvrzení donací, povolení zřídit fideikomis, potvrzení rodinných smluv, dědičné listy, várečné urbáře, potvrzení různých privilegií, doklady o změnách rodového jména, polepšení erbu, povolení k držení rytířského statku bez inkolátu atd. Rakouské ministerstvo vnitra nevěnovalo péči o šlechtický archiv žádnou mimořádnou pozornost a dohledem nad ním pověřovalo většinou řadové úředníky. Po Bretschneiderovi, který své působení na ministerstvu ukončil v roce 1852, se o archiv postupně starali úředníci Finger, Altmann, Heilmann, Schornböck, Seydel, Müller, von Mitis, Melze, Mayer, Kotz von Dobrsch.⁴ Ve druhé třetině 19. století se podařilo po zdoluhavých jednáních s Německým císařstvím přivést z Mannheimu do Vídně i staré materiály, přibližně 200 fasciкул, týkající se lén a zástav v teritoriu Svaté říše římské národa německého – tzv. Reichsakten. Celkem se zde podařilo nashromáždit kolem 25.000 spisů, které vídeňští archiváři rozdělili do osmi oddělení.⁵

¹ Goldinger, Walter: Das ehemalige Adelsarchiv. Mitteilungen des Österreichischen Staatsarchivs, XIII. Band. Wien 1960, s. 489.

² Opočenský, Jan: Archivní úmluva republiky Československé s republikou Rakouskou. Časopis archivní školy, roč. I, 1923, s. 96.

³ Národní archiv (dále NA), Archivní registratura – Ústřední archiv ministerstva vnitra (dále jen „AR-ÚAMV“) 1918–1934, sg. II/1, Zpráva koncipisty státního archivu Jaroslava Kursy o práci v šlechtickém archivu bývalého c. k. ministerstva vnitra ve Vídni, 1923, kart. 12.

I. Saalbuchy (Saalbücher) – registra erbovních listů, knihy majestálí a privilegií

II. Říšská akta (Reichsakten) – materiály k udílení říšských lén a poskytování majetkových zástav na území Svaté říše římské národa německého

III. Obecné oddělení (Adels- und Wappenangelegenheiten einzelne Personen oder Familien betreffende Akten) – jádrem se stala akta z obecného archivu c. k. ministerstva vnitra uložená původně pod signaturou IV D 1.

IV. Šlechtické nadace (Adelige Stiftungen) – část všeobecná (normy, statuta ústavů, jmenování představených), část zvláštní (podle jednotlivých ústavů v monarchii, nadační záležitosti)

V. Generalia (Generalien) – centrální šlechtická matrika z let 1828–1860, saalbuchy z let 1779–1829, úřad herolda, normálie, zkoušky předků, cizí šlechta, akta říšské šlechty od roku 1647, městské znaky, znaky církevních hodnostářů, inkoláty, palatináty, rodokmeny, instrukce pro erbovní malíře etc.

VI. Záležitosti řádů (Ordensangelegenheiten) – materiály k domácím a zahraničním církevním řádům

VII. Originály diplomů a jiné listiny – zde uloženo 569 listin, z toho 71 českého původu

VIII. Manipulační pomůcky – katalog normálií, indexy, opisy šlechtických diplomů od roku 1905

V pozdějších letech byly materiály týkající se šlechtických nadání, osobního šlechtictví a městských znaků uloženy v rámci písemností c. k. ministerstva vnitra pod signaturami 29 a 43.

Situace zůstala nezměněna po celou dobu existence Rakouského císařství, posléze Rakousko-uherské říše, tedy až do roku 1918. Po zániku mnohonárodnostního habsburského státu začaly některé nástupnické státy, konkrétně Československá republika a Rumunské království, požadovat na rakouské straně navrácení archivních materiálů, které souvisely s jejich dějinami či se dříve nacházely na jejich území. Rámec k archivní rozluce dala saint-germainská mírová smlouva podepsaná zástupci Rakouska a vítězných mocností dne 10. září 1919. Vyčlenění písemností české provenience z vídeňských archivů se podařilo přes počáteční odpor rakouských archivářů, kteří důsledně hájili provenienční princip, dojednat v pražské úmluvě dne 18. května 1920. Následovala ještě další dohoda. Dne 1. července 1922 nabyla platnosti zvláštní Úmluva o spisovém materiálu, vztahujícím se na obce dolnorakouské, postoupené Československé republice, což byl dodatek k předchozí pražské úmluvě. Jak již bylo uvedeno, podobný postup uplatnilo již jenom Rumunsko, s nímž rakouská vláda dospěla k dohodě dne 5. října 1921.⁶ Maďarsko a Království SHS své nároky na archiválie centrální povahy neuplatnily.

⁴ Goldinger, Walter: Das ehemalige ..., s. 498.

⁵ Ad pozn. 3.

⁶ Opočenský, Jan: Archivní úmluva ..., s. 79.

Provádění československo-rakouské archivní rozluky bylo svěřeno Úřadu zástupce Republiky Československé při reparační komisi ve Vídni. Nástupcem tohoto úřadu se záhy stalo Oddělení pro spisovou rozluku při vyslanectví republiky Československé ve Vídni. Československé archiváře zastupoval Antonín Markus (vrchní archivář ve Schwarzenberském archivu v Třeboni), po něm Karel Kazbunda (pozdější přednosta Archivu ministerstva zahraničních věcí). Akta šlechtického archivu, o něž projevil československý stát zájem, začal hned po uzavření pražské úmluvy, přesněji dne 10. června 1920, sepisovat státní archivář Jaroslav Kursa (archivář v Archivu ministerstva vnitra). Jeho působení ve Vídni se protáhlo do roku 1922.⁷ Do Prahy se tak díky archivní rozluce dojednané s mladou Rakouskou republikou dostaly kromě šlechtického archivu historické státní smlouvy, některé listiny korunního archivu, dokumenty k činnosti českého kurfiřtského vyslanectví v Regensburgu, různé osobní spisy úředníků rakouského ministerstva zahraničních věcí, písemnosti nejvyššího hofmistrovského úřadu, archiválie bývalých císařských panství a jejich ředitelství, spisy obcí na Vitorazsku a Valticku připojených k Československu, akta kolejí bývalé české provincie jezuitské, listiny klášterů zrušených Josefem II., spisy z vojenské kanceláře Albrechta z Valdštejna, korespondence kardinála Františka Dietrichsteina, akta pražského zámeckého hejtmanství, prezidiální spisy rakouské ministerské rady, spisy tiskového oddělení ministerské rady, některé spisy z vídeňského válečného archivu a řada spisů jednotlivých rakouských ústředních úřadů.⁸

Závěrečný přejímací protokol týkající se šlechtického archivu dne 10. srpna 1923 podepsali za československou stranu Karel Kazbunda a Jaroslav Kursa, za rakouské archiváře Melitta Winkler a Wolfgang Kotz. Do Prahy tak putovalo 106 balíků spisů a dvě bedny listin.⁹ Ve zmiňovaném fondu předaném do Prahy bychom našli šlechtické spisy z české dvorské kanceláře do roku 1749, řadu originálních listin, spisy o moravském zemském znaku z let 1837–1903, spisy o městských znacích v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, spisy o duchovenských a řádových znacích, saalbuchy, všeobecné spisy o staročeské šlechtě pořizené mezi lety 1888–1918. Docházelo ovšem k některým průtahům a českoslovenští archiváři požadovali některé další archiválie.¹⁰ Státní archivář Jaroslav Kursa si k výsledkům své práce ve Vídni poznamenal: „*Výtěžek práce v šlechtickém archivu bývalého c. k. ministerstva vnitra možno krátce oceniti takto: Celková kořist je bohatá a to netoliko svým quantum (kromě 129 Saalbuchů celkem 108 balíků převzatých aktů), ale především cenou a významem archiválií*“¹¹ Rakouská

⁷ Hoffmannová, Jaroslava – Pražáková, Jana: Biografický slovník archivářů českých zemí. Praha 2000.

⁸ Opočenský, Jan: Archivní úmluva ..., s. 82.

⁹ NA, AR-ÚAMV 1918–1934, sg. II/1, Přejímací protokol, 1923, kart. 14.

¹⁰ NA, AR-ÚAMV 1918–1934, sg. III/2, Upozornění na archiválie ve státním archivu ve Vídni, 1929, kart. 34.

vláda později projevila zájem alespoň o opisy některých nobilitačních spisů z let 1888–1918. Ústřední archiv ministerstva vnitra k tomuto přání podotkl: „*Opisy těchto spisů nemohou však zde být pořizeny v úředních hodinách, poněvadž archiv ministerstva vnitra má přidělenou jen jedinou pisařskou sílu, jež sotva stačí na běžnou práci, takže nutno je pořizovati mimo úřední hodiny za zvláštní honorář, jenž by činil v tomto případě nejvýše 1.500 Kč.*“¹²

Po zániku samostatného Československa a vzniku Protektorátu Čechy a Morava nařídil v srpnu 1939 říšský protektor, a v listopadu 1939 protektorátní vláda, vrátit archiválie ze šlechtického archivu a také registraturu bývalého rakouského ministerstva vnitra zpátky do Vídně. Dne 27. března 1941 řádně poslali zástupci Stálé archivní komise Protektorátu Čechy a Morava zástupcům Německé archivní komise (Deutsche Archivkommission) do Vídně první spisy šlechtického archivu (celkem 63 balíků), konkrétně doklady osobního šlechtictví pro Bakaláře od Bílých orlů až po Žižku z Trocnova.¹³

Po ukončení německé okupace Čech a Moravy byly podepsány dva československo-rakouské archivní protokoly (20. IX. 1946 a 12. X. 1949), kterými Rakušané předali Československu všechny archiválie převezené na jejich území v době druhé světové války. Některé spisy ovšem chyběly. Mimo jiné byly z Prahy do Vídně předány koncem července 1941 například nobilitační listiny týkající se Rudolfa hraběte Czernina (1908), Marie princezny Hohenlohe-Waldenburg-Schillingsfürst (1904), Vladimíra hraběte Mitrovského (1893), Františka knížete Thun-Hohensteina (1911), Rudolfa prince Thurn-Taxis (1894) ad., které se však po skončení válečného konfliktu již nenašly. V případě dokumentů o povýšení na město scházely spisy o Bezděčích, Horním Slavkově, Jivové, Jezvě, Českém Mikulově, Říčném, Nehvizdech, Nezdenicích, Ostrově, Prachaticích, Smečnu, Slupečné, Velkém Šenově, Šumberku, Újezdu, Velkých Pavlovicích, Královských Vinohradech, Vlasaticích a Všerubech.¹⁴ Roku 1952 byly ke šlechtickému archivu připojeny navíc seznamy v Praze bydlící šlechty, sbírka úmrtních oznámení šlechty, oznámení o sňatku, vyhlášení dvorního smutku.¹⁵

Písemnosti v dnešním fondu „Ministerstvo vnitra – Šlechtický archiv, Vídeň“, uloženém v Národním archivu, se dochovaly z let 1770–1918. Nejstarším materiálem zmiňovaného archivního fondu jsou doklady z roku 1770 týkající se litoměřických církevních hodnostářů. Archivní soubor byl původně rozdělen na oddělení šlechtické nadace, osobní šlechtictví a udělování znaků. Bylo nutné

¹¹ Ad pozn. 3.

¹² NA, AR-ÚAMV 1935–1945, sg. I/5, Dopis ministerstvu zahraničních věcí v Praze, 1935, kart. 51.

¹³ NA, AR-ÚAMV 1935–1945, sg. I/5, Zápis o předání archiválii, 1941, kart. 55.

¹⁴ NA, AR-ÚAMV 1949–1950, sg. 109/21a, Restituce vlastní - Rakousko, 1949–1950, kart. 10.

¹⁵ NA, AR-ÚAMV – dodatky, Přířůstky reponend, 1952.

ovšem více rozčlenit především poslední jmenované oddělení, protože dosavadní pomůcka nerozlišovala, zda se jedná o udělení znaků městských anebo církevních. Taktéž nebylo nikde zohledněno, že uložené materiály se týkají nejen nadací šlechtických, ale i měšťanských. Nově tedy byl fond pro snazší a rychlejší orientaci rozčleněn na oddělení šlechtické a měšťanské nadace (z let 1824–1918; 27 kartonů), osobní šlechtictví (z let 1862–1918; 28 kartonů), městské znaky (z let 1832–1918; 6 kartonů) a církevní znaky (z let 1770–1917; 2 kartony). Bylo nutné též revidovat a následně opravit, případně upřesnit, řadu názvů šlechtických nadací (např. Nadace Gabriely svobodné paní Cselestové místo Nadace Cselestova, Nadace Antonína Františka hraběte Janovského z Klenova a Janovic místo Nadace Janovská apod.) a důsledně je seřadit podle abecedy. Toto tvrzení se týká oddělení osobního šlechtictví, kde došlo k řadě oprav směrem k přesným tvarům jména a predikátu (např. Rožánek-Schreiner z Roseneggu místo Rožánek-Šrejnar z Roseneka). Vše bylo zaznamenáno, jestli se u spisu zachovalo i vyobrazení uděleného anebo používaného erbu či znaku. V oddělení městské znaky byl doplněn německý název místa a příslušnost daného místa k okresu podle stavu z roku 1910 z důvodu větší autentičnosti. V případě oddělení církevní znaky bylo zvoleno řazení podle sídla dotyčné církevní instituce anebo kláštera a přesně uvedeno, které osoby se spisy týkají. Ve všech odděleních byla provedena revize datace.

Dokumenty podobného rázu lze nalézt především ve fondu České místodržitelství (ve všech manipulacích, obvykle signatura 9 a 10, s výjimkou manipulace z let 1901–1910, kde se jedná o signatury 8 a 10) a ve fondu České místodržitelství-prezidium, rovněž ve všech manipulacích, převážně pod signaturou 2/2 a 2/3. Taktéž je třeba se v souvislosti se šlechtou zmínit o fondu Policejní ředitelství Praha. Všechny zmiňované fondy se nacházejí také v Národním archivu. V případě dokumentů týkajících se nadačních panství je pak nutno počítat s tím, že podobné materiály jsou uloženy podle místního hlediska v některých státních oblastních archivech (např. nadační panství Ronov ve Státním oblastním archivu v Zámrsku pod označením Velkostatek Ronov nad Doubravou aj.).

Fond obsahuje poměrně rozmanitý materiál týkající se především šlechtických záležitostí, tj. udělování šlechtických titulů, případně prověřování oprávněnosti je používat, dále pak jsou zde podstatně zastoupeny archiválie k dějinám a fungování šlechtických nadací. Převažují archiválie z přelomu 19. a 20. století. Materiály se však neomezují čistě na dokumenty vztahující se k dějinám české šlechty. Důležitou složku tvoří i dokumenty týkající se povyšování různých míst v českých zemích na města a nevýznamná není ani složka mapující církevní heraldiku, znaky různých církevních hodnostářů a řeholních řádů. Archivní fond „Ministerstvo vnitřní šlechtický archiv, Vídeň“ je určen především zájemcům o heraldiku a to nejen šlechtickou, ale i městskou a církevní. Dále pak zde najdou zajímavé informace i genealogové, poněvadž v dokumentech týkajících se užívání šlechtického titulu se nachází často rodokmeny jednotlivých rodin a pojednání o historii dotyčného rodu. Rovněž nescházejí opisy důležitých listin a právních pořízení týkajících se právě jednotlivých šlechtických rodin.

Ředitelství císařských soukromých a rodinných statků Praha

Jiřina Juněcová

Archivní materiál jednotlivých fondových částí Ředitelství císařských soukromých a rodinných statků Praha byl v nedávné době zpřístupněn pro badatelskou veřejnost dílčími inventáři. Jedná se o fondovou část Listiny obsahující listiny z let 1348–1790, které se týkají statkového komplexu sasko-lauenburských vévodů, jejich předchůdců Kolovratů a Berků, ale i nástupců bavorských vévodů a habsburského rodu. Dále jde fondovou část Knihy, zahrnující úřední knihy a registraturní pomůcky fondu Ředitelství císařských soukromých a rodinných statků Praha z let 1560–1910 (1926). Z dalších částí prvního manipulačního období fondu Ředitelství císařských soukromých a rodinných statků Praha – Administrace toskánských statků, u nichž proběhlo zpracování, je třeba se zmínit o spisovém pododdílu, společné, v němž jsou uloženy spisy společné pro všechna dominia majetkové državy sasko-lauenburských vévodů a jejich nástupců, dále o spisových pododděleních pro panství Červené Poříčí, Horní Police, Kácov, Ploskovice, Zákupy a Zvoleněves. V uvedených částech fondu je uložen aktový materiál z let 1482–1850 (1889), který má nemalý význam pro studium hospodářství zmíněných velkostatků, sociálních poměrů poddaných v širokém časovém horizontu a může velmi dobře přispět pro poznání evropských dějin. Zmíněné písemnosti fondu zasluhují rozhodně naši pozornost, a proto bych se nyní ráda zabývala jejich historií a významem.

Rozsáhlý majetkový komplex sasko-lauenburských vévodů a jejich nástupců, vévodů bavorských a posléze Habsburků vyžadoval již od počátku vytvoření společné ústřední správy – administrace. Jejím sídlem se stal nejprve Ostrov, později Zákupy, ale roku 1784 byla přestěhována do Prahy. Ústřední správa – administrace spravovala statkovou državu sasko-lauenburských vévodů a jejich nástupců, která se v průběhu času vyvíjela.

Jádro pozdější majetkové državy sasko-lauenburských vévodů tvořila panství Buštěhrad a Zákupy, jež byla původně majetkem Novohradských z Kolovrat a Berků z Dubé. V roce 1612 za Jana Novohradského z Kolovrat byla obě dominia spojena v jeden majetkový celek, k němuž přibýlo později panství Horní Police. Zmíněná dominia přešla na sasko-lauenburského vévodu Julia Jindřicha po sňatku s Annou Magdalénou Novohradskou z Kolovrat, rozenou z Lobkovic. Vévoda Julius Jindřich získal po Bílé Hoře v západních Čechách řadu statků, se kterými spojil nové získané majetky, a tím vznikla rozsáhlá majetková država sasko-lauenburských vévodů. Anna Magdaléna, vévodkyně sasko-lauenburská zdědila po svém prvním manželovi ještě panství Košátky. Toto panství postoupila však záhy hrabatům Kolovratům, svým příbuzným, a jeho další vývoj se již liší od ostatních sasko-lauenburských statků.

Vévoda Julius Jindřich přikoupil k dosavadním majetkům roku 1658 panství Zvoleněves, k němuž připojil roku 1668 statek Slatinu a v roce 1674 statek Mirkovice. Tento majitel dále získal koupí roku 1663 panství Ploskovice, ke kterému přičlenil roku 1665 statek Horní Chobolici, v roce 1668 statek Slatinu, roku 1676 statek Svádov a v roce 1690 statek Trnovany. Nově získané statky byly připojeny k dosavadním dominiím a začleněny pod společnou ústřední správu. Majetek zdědil syn Julius František, jenž zemřel bez mužských potomků, a proto byl statkový komplex rozdělen mezi pozůstalé dcery Annu Marii Františku a Františku Sibylu Augustu. Anna Marie Františka, provdaná za Filipa Viléma, falckrabího rýnského a později za toskánského velkovévodu Jana Gastona III. z rodu Medici, získala středočeská panství, a to Buštěhrad, Zvoleněves a v severních Čechách panství Horní Policí, Ploskovice a Zákupy. Anna Marie Františka koupila roku 1718 palác v Praze na Hradčanech a k dosavadním dominiím přikoupila ještě další statky, a to roku 1726 Kácov a roku 1732 Tachlovce. Po smrti Anny Marie Františky, velkovévodkyně toskánské přešel veškerý majetek na dceru z jejího prvního manželství Marii Annu Karolínu, provdanou za bavorského vévodu Ferdinanda Mariu. Jejím dědicem se stal syn Klement František, který dosavadní majetek zvětšil ještě o západočeské panství Červené Poříčí, získané roku 1763 jako náhrada za odprodáný statek Kozomín s Chluminem. Jelikož tento majitel zemřel bez potomků, přešly statky v Čechách na bavorského kurfiřta Maxmiliána Josefa III., který získal roku 1771 český inkolát. Po jeho smrti roku 1795 byl posledním držitelem českých statků z bavorského rodu Maxmilián Josef IV. Zweibrückenský. Celá majetková država přešla roku 1803 na Habsburky a dostala se arcivévodovi Ferdinandu III. (druhozenému synu Leopolda II.), velkovévodovi toskánskému, který byl mírem lunevillským roku 1801 donucen k abdikaci. Náhradou za Toskánu mu bylo postoupeno knížectví salcburské s kurfiřtským titulem. Bratislavským mírem však připadlo Salcbursko Rakousku, obdržel proto sekularizované biskupství würzburské, které bylo povýšeno na knížectví. Ferdinand přijal v následujícím roce titul velkovévody würzburského. Na základě rodinných ujednání habsburského rodu, která byla vtělena do smlouvy vídeňského kongresu, byla bývalá panství vévodů bavorských v Čechách určena pro vnuka císaře Františka I., Františka Karla, vévodu zákupského, syna císaře Napoleona, a do jeho zletlosti je měl užívat Ferdinand III., velkovévoda toskánský. Na vídeňském kongresu byla do budoucna upravena nejen záležitost užívání a vlastnictví českých habsburských panství, nýbrž i italského vévodství Parma, daného do užívání Marii Luise, bývalé manželce císaře Napoleona. Po její smrti měl Parmu získat Karel II. Bourbonský, vévoda v Luce. Ten měl za to postoupit Lucu velkovévodovi toskánskému. Teprve po jejím připojení k Toskánsku měl toskánský velkovévoda předat habsburské statky v Čechách vévodovi zákupskému, nebo v případě, že by zemřel bez potomků, svým vídeňským bratrancům. Tato situace nastala v roce 1832, kdy zemřel František Karel, vévoda zákupský, čímž majetkový komplex přešel na Leopolda II., velkovévodu toskánského, v jehož držení zůstal až do

roku 1847. Na základě článku 101 Vídeňského kongresu z 9. června 1815 byla vytvořena dvorská komise, která měla převzít toskánská panství v Čechách. Ke skutečnému převězení statků došlo až roku 1849. Abdikace císaře Ferdinanda V. v roce 1848 nic nezměnila na faktickém stavu přejímaných statků, které mu měly zůstat k doživotnímu užívání. Proto, když císař Ferdinand V. zemřel v roce 1875, přešel majetek na císaře Františka Josefa I. a po jeho smrti na rakouské císaře, kteří jej drželi až do roku 1918.

Rozsáhlý majetkový komplex vytvořený jeho majiteli, nutně vyžadoval od počátku řádnou správu, jak již bylo zmíněno. Došlo proto k vytvoření ústřední správy – administrace, která spravovala statky po stránce hospodářské. Do její kompetence náležela ve středních Čechách panství Buštěhrad, Kácov, Tachlovice a Zvoleněves, dále severočeská dominia, a to Horní Police, Ploskovice a Zákupy, a v západních Čechách Červené Poříčí a Ostrov. Ostrovské panství spadalo pod pravomoc pražské administrace pouze v letech 1812–1847. Všele administrace stál hospodářský inspektor, jemuž podléhali dva hospodářští hejtmáni, z nichž jeden měl na starosti středočeská panství a druhý severočeská dominia. V roce 1746 byl ustanoven pro správu českých panství bavorskou vévodkyní Marií Annou Karolínou nový zplnomocněný administrátor. Místo dosavadního inspektora, který vykonával vrchní dozor nad hospodářskými záležitostmi českých statků, byl dosazen roku 1782 generální inspektor.

Se vznikem ústřední správy českých statků byly vytvořeny ještě další ústřední správní orgány statků. Jednalo se o hospodářskou inspekci, ústřední pokladnu, účtárnu a účetní revizi. Ústřední pokladna, účtárna a účetní revize měly na starosti finanční záležitosti zmíněných statků a odvody peněz z panství majitelům. V době, kdy přešly české statky na toskánské velkovévody, došlo ke zbyrokratizování centrálních správních úřadů statků. Spojením těchto úřadů vznikla centrální Administrace toskánských statků v Čechách, která se přeměnila po roce 1848 na Ředitelství císařských statků.¹ Roku 1881 byl upraven jeho název na Ředitelství císařských soukromých a rodinných statků v Praze a do roku 1918 zůstal již beze změny.

Po roce 1848, kdy se přeměnila Administrace toskánských statků v Praze na Ředitelství císařských v Praze, došlo také ke změně v organizačním členění úřadu. V jeho čele stál generální ředitel, dále mělo ředitelství ještě stavební inspekci, lesní inspekci, oddělení cukrovarů, hlavní pokladnu statků a účtárnu.

Ředitelství císařských soukromých a rodinných statků patřilo od roku 1875 mezi tzv. dvorské úřady.² Stalo se dvorským, respektive dvorským státním úřadem, i když mělo nadále své sídlo v Praze.

¹ Podrobný vývoj pražského ředitelství je popsán autorkou v úvodech archivních pomůcek k jednotlivým spisovým pododdělením fondu Ředitelství císařských soukromých a rodinných statků Praha.

² Výnos rakouského ministerstva vnitra z 9. srpna 1875, č. 11 025 a nařízení z 12. října 1876, č. 11 582, císařské rozhodnutí z 16. prosince 1877, nota nejvyššího dvorského hofmistra z 28. května 1885, č. 3255; Žolger, Ivan von: Der Hofstaat des Hauses

Počátky péče o nejstarší písemnosti Ředitelství císařských soukromých a rodinných statků Praha lze sledovat od doby, kdy statky Buštěhrad a Zákupy patřily Novohradským z Kolovrat a Berkům. Z kolovratského archivu v Buštěhradě a berkovského v Zákupích se dochovala kromě listin jen malá část písemností bývalých majitelů. V roce 1612 zakoupil Jan Novohradský z Kolovrat Zákupy, které spojil s buštěhradským dominiem v jeden celek. Tím došlo také ke sloučení berkovských a kolovratských listin a písemností v obou archivech.

Další snahy o spravování archivu ústřední správy bývalých sasko-lauenburských, bavorských a toskánských statků v Čechách jsou patrné od převzetí statků sasko-lauenburskými vévody. Archiv centrálních úřadů sídlil původně v Ostrově nad Ohří. Po rozdělení majetku po smrti sasko-lauenburského vévody Julia Františka mezi jeho dcery, vznikly dva majetkové díly, na nichž se vytvořila samostatná správní organizace. Starší dcera Anna Marie Františka získala tzv. zákupskou skupinu dominií, které ležela ve středních a severních Čechách. Střediskem těchto panství se staly Zákupy. V souvislosti s dělením majetku došlo také k dělení písemností původní registratury. Písemnosti týkající se tzv. zákupské skupiny statků byly z původní registratury vyčleněny a převezeny z Ostrova do Zákup.

K prvnímu pokusu o uspořádání registratury administrace došlo za bavorských vévodů. V souvislosti s jejím přestěhováním do Prahy v roce 1784 sestavil účetní Antonín Birnbaum její inventář, který je pouze soupisem písemností účtárny a hospodářské registratury. Písemnosti byly v soupisu řazeny za sebou abecedně. Po převezení zákupského archivu do Prahy byly k němu připojeny písemnosti vzniklé z činnosti všech centrálních úřadů. Po převzetí českých panství habsburským rodem byl k registratuře vyhotoven nový, dvoudílný inventář, který zachycoval spisy do konce září roku 1805. Ten se nazývá „*Inventarium über die Grossherzoglich-herzoglich und Pfalz-zweibrückisch, dann Kurpfalz-bayerischen Haus- und Familienschriften bei den Gütern in Böhmen*“. Inventář byl však opět pouhým soupisem písemností podle označení fasciкулů v abecedním sledu. Birnbaum rozčlenil část listin při zpracování registratury administrace podle jejich provenience na listiny vydané soukromými osobami a na listiny vydané panovníky, seřadil je potom v každé skupině chronologicky za sebou a uložil je zvlášť do bedniček odděleně od ostatního spisového materiálu registratury, v nichž patrně zůstaly uloženy až do roku 1918.

Se zvětšením rozsahu agendy v době toskánské vyvstala potřeba vytvořit nové spisové schéma, podle něhož by se ukládaly písemnosti od roku 1800 do doby 1848–1850.

Ke skutečně odborné péči o registraturu původce došlo po roce 1830, kdy se stal registrátorem Moritz Tietz. Tietz vytvořil pro ukládání spisů nový věcný systém. Veškerý spisový materiál registratury rozdělil na devět částí, z nichž nej-

Österreich. Wien und Leipzig 1917. S. 278–279. Wiener Staatswissenschaftliche Studien. Band 14.

rozsáhlejší je tzv. společné, v němž se nacházejí písemnosti společné pro všechna dominia, dále následují pododdělení pro jednotlivé statky, ve kterých je uložen archivní materiál týkající se vždy příslušného panství. Ke každému pododdělení byl vyhotoven archivní repertář, který je vlastně abecedním rejstříkem k názvům signatur a podsignatur. Věcné skupiny označil Tietz signaturou, která se skládala z číslice, a pokud se jednalo o důležitější spisy nacházející se v signatuře, byla dále ještě členěna na podsignaturu označenou písmeny. Do nově vytvořených signatur u spisového pododdělení Společné Tietz zařadil dřívější věcné celky někdy v původních obalech s heslovitým udáním obsahu. Do věcných skupin byl později začleněn obsahově shodný materiál. Občas dochází k zdánlivému opakování dvou hesel, i když nejsou stejná. Nedostatkem tohoto řazení písemností v registratuře původce bylo to, že nebylo provedeno důsledně a nerespektovalo diplomatické kategorie archivního materiálu. Ke spisům z let 1800–1830 byly sestaveny podrobné věcné a osobní repertáře.

V signaturách registry administrace se nacházela spolu se spisy část listin a úředních knih. Tietz začlenil listiny především do spisového pododdílu Společné, a to do samostatné věcné skupiny označené číslem 119. V uvedené signatuře je seřadil za sebou chronologicky, u každé listiny potom poznamenal ještě její pořadové číslo a stručný regist. Ve věcných skupinách původní registry se nacházely také úřední knihy, jako byly urbáře, pamětní knihy, popisy panství, mobiliáře, soupisy poddaných apod. Tyto úřední knihy byly evidovány vždy v repertáři spisového pododdílu pro příslušný statek.

Pro ukládání písemností v registratuře ředitelství císařských statků v období 1848–1910 vytvořil další spisové schéma opět Mořic Tietz. Tento nový věcný systém se zcela odlišoval od předchozího systému pro ukládání písemností v registratuře původce. Nové schéma spisovny ředitelství obsahovalo celkem 71 věcných skupin. Nejdříve byly začleněny spisy, které se vztahovaly k majitelům statků, dále majetkové záležitosti celého statkového komplexu, personální agenda zaměstnanců ředitelství a správ jednotlivých statků, právní a patronátní záležitosti, hospodářská agenda statků a závěr vyplňovaly záležitosti pojišťovací, stížnostní a záležitosti cukrovarů.

V kanceláři administrace i pražského ředitelství byly používány k registratuře registraturní pomůcky. Podací protokoly administrace i pražského ředitelství byly vedeny společně pro všechny statky. Odděleně od podacích protokolů administrace existovaly podací protokoly generální inspekce. Samostatně mimo podací protokoly administrace byly vedeny ještě v některých letech podací protokoly ke spisovému oddílu pro Horní Polici v poddanských záležitostech a k soudním spisům a pomocné podací protokoly účtárny. Ty sloužily k evidenci účtů došlých z příslušného panství do účtárny. V době trvání pražského ředitelství byly v jeho kanceláři používány ještě podací protokoly pojišťovacího fondu. Dále byly vedeny ještě rejstříky a indexy k podacím protokolům.

Jiným typem registraturních pomůcek, které existovaly k registratuře administrace, byl již zmíněný soupis písemností z roku 1784 pořizovaný Antonínem Birbaumem

a inventář k písemnému materiálu registratury administrace, zachycující spisy do konce roku 1805. Z jiných druhů registraturních pomůcek používaných ke spisům registratury pražského ředitelství je třeba uvést repertáře a záznamníky, evidující velmi stručně rozhodnutí a nařízení, vydaná ředitelstvím ohledně správy českých statků.

Fondová část Listiny obsahuje listiny z let 1348–1790, které se týkají držitelů již zmíněného statkového komplexu, a to rodu Berků a Kolovratů, vévodů sasko-lauenburských a bavorských a posléze Habsburků. Nejstarší část listin se týká různých záležitostí Kolovratů a Berků, jako bylo udělení úřadů, poskytnutí různých milostí panovníky a především prodeju a převodů statků. Dále se jedná se o různé zástavy majetku českých panovníků uvedeným šlechtickým rodům, směny nemovitostí, odkazy statků církvi, ale především o dluhy majitelů. Listiny byly pořízeny v souvislosti s právními akty, ke kterým došlo, a jsou vlastně písemným svědectvím o určitém právním pořízení. Vznikly v královské kanceláři, pokud byl jejich vydavatelem panovník. Jestliže byli vydavateli listin soukromé osoby, bylo využito v některých případech kanceláří měst, někdy pravděpodobně i soukromých kanceláří šlechty a církevních institucí, ale i služeb veřejných notářů. Převážná většina listin této části fondu Ředitelství císařských soukromých a rodinných statků Praha je dochována v originálech nebo jde o ověřené opisy listin a pouze v nepatrném procentu prosté opisy. Listiny nacházející se v této fondové mají význam hlavně jako doplněk pro poznání finančních záležitostí majitelů zmíněné majetkové državy.

Úřední knihy a registraturní pomůcky jsou uloženy v další fondové části, jak bylo již podotknuto. Vztahují se k celému fondu, a to jak administraci toskánských statků, tak i k Ředitelství císařských statků. U úředních knih datovaných do roku 1848, které se týkají dominikální agendy, jde o hospodářské instrukce a nařízení, vydaná majiteli nebo administrací pro správu dominií, pamětní knihy, urbáře, popisy panství, různé soupisy pozemků, mobiliáře. Dále je nutné zmínit se o úředních knihách, vztahující se k přenesené agendě, jako byly soupisy poddaných a jejich majetku. Z úředních knih z období po roce 1848, jež náležejí již doby existence Ředitelství císařských statků, mají největší význam hlavně předávací protokoly, pořízené dvorskou komisí při předávání statků do vlastnictví rakouským císařům. Tyto protokoly obsahují velmi podrobné popisy nemovitostí na jednotlivých velkostatech. Dále jde o úřední knihy, vztahující se k hospodářství statků, jako např. soupisy a výkazy dominikálních pozemků, výtahy z pozemkových knih, sloužící jako podklady pro pozemkové katastry, hospodářské osevní plány, statistické přehledy týkající se zemědělské výroby v režii majitelů, plemenné knihy skotu, popisy lesů a lesní hospodářské plány, ocenění budov a zařízení cukrovarů, pojištění hospodářských budov a zemědělských plodin, knihy meteorologických zápisů a knihy týkající se personálních záležitostí zaměstnanců.

Registraturní pomůcky jsou dochovány jak pro období Administrace toskánských statků, tak i pro Ředitelství císařských statků. V 1. manipulačním období jsou zařazeny podací protokoly generální inspekce a podací protokoly adminis-

trace, dále pomocné podací protokoly účtárny. Za podacími protokoly následují indexy, rejstříky a původní repertáře k registratuře administrace. V další době – Ředitelství císařských statků byly nejdříve začleněny podací protokoly ředitelství, stavební a lesní inspekce, účtárny a podací protokoly pojišťovacího fondu statků. Za podacími protokoly následují potom indexy k podacím protokolům, repertáře a záznamní knihy, evidující heslovitě nařízení a rozhodnutí vydaná Ředitelstvím císařských statků pro správu zmíněných statků. Dochované registraturní pomůcky jsou hlavně dokladem úřadování kanceláře Administrace toskánských statků, ale i Ředitelství císařských statků.

Spisová pododdělení Administrace toskánských statků v Čechách, a to jak pododdělí Společné, tak i pododdělení pro jednotlivá dominia obsahují spisy z let 1482–1850 (1889), jak již bylo uvedeno. Písemnou pozůstalost spisového pododdělení Společné, v němž jsou uloženy písemnosti společné pro všechna dominia uvedeného statkového komplexu, tvoří kromě rozhodnutí, nařízení a dobrozdání také smlouvy, které se vztahují k prodeji a, pronájmu nemovitostí, spisy týkající se oprav vrchnostenských a patronátních objektů, hospodářské zprávy, zprávy pojednávající o myslivosti, pivovarnictví a o dolování uhlí na panství Buštěhrad a Zvoleněves, personálie úředníků a nižších zaměstnanců administrace a jednotlivých českých statků sasko-lauenburských vévodů a jejich nástupců. Jako velmi cenný pramen pro genealogické bádání může posloužit soukromá korespondence majitelů českých panství se členy panovnických rodů v Německu, Rakousku a ostatních evropských státech, dále korespondence s vysokými církevními hodnostáři a vysokou šlechtou. V dalších spisových pododdělech bývalé Administrace toskánských statků pro příslušná panství je uložen spisový materiál obdobné povahy.

Archivní materiál spisového pododdělení Společné, dalších pododdělení pro jednotlivé statky Administrace toskánských statků v Čechách a Ředitelství císařských statků velmi úzce souvisí s písemnostmi, které jsou uloženy v ostatních částech fondu Ředitelství císařských soukromých a rodinných statků Praha, a to především v manipulačním období tohoto fondu v tzv. císařských statecích. Spisy korespondují dále s písemným materiálem jiných fondů, které jsou uloženy v Národním archivu v Praze, např. s fondem Rodinný archiv toskánských Habsburků a fondem Úřad nejvyššího dvorského hofmistra císaře Ferdinanda V. Spisový materiál souvisí samozřejmě s písemnostmi fondů uložených ve státních oblastních archívech, a to velkostatku Buštěhrad, Červené Poříčí, Kácov, Tachlovice–Jeneč a Zvoleněves ve Státním oblastním archivu v Praze, velkostatku Červené Poříčí a Ostrov ve Státním oblastním archivu v Plzni, velkostatku Horní Police, Plskovice–Zahořany a Zákupy ve Státním oblastním archivu v Litoměřicích.

Písemnosti Ředitelství císařských soukromých a rodinných statků byly zahrnuty mezi tzv. restituční fondy, na které se vztahovala archivní rozlučka s Rakouskem po roce 1918, i když byly vždy uloženy v Praze.

Se zánikem habsburské monarchie končí také činnost Ředitelství císařských soukromých a rodinných statků v Praze a jeho podřízenost Vídní. Po vzniku

Československé republiky v roce 1918 byla výnosem ministerstva zemědělství z roku 1919³ uvalena na císařské statky v Čechách vnučená správa a dosavadní Ředitelství císařských soukromých a rodinných statků v Praze se přeměnilo na Ředitelství státních lesů a statků v Praze, které převzalo registraturu svého předchůdce, jež se stala součástí registratury tohoto úřadu.

Roku 1921 byla předána část písemností administrace bývalých toskánských a později habsburských statků v Čechách a písemnosti Ředitelství císařských statků Ředitelstvím státních lesů a statků v Praze Státnímu archivu zemědělskému a zbytek převzal v roce 1934 Československý státní archiv zemědělský, jeden z předchůdců Národního archivu v Praze.

Archivní materiál fondu Ředitelství císařských soukromých a rodinných statků Praha je skutečně velmi rozmanitý a bohatý a také dobře zachován. Jeho písemnosti mohou posloužit jako cenný pramen nejen pro genealogická studia, jak již bylo zmíněno, ale i především jako zdroj informací pro poznání hospodaření císařských statků v poměrně širokém časovém horizontu, ale dávají také možnost sledovat finanční záležitosti majitelů a dotýkají se často i stavební činnosti držitelů zmíněných velkostatků.

Kancelář tajemníka ÚV KSČ Oldřicha Švestky

František Frňka

V roce 2008 bylo v Národním archivu dokončeno pořádání fondu Kancelář tajemníka ÚV KSČ Oldřicha Švestky. Spisový materiál v něm uložený představuje i přes svou velkou torzovitost důležitý pramen pro studium vnitřní struktury Ústředního výboru KSČ (ÚV KSČ), zejména pak jeho ideologických oddělení v prvním období tzv. „normalizace“. Dále dokumentuje kariérní vzestup tehdejšího šéfredaktora Rudého práva Oldřicha Švestky, který se postupem času stal jedním z nejvýše postavených komunistických funkcionářů.

Oldřich Švestka

Oldřich Švestka se narodil 24. 3. 1922 v Pozorce, okr. Teplice. V letech 1928–1938 absolvoval základní školní vzdělání a studium na Obchodní akademii v Lounech, které zakončil maturitní zkouškou. V letech 1938–1942 pracoval jako dělník v Havlíčkově Brodě u firmy RICO vyrábějící vatu a obvazové zboží a u firmy na výrobu plechových obalů a plakátů Černý a syn v Lenešicích u Loun. Od roku 1942 do r. 1945 byl úředníkem Okresní hospodářské záložny a družstva Sativa v Havlíčkově Brodě.

³ Výnos ministerstva zemědělství č. 9 777/191.

Do Komunistické strany Československa vstoupil 1. 6. 1945. Stal se nejprve redaktorem Rudého práva, v roce 1951 pak zástupcem hlavního redaktora a 7. 10. 1958 byl jmenován hlavním redaktorem tohoto deníku.¹ V letech 1958–1962 byl kandidátem a od roku 1962 členem Ústředního výboru KSČ. Jeho politický postoj a smýšlení v první polovině r. 1968 jednoznačně charakterizuje skutečnost, že byl jedním z pěti signatářů tzv. zvacího dopisu, který měl ospravedlnit vstup cizích vojsk na naše území. Jeho kariérní postup v průběhu roku 1968 a hlavně po okupaci Československa plně odráží vnitřní vývoj celé KSČ, který je pro počáteční období tzv. normalizace charakteristický především svou dynamikou a složitostí.

Již 5. 4. 1968 byl Švestka plénum ÚV KSČ schválen za člena předsednictva ústředního výboru.² Tím byl do 31. 8. 1968, kdy byl uvolněn z předsednictva i z funkce hlavního redaktora Rudého práva a následně ustanoven šéfredaktorem stranického týdeníku Tribuna.³ Plénum ÚV KSČ ho 26. 9. 1969 schválilo jako člena Byra ÚV KSČ pro řízení stranické práce v českých zemích.⁴ Když na plénu v lednu 1970 rezignoval Jaroslav Kozel⁵ na funkci tajemníka byra odpovědného za práci oddělení ideologického, oddělení kultury a oddělení školství a vědy, byl Oldřich Švestka rozhodnutím byra z 5. 2. 1970 prozatímně pověřen řízením těchto oddělení, což vykonával až do zrušení byra v lednu 1971.⁶ V březnu 1970 byl Oldřich Švestka schválen jako řádný tajemník byra a současně bylo doporučeno, aby setrval ve funkci šéfredaktora Tribuny.⁷ Švestka byl též 26. 5. 1970 ustanoven předsedou školské komise při byru ÚV KSČ. Ta byla zřízena na počátku dubna 1970 formálně jako poradní orgán především pro problematiku stranické práce, ve skutečnosti se jednalo o projev tzv. konsolidačních snah na vysokých školách. Předsednictvo ÚV KSČ podalo 7. 12. 1970 návrh na uvolnění Oldřicha Švestky z funkce tajemníka byra a na jeho následné zvolení tajemníkem ÚV KSČ a čle-

¹ NA, fond KSČ – Ústřední výbor 1945–1989 (dále KSČ-ÚV) – politické byro, a. j. 261, bod 17, sv. 190.

² NA, KSČ-ÚV – zasedání, a. j. 121, bod 21, sv. 176.

³ Tamtéž, a. j. 124, bod 10, sv. 191.

⁴ NA, KSČ-ÚV – předsednictvo, arch. j. 172, bod 12, sv. 104.

⁵ Spisový materiál vzniklý z činnosti tajemníka J. Kozla byl uspořádán a inventarizován v roce 1972, viz Jaroslav Kozel 1968–1970. Inventář. Zprac. Romana Sagačová a František Štěpán. Praha, Archiv ÚV KSČ 1972.

⁶ Organizační struktura aparátu byra ÚV KSČ vycházela ze struktury stranického aparátu ÚV KSČ. Stranický aparát nebo též aparát ÚV KSČ byl dobový termín pro souhrnné pojmenování oddělení ÚV KSČ. Práci stranického aparátu řídily a kontrolovaly příslušné stranické orgány, tzn. předsednictvo, sekretariát a tajemníci. Vnitřní činnost oddělení řídili vedoucí oddělení a odpovídali za ni příslušnému tajemníku, sekretariátu a předsednictvu. Ostatní vedoucí pracovníci (vedoucí odborů) řídili jim svěřený odbor a odpovídali za jeho činnost vedoucímu oddělení, případně tajemníku podle struktury aparátu.

⁷ NA, KSČ-ÚV – předsednictvo, a. j. 195, bod 22, sv. 121.

nem sekretariátu ÚV KSČ.⁸ V souvislosti se zvolením do nové funkce byl Oldřich Švestka na počátku ledna 1971 uvolněn byrem ÚV KSČ z funkce šéfredaktora Tribuny, v níž ho nahradil jeho dosavadní zástupce Karel Sršeň.⁹

Přesné určení činnosti Oldřicha Švestky od ledna 1971 do dubna 1972 je poměrně složité. Předsednictvo ÚV KSČ jej 23. 4. 1971 schválilo za člena komise pověřené přípravou návrhu na ukončení práce tzv. rehabilitační komise. Poté byl květnovým plénem potvrzen ve funkcích tajemníka ÚV KSČ a člena sekretariátu ÚV KSČ a na říjnovém plénu 21. 10. 1971 schválen za kandidáta na poslance Sněmovny lidu Federálního shromáždění ČSSR.¹⁰ Od ledna 1971 byl Oldřich Švestka jako tajemník ÚV KSČ s velkou pravděpodobností pověřen řízením oddělení stranické práce ve sdělovacích prostředcích ÚV KSČ. Lze tak ovšem usuzovat pouze na základě torzovitě dochované korespondence mezi ním a vedoucím oddělení PhDr. Vladimírem Divišem¹¹ nebo jeho zástupkyní PhDr. Milenou Balašovou.¹² Přímé doklady o Švestkově pověření řízením tohoto či jiných oddělení ÚV KSČ v tomto období však nebyly nalezeny. Dne 10. 3. 1972 mu předsednictvo ÚV KSČ uložilo zabezpečit a řídit práci operativní komise pro řízení ekonomické propagandy a agitace.

Od 8. 4. 1972 řídil Oldřich Švestka ve funkci tajemníka přímo (tzn. bez vedoucího oddělení) oddělení stranické práce ve sdělovacích prostředcích ÚV KSČ.¹³ Sekretariát ÚV KSČ projednal 5. 12. 1972 návrh nové systemizace stranického aparátu a souhlasil mimo jiné se sloučením stávajících oddělení stranické práce ve sdělovacích prostředcích a oddělení propagandy a agitace ÚV KSČ.¹⁴ Předsednictvo ÚV KSČ na své schůzi 15. 12. 1972 sloučení obou oddělení potvrdilo a vedoucím

⁸ Tamtéž, a. j. 225, bod 9, sv. 147. Návrh byl schválen prosincovým plénem konaným v dnech 10. – 11. 12. 1970; NA, KSČ-ÚV – zasedání, a. j. 134, bod 10, sv. 218.

⁹ NA, KSČ-ÚV – Byro ÚV KSČ 1968–1971, a. j. 68, bod 15, sv. 43.

¹⁰ NA, KSČ-ÚV – zasedání, a. j. 140, bod 8, sv. 230.

¹¹ NA, KSČ-ÚV – předsednictvo, a. j. 38, bod 18, sv. 37. PhDr. Vladimír Diviš pracoval do r. 1969 v různých funkcích v Československé lidové armádě, např. jako pracovník oddělení propagandy na Hlavní vojenské politické správě v Praze nebo šéfredaktor časopisu Lidová armáda. Po odvolání z funkce vedoucího oddělení v dubnu 1972 byl zařazen do funkce prvního náměstka ústředního ředitele Československé televize, v únoru 1976 byl pověřen řízením ústřední redakce politického zpravodajství a publicistiky ČST, od května 1981 působil jako redaktor Rudého práva a od července téhož roku jako stálý zahraniční zpravodaj Rudého práva v Moskvě.

¹² Tamtéž, a. j. 38, bod 18, sv. 37. Doc. PhDr. Milena Balašová působila v letech 1949–1968 jako redaktorka Československého rozhlasu a v letech 1969–1971 jako šéfredaktorka Světa socialismu. Po odvolání z funkce zástupce vedoucího oddělení v dubnu 1972 byla zařazena do funkce náměstkyně ústředního ředitele ČST a od března 1980 schválena do funkce generální tajemnice mezinárodní rozhlasové a televizní organizace OIRT.

¹³ Tamtéž, a. j. 38, bod 18, sv. 37.

¹⁴ NA, KSČ-ÚV – sekretariát, a. j. 59, bod 17, sv. 37.

nového oddělení ustanovilo Vasilu Bejdu.¹⁵ Řízením oddělení byl i nadále pověřen Oldřich Švestka.¹⁶ Ten vedl rozšířené oddělení propagandy a agitace ÚV KSČ do srpna 1975, kdy byl v souvislosti se žádostí Miroslava Moce o uvolnění z funkce hlavního redaktora Rudého práva pověřen od 1. 9. 1975 výkonem této funkce.¹⁷ Současně byl předsednictvem ÚV KSČ uvolněn z funkce tajemníka.¹⁸ Hlavním redaktorem Rudého práva byl Oldřich Švestka až do své předčasné smrti 8. 6. 1983.¹⁹

Za svou stranickou činnost obdržel během svého života několik vyznamenání: Řád práce (1970), Řád republiky (1972), Řád Vítězného února (1973) a Řád Klementa Gottwalda (1982).²⁰

Oddělení stranické práce ve sdělovacích prostředcích ÚV KSČ

Předsednictvo ÚV KSČ schválilo 25. 2. 1969 návrh systemizace aparátu ÚV KSČ v podobě, v jaké jej předložil A. Dubček.²¹ Jednou z hlavních změn, které nová systemizace přinášela, bylo sloučení dosavadních oddělení školství a vědy a oddělení kultury v jedno oddělení školství, vědy a kultury. Z nově vzniklého oddělení byl vyčleněn jeden z jeho odborů a povýšen na samostatné oddělení, které dostalo název oddělení stranické práce ve sdělovacích prostředcích ÚV KSČ.

Organizační struktura oddělení s počtem pracovníků

Vedoucí oddělení	1
Zástupce vedoucího oddělení	1
Pomocník vedoucího oddělení	1
Administrativní pracovnice	1

Politických pracovníků

Oblast hromadných sdělovacích prostředků řízených federální vládou	1
Oblast stranického tisku s celostátní působností	3
Oblast tisku vydávaného organizacemi Národní fronty	1
Oblast analýzy činnosti a působení a příprava nové organizace hromadných sdělovacích prostředků	3

Celkem bylo systemizováno 11 politických a 1 administrativní pracovník.

¹⁵ Doc. JUDr. Vasil Bejda, CSc. pracoval do dubna 1972 v různých funkcích na ÚV KSS, 8. 4. 1972 byl schválen do funkce vedoucího oddělení propagandy a agitace ÚV KSČ. Zde vystřídal RSDr. Ladislava Novotného, CSc., který oddělení řídil od r. 1969. Ladislav Novotný byl přefázen na místo ředitele Ústavu marxismu-leninismu a zároveň šéfredaktora Nové myslí.

¹⁶ NA, KSČ-ÚV – předsednictvo, a. j. 62, bod 3, sv. 64.

¹⁷ Tamtéž, a. j. 167, bod 27, sv. 165.

¹⁸ Tamtéž, a. j. 172, bod 3, sv. 169.

¹⁹ Československá encyklopedie. Praha 1986, s. 97.

Základním úkolem oddělení bylo pravidelné informování aktivu šéfredaktorů o politice strany a jejich seznamování s usneseními jednotlivých složek ÚV KSČ, pravidelný styk s Ústředím československých novinářů a s ministrem – předsedou Vládního výboru pro tisk a informace při federální vládě ČSSR, dohled nad stranickým tiskem (např. Rudé právo, Politika, Život strany, Tribuna, Hospodářské noviny aj.), rozvíjení politické činnosti v zahraničním vysílání Československého rozhlasu, ČTK, Československé televizi, československých propagačních časopisech určených pro zahraničí atd., ovlivňování tisku vydávaného organizacemi Národní fronty a analýza činnosti a působení hromadných sdělovacích prostředků a příprava podkladů pro jejich ovlivňování v souladu s politikou KSČ.

Vedoucím oddělení byl ustanoven PhDr. Vladimír Diviš a jeho zástupcem Ludovít Schulz.²² V březnu 1971 byla dalším zástupcem vedoucího oddělení ustanovena Doc. PhDr. Milena Balašová. Přijetí usnesení předsednictva ÚV KSČ z 8. 4. 1972 o kádrových změnách na ideologickém úseku KSČ znamenalo podstatnou změnu jak ve vedení tak ve vnitřní struktuře oddělení stranické práce ve sdělovacích prostředcích ÚV KSČ.²³ Dosavadní vedení ve složení V. Diviš, L. Schulz a M. Balašová bylo odvoláno a oddělení dočasně přímo řídil tajemník ÚV KSČ Oldřich Švestka, protože nový vedoucí zatím nebyl ustanoven. Jeho zástupci se stali Ing. Antonín Zázvorka²⁴ a RSDr. Karel Hradecký.²⁵

Jako každý tajemník ÚV KSČ měl i Oldřich Švestka svůj sekretariát,²⁶ který tvořil jeho pomocník Bohumil Plundra²⁷ a dvě administrativní pracovnice.

²⁰ Tamtéž.

²¹ Tamtéž, a. j. 148, bod 11, sv. 90.

²² Ludovít Schulz byl do dubna 1969 redaktor Rudého práva. Po uvolnění z funkce zástupce vedoucího oddělení v dubnu 1972 působil jako politický pracovník oddělení propagandy a agitace ÚV KSČ, v dubnu 1973 odešel do invalidního důchodu.

²³ NA, KSČ-ÚV – předsednictvo, a. j. 38, bod 18, sv. 37.

²⁴ Ing. Antonín Zázvorka byl do r. 1968 redaktor a šéfredaktor deníku Práce, v letech 1968 – 1970 pracovník sekretariátu předsednictva Ústřední rady odborů a od 1970 zástupce šéfredaktora Týdeníku aktualit.

²⁵ RSDr. Karel Hradecký pracoval do r. 1968 v různých funkcích na ÚV KSS, v letech 1969–1971 byl vedoucí odboru kontroly Státního úřadu pro tisk a informace a od r. 1971 náměstek ústředního ředitele ČTK.

²⁶ Činnost sekretariátu O. Švestky lze zmapovat pouze na podkladě zachovaného spisového materiálu. Veškerá korespondence byla předkládána přímo Švestkovi, který ji po přečtení opatřil rukopisnými poznámkami o způsobu vyřízení. Část vyřizoval osobně, část delegoval podle věcné příslušnosti pracovníkům oddělení. Ti danou záležitost přímo vyřídili nebo navrhli způsob vyřízení, který byl předložen Švestkovi ke schválení a poté odeslán. O důležitých rozhodnutích informoval O. Švestka G. Husáka, V. Bílaka, L. Štrougala a M. Jakeše.

²⁷ Bohumil Plundra se stal pomocníkem O. Švestky v r. 1969 v době jeho působení ve funkci tajemníka byra ÚV KSČ, v roce 1971 se stal pomocníkem tajemníka

Rovněž vnitřní struktura oddělení se od dubna 1972 velmi výrazně změnila. Byly vytvořeny dva hlavní odbory: odbor tisku v čele s Ing. A. Zázvorkou a odbor státních sdělovacích prostředků, který řídil RSDr. K. Hradecký. Systemizováno zůstalo i nadále 12 pracovníků.

Struktura oddělení v období duben – prosinec 1972:

Odbor tisku

Zástupce vedoucího oddělení

Samostatný referent pro vydavatelství, stranické a centrální deníky, publicitu z veřejných vystoupení stranických činitelů, stranických a vládních návštěv a tiskové tajemníky ministerstev mimo Ministerstva zahraničních věcí

Samostatný referent pro týdeníky, časopisy a magazíny, PNS a zároveň konzultant pro

kulturně politické rubriky

Samostatný referent pro krajský tisk, okresní a závodní noviny, krajské a okresní tiskové komise a styk s tiskovými pracovníky krajských výborů KSČ

Konzultant pro ekonomickou problematiku

Kádrové záležitosti

Odbor státních sdělovacích prostředků

Zástupce vedoucího oddělení

Samostatný referent pro Československou tiskovou kancelář, Český úřad pro tisk a informace, Československý svaz novinářů a Mezinárodní organizaci novinářů

Samostatný referent pro rozhlas

Samostatný referent pro televizi

Konzultant pro mezinárodně politickou problematiku, ofenzivní propaganda do zahraničí, kontrapropaganda, zahraniční korespondenti, tiskový odbor Ministerstva zahraničních věcí

Kádrové záležitosti

Poslední změna vnitřní struktury i vedení oddělení stranické práce ve sdělovacích prostředcích ÚV KSČ během působení O. Švestky ve funkci tajemníka ÚV KSČ proběhla v prosinci 1972. Sekretariát ÚV KSČ projednal 5. 12. 1972 návrh nové systemizace aparátu stranických orgánů²⁸ a předložil jej k projednání a schválení předsednictvu ÚV KSČ. To návrh ještě jednou projednalo a na své schůzi 15. 12. 1972 přijalo usnesení, jímž se schvaloval návrh zásad postavení, zaměření práce, organizačního uspořádání a systemizace aparátu stranických

ÚV KSČ a pomocníkem O. Švestky zůstal i po jeho odchodu z aparátu ÚV KSČ na místo šéfredaktora Rudého práva v říjnu 1975. Jejich cesty se rozdělily až v prosinci 1980, kdy byl B. Plundra ustanoven ředitelem vydavatelství Rudé právo.

²⁸ NA, KSČ-ÚV – sekretariát, a. j. 59, bod 17, sv. 37.

orgánů.²⁹ Rozpracování návrhu do funkční náplně práce jednotlivých oddělení ÚV KSČ spolu s úpravou platů pracovníků bylo záležitostí následujících měsíců.³⁰

Přijetí návrhu zásad znamenalo v ideologické oblasti začlenění oddělení stranické práce ve sdělovacích prostředcích ÚV KSČ do oddělení propagandy a agitace ÚV KSČ. Řízením rozšířeného oddělení propagandy a agitace ÚV KSČ byl i nadále pověřen Oldřich Švestka. Funkci vedoucího oddělení vykonával Doc. JUDr. Vasil Bejda, CSc. Vnitřní struktura oddělení byla následující:

Odbor propagandy marxismu-leninismu	Vasil Bejda
Odbor stranického vzdělávání	Ladislav Kaštan (zástupce vedoucího oddělení)
Odbor agitace	Jaroslav Kaše
Odbor vnější propagandy	Miroslav Bochenek (zástupce vedoucího oddělení)
Odbor státních sdělovacích prostředků	Karel Hradecký
Odbor tisku	Antonín Zázvorka ³¹

Celkem bylo v oddělení propagandy a agitace ÚV KSČ systemizováno 79 pracovníků (61 politických, 10 organizačních a 8 administrativních).

Náplň práce oddělení propagandy a agitace ÚV KSČ vycházela z úkolů obou oddělení před jejich sloučením. Podílelo se především na zdokonalování ideologické práce strany, propagandy marxismu-leninismu, stranického vzdělávání a přípravy kádrů, sledovalo rozvoj společenských věd a působení sdělovacích prostředků v oblasti ideologie, spolupracovalo na koncepci stranického školství (včetně Vysoké školy ÚV KSČ), ovlivňovalo jeho obsahové zaměření na základě usnesení ÚV KSČ a vydávalo propagační, studijní a agitační materiály a publikace ÚV KSČ, rozvíjelo lektorskou činnost, řídilo muzea K. Gottwalda a V. I. Lenina. Mělo dále realizovat politiku strany v tisku, rozhlasu, televizi a novinářských svazech, usměrňovalo činnost hromadných sdělovacích prostředků a státních úřadů působících v této oblasti, např. Českého úřadu pro tisk a informace (ČÚTI) a v neposlední řadě sledovalo a hodnotilo účinnost jejich působení ve společnosti.

Oldřich Švestka dohlížel na činnost oddělení do konce srpna 1975, kdy byl uvolněn z funkce tajemníka ÚV KSČ a stal se šéfredaktorem Rudého práva.

Obrazová příloha k článku se nachází na konci kapitoly str. 389–391

²⁹ NA, KSČ-ÚV – předsednictvo, a. j. bod 3, sv. 64.

³⁰ NA, KSČ-ÚV – sekretariát, a. j. 72, bod 1, sv. 46.

³¹ Nový návrh zásad přijatý předsednictvem ÚV KSČ 15. 12. 1972 členil oddělení propagandy a agitace ÚV KSČ na 5 odborů. Odbor tisku byl znovu vytvořen až po konzultacích s pracovníky oddělení v průběhu roku 1973, neboť bylo konstatováno, že vnitřní struktura zrušeného oddělení stranické práce ve sdělovacích prostředcích ÚV KSČ nejlépe odpovídala potřebám operativního řízení hromadných sdělovacích prostředků.

Svatí církevních řádů z Říma nové doby

Václav Bartůšek

Ve dnech 5.–7. listopadu 2009 se mi v rámci návštěvy Říma o dovolené naskytlá příležitost zúčastnit se zajímavého semináře k církevním dějinám. Nazýval se Svati církevních řádů z Říma nové doby – místa a obrazy. Akce, do které se zapojili přednášející z předních italských universit, dalších vědeckých pracovišť i členové sedmi římských církevních řádů byla určena široké veřejnosti. Počítalo se především se širší účastí odborné laické veřejnosti, které se mezi obyvateli Říma i příchozími turisty našlo dosti velké množství. Akce se skládala ze dvou částí – vlastního semináře o svatých, který se konal dne 5. 11. 2009 v řeholním domě řeholních kleriků Matky Boží v Baldiniho sále při kostele sv. Marie ve Sloupoví (in Portico) na náměstí Piazza Campitelli 9 a návštěvy tzv. světnic svatých (Case dei Santi) při sedmi vybraných řeholních domech řádů, které seminář pořádaly.

Pro odbornou veřejnost byl připraven hlavně seminář, kde se počítalo i s možností veřejné diskuse po jednotlivých vystoupeních. Byli přítomni také mnozí zástupci církevních řádů, zejména pořádajících, tj. z řad řeholních kleriků jezuitů, piaristů, řeholních kleriků Matky Boží, barnabitů a kamiliánů a dvou mužských observancí františkánského řádu. Dopolední blok zahájilo vystoupení a úvodní slovo paní profesorky Sofie Boesch Gajano z římské univerzity Università degli Studi di Roma Tre, předsedkyně italské společnosti pro studium svatosti, kultu a hagiografie. Paní profesorka Irene Fosi z univerzity G. D. Annunzia v Chieti a v Peskaře (Università degli Studi „G. D. Annunzio“, Chieti-Pescara) ve svém příspěvku charakterizovala po sociální i správní stránce náboženský život v Římě na prahu novověku pod vlivem nejdůležitějších historických událostí včetně neblaze proslulého vyplenění Říma (Sacco di Roma) v roce 1527. Dějin umění a uctívání svatých v Římě se týkal referát profesora Marcella Fagiola z římské univerzity Sapienza (Università degli Studi di Roma „Sapienza“). Město Řím bylo známé ve světě jako poutní místo ke zdejším sedmi bazilikám (bazilika sv. Jana v Lateráně, sv. Petra ve Vatikáně, sv. Petra za hradbami, basilika Santa Maria Maggiore, sv. Vavřince za hradbami u hřbitova Campo Verano, basilika sv. Sebastiana u stejnojmenných katakomb a basilika Sv. Kříže Jerusalemského, poblíž svatých schodů). Přednášející zde hlavně rozebíral vizi města Říma jako druhého Jeruzaléma až do moderní doby na počátku novověku a vlastně až do současnosti. Profesor další římské univerzity (Università degli Studi di Roma) Tomaso Calió připomněl význam některých novověkých svatých a jejich působení v Římě, kromě zástupců zde již uvedených církevních institucí to byl ještě např. sv. Filip Neri, zakladatel oratoriánů a řada dalších světců. V odpoledním bloku porovnával profesor Vittorio Casale z římské univerzity Università degli Studi di Roma procesy svatořečení světců a světic novověku z uměleckohistorického hlediska. Paní profesorka Emilia Anna Talamo z kalabrijské univerzity (Università degli

Studi della Calabria) prezentovala práce doktorandů ze svého semináře o ikonografii svatých. Emilia De Marco přednáška o sv. Filipu Neri a oratoriánech, Nicola Dominico o sv. Josefovi Kalasanském a o piaristech a dále ještě vystoupila Valeria Di Giuseppe Di Paolo. Závěr semináře provedl Robert Godding, předseda Societé des Bollandistes, která je známá především vydáváním Act Sanctorum.

Dalším, dvoudenním, pokračováním celé akce byly exkurze do tzv. světnic svatých, kde zemřeli významní světcí ze sedmi řeholních institucí, jichž se tato akce týkala nejvíce. Většina z nich zde prožila v těchto místech i velkou část svého života. Na náměstí Piazza Benedetto Cairoli 117, blízko centra města se nachází chrám a řádový dům řeholních kleriků sv. Pavla – barnabitů. Zde je soustředěna část památek na řádového zakladatele sv. Antonia Maria Zacaria (1502 Cremona, † 15. 7. 1539 Cremona). Staré římské město – malebné náměstí Marie Magdaleny se stejnojmenným kostelem i domem nemocničního Řádu řeholních kleriků pro službu nemocným (Otců dobrě smrti) – kamiliánů bylo jejich domovem. Zde dlouhou dobu pobýval i jejich zakladatel sv. Kamil je Lellis (*25. 5. 1550 Bucchianico u Pescary, † 14. 7. 1614 Řím), který byl svatořečen papežem Benediktem XIV. 29. 6. 1746. Ve františkánském klášteře při kostele sv. Františka na Břehu (San Francesco a Ripa) na náměstí sv. Františka z Assisi ve čtvrti Zátibeři (Trastevere) se nacházejí místnosti posledních okamžiků sv. Karla ze Sezze (*1613 Sezze, † 6. 1. 1670 Řím). Na vrcholu pahorku Palatinu v Římě (Via San Bonaventura) se nachází františkánský klášter, kde působil sv. Leonardo od Maurizioovi brány – Paolo Giorlamo (*20.12. 1676, † 26.11. 1751 Řím), který čerpal inspiraci ze životů dávných světců umučených nedaleko v koloseu ještě v antických dobách a kterého papež Jan XXIII. Prohlásil za patrona misionářů. V generálním domě řeholních kleriků Matky Boží při kostele sv. Marie ve Sloupoví na náměstí Piazza Campitelli 9 se nacházejí světnice sv. Giovanni Leonardiho (*1541 Decimo u Lukky, † 9.10. 1609 Řím). Beatifikován byl papežem Piem IX. 10. 11. 1861 a svatořečen Piem XI. 17. 4. 1938.

Nejnámější světnice svatých se nacházejí u jezuitů na náměstí Piazza del Gesu poblíž třídy Viktora Emanuela. Zde vznikla první kolej jezuitského řádu v Římě spolu se světoznámým kostelem Il Gesu, první barokní basilikou v Římě z roku 1568. Ze starší doby se v generálním řádovém domě dochovaly místnosti, kde žil, působil a zemřel sv. Ignác z Loyoly (*1491 Loyola, † 31. 7. 1556 Řím). Na konci dlouhých chodeb lze navštívit tři místnosti a jednu vstupní, kterou vymaloval motivy ze světcova života známý malíř Andrea Pozzo. Třídou Viktora Emanuela je možné dojít až na náměstí sv. Pantaleona, kde se při kostele sv. Pantaleona a sv. Josefa Kalasanského nachází generální dům piaristického řádu, který vznikl v roce 1612 na místě bývalého šlechtického paláce rodiny Tores. Zde se nacházejí tři místnosti světnic sv. Josefa Kalasanského a Matre Dei (*1557 Petralta de la Sal, † 25. 8. 1648 Řím), zakladatele řádu piaristů, který zde žil a zemřel v letech 1612–1648. Můžeme zde najít velké množství materiálů k dějinám tohoto světece, mezi nimi i dokonce emailový medailonek s vyobrazením knížete Františka

kardinála Ditrichštejna (*22.8. 1570, † 19.9. 1636), olomouckého biskupa, který v roce 1631 uvedl piaristický řád na Moravu. Ten si světec obzvláště oblíbil a míval ho u svého lože.

Seminář i exkurze ukázaly, jak uvedené řády i kláštery pečují o své kulturní dědictví. Někde, např. u jezuitů došlo pouze k návštěvě světnic, ale většinou návštěvníků je znám i perfektně fungující a rozsáhlý řádový archiv, u piaristů světnice sousedí přímo s řádovým archivem i knihovnou. Zejména jsou zde bohaté řádové sbírky, kde je možné najít také rozsáhlou korespondenci sv. Josefa Kalasanského i do střední Evropy (většinou dnes již vydanou v edicích) i materiály k dějinám kolejí v této oblasti vůbec. V rámci prohlídky umožnily návštěvu knihovny a částečně i s ukázkami knih a archiválií barnabité, kde návštěvníka zaujme uložení knihovny v chrámové věži a také Chudí řeholní klerici Matky Boží s velmi zajímavou knihovnou se spisy starších církevních historiků (oratoriána bl. Cesare Baronia 16. a 17. stol.), mají též velmi dobře fungující archiv. Péči své historii věnují též kamiliáni, které vydávají např. velké množství o členech i členkách svého řádu. Škoda, že nebylo možno vidět i některá místa k životu zakladatele kongregace oratoriánů sv. Filipa z Neri (*21. 7. 1515 Florencie, † 26. 5. 1595 Řím), zejména při chrámech sv. Jeronýna a později též sv. Marie in Vallicella.

Hodnotíme-li celou akci, můžeme ji přiznat velkou odbornost i dobře připravenou organizaci při zvládnání méně obvyklých prohlídkových tras po interiérech řeholních domů ve dvouhodinových intervalech. Také to, že na semináři mohla být se rozvinula poměrně rozsáhlá diskuse, svědčí o vyspělosti publika a z to, že je na seminář pozvána bez předběžných přihlášek široká veřejnost vůbec na jeho kulturní hodnotě nic nesnižuje, ale naopak vlastně ještě přidává.

Obrazová příloha k článku se nachází na konci kapitoly str. 392–394

Trendy a tradice 2009. Zpráva o mezioborové odborné konferenci

Vladimír Waage

U příležitosti 90. výročí založení Mendelovy zemědělské a lesnické university v Brně (dále též MZLU) se na její Zahradnické fakultě se sídlem v Lednici na Moravě ve dnech 10. – 11. září 2009 uskutečnila odborná mezioborová konference „Trendy a tradice 2009“ v oboru zahradnické architektury, historie zahrad a vývoje krajiny.

Na této fakultě v Lednici se studuje krajinářská architektura a zahradnické technologie. Na mezioborové konferenci si vyměňovali své zkušenosti odborníci

z oblasti zahradnictví, zahradní architektury, lesnictví, botaniky, zoologie, a také archiváři, památkáři a muzejníci. Byla to užitečná výměna informací mezi přírodovědci a humanitně vzdělanými odborníky, ku prospěchu obou stran.

Na úvod prvního dne jednání děkan Zahradnické fakulty doc. Ing. Petr Kučera, Ph.D., připomněl tradici zdejší zahradnické výuky a nové trendy v zahradnictví. Dále v úvodní části vystoupil proděkan pro vědu a výzkum doc. Ing. Pavel Šimek, Ph.D., který seznámil s programem konference a upozornil na problém optimalizace krajiny – jak korigovat uživatele krajiny, jak přistupovat ke krajině, nezničit ji a přitom z ní mít užitek. Zdůraznil nutnost studia historických pramenů o vývoji krajiny pro zachování krajiny a jejího trvale udržitelného rozvoje.

Samotná konference byla rozdělena do čtyř odborných sekcí: 1. Zahradní a krajinářská architektura – prameny poznání, jejich digitalizace a využití; 2. Rybníky – významná součást kulturní krajiny Lednicko-valtického areálu; 3. Trendy v sortimentu a v zahradnické technice; 4. Komponovaná a kulturní krajina a současném uměleckém, urbanistickém, ekonomickém a právním kontextu.

Součástí konference bylo i seznámení se soutěží Zahrada roku, jejíž výsledky byly pak oficiálně vyhlášeny při společenském setkání účastníků konference v rytířském sále Lednického zámku. Malá výstava v prostorách děkanátu pak připomněla 70. výročí úmrtí významného zahradního architekta Františka Thomayera. S výstavou účastníky konference seznámili ředitel Národní zemědělského muzea Mgr. Přemysl Reibl a autoři výstavy Mgr. Šárka Steinová a Ing. Petr Fencel. Jednalo se o malou putovní výstavu faksimilií, která navázala na úspěšnou výstavu originálů vystavených v Národním zemědělském muzeu (dále též NZM).¹ Výstava faksimilií se setkala s velkým ohlasem účastníků konference a po jejím skončení zůstala ještě několik týdnů k dispozici studentům a učitelům zahradnické fakulty.

V odpoledních hodinách pak začalo jednání v jednotlivých sekcích. Autor této informace se zúčastnil jednání v první odborné sekci, kterou vedl ing. Petr Fencel.

Tu zahájil PhDr. Václav Rameš, Státní oblastní archiv Třeboň, příspěvkem „Digitalizace archivních pramenů ve Státním oblastním archivu v Třeboni“. Příspěvek se věnoval především digitalizaci map a zaměřil se na počátky digitalizace v třeboňském archivu. Archiv spravuje velké množství map, především lesnických, což je dáno rozsahem lesů v Jižních Čechách. Tyto mapy pro své služební potřeby (historický výzkum lesů) často využíval a jejich digitalizaci zahájil Ústav pro hospodářskou úpravu lesů Brandýs nad Labem, respektive jeho oddělení historického průzkumu, které však bylo po roce 2005 zrušeno a v podstatě převedeno do Národního zemědělského muzea (viz příspěvek Ing. Petra Fencela). Tak bylo díky spolupráci s digitalizačním pracovištěm jmenovaného ústavu od roku 1998 zdigitalizováno pro Státní oblastní archivy již 2000 map. Tato externí digitalizace ušetřila archivům mnohé finanční prostředky a tím otevřela cestu pro digitalizaci dalších významných dokumentů, především matrik jako v případě Státního oblastního archivu v Třeboni.

¹ K této výstavě vyšel katalog: Steinová, Šárka: František Thomayer, život a dílo zahradního architekta. NZM Praha 2008.

PhDr. Věra Vávrová (Výzkumný ústav Silva Taroucy pro krajinu a okrasné zahradnictví Průhonice) ve svém referátu na téma „Vlastenecká akce Svazu okrašlovacích spolků z počátku 2. světové války a využití evidence významných stromů pro studium kulturní krajiny“ informovala o svém výzkumu, který souvisel s projektem podporovaným Ministerstvem životního prostředí a byl zaměřen na výzkum neproduktivních rostlin a jejich uplatnění v krajině a sídlech současnosti. Při výzkumu se autorka obrátila k evidenci památných stromů prováděné Svazem okrašlovacích spolků v letech 1940-1941, která je dnes uložena v Archivu Akademie věd ČR. V kratičkém úvodu byli účastníci konference seznámeni s historií okrašlovacích spolků v Čechách. Dále autorka uvedla jména osobností, které se této evidenci zúčastnili (dr. Jan Emler, dr. Jaromír Klik a architekt Josef Kumpán). Výsledky evidence byly publikovány v časopise *Krásy našeho domova*. Pracovní materiál této evidence představuje tři kartotéční krabice, jejichž obsah se začal v roce 2005 digitalizovat. Výsledky digitalizace jsou zatím k dispozici v pouze v badatelných výzkumného ústavu v Průhonicích a akademického archivu. Několik ukázek skenů je v příloze konferenčního sborníku.

Plánovaná přednáška PhDr. Markéty Šantrůčkové (z téhož ústavu), se neuskutečnila, avšak její příspěvek „Význam starých map pro poznání krajinářských úprav Černínů na příkladu obory Jemčina“ je uveřejněn v konferenčním sborníku. Obora Jemčina je velký lesní komplex mezi obcemi Novosedly nad Nežárku a Buk na území bývalého černínského velkostatku Jindřichův Hradec. První zmínka o zdejších lesích pochází z období Pánů z Hradce z roku 1384. V polovině 18. století zde Černínové vybudovali hřebčín a malý lovecký zámek a zároveň s tím se začal měnit vzhled a funkce okolních rozsáhlých lesů. V nich Černínové viděli zdroj užitku a zábavy. Proto také možná zaměstnávali dobré lesníky. Zde a na dalších černínských panstvích se uplatnily čtyři generace lesníků z rodu Wachtelů, autorů mnoha posuzovaných map. Jemčina byla rozdělena cestami, na nichž byly vybudovány různé přístřešky a vše bylo podřízeno lovu zvěře. Ve Státním oblastním archivu Třeboň, pobočka Jindřichův Hradec, je celá řada starých lesnických map tohoto území. Jejich soupis je uveden na stránkách sborníku.² Tato přednáška ukázala využití na pohled krásných historických pramenů pro krajinotvorbu a studium historického vývoje lesů.

PhDr. Vladimír Waage (Národní archiv) v příspěvku „Historické prameny k zahradní architektuře a perspektivy jejich zpřístupnění“ zaměřeném především na zájemce o studium v archivech informoval o možnostech a zdrojích historických pramenů k dějinám zahrad. Uvedl typy jednotlivých pramenů a jejich uložení v různých paměťových institucích, především v archivech. Apeloval na sjednocení popisu dat pro možnost vyhledávání na internetu. Také se lehce dotkl problému digitalizace map v Národním archivu. Příspěvek byl doplněn ilustracemi prezentujícími typy jednotlivých pramenů, především mapy, spisy, ale také

² Tři z těchto map jsou široce veřejnosti dostupné ve III. dílu *Svědectví map – lesní mapy*. Praha 2009.

historické fotografie na příkladu sbírky fotografií ve fondu Velkostatek Vrchotovy Janovice (Státní oblastní archiv Praha).

Mgr. Šárka Steinová (Národní zemědělské muzeum, NZM) v přednášce „Archivní fondy významných českých zahradních architektů“ podrobně seznámila auditorium s dvěma významnými osobními fondy ve správě Archivu Národního zemědělského muzea. Jsou to osobní fondy František Thomayer a Josef Kumpán.

Osobní fond Thomayer obsahuje 300 kusů rukopisných plánů, které jsou dnes evidovány v rámci sbírky map a plánů NZM.

Mezi další zajímavé osobní fondy patří fond Josefa Kumpána (1885 – 1961), absolventa Zahradnické fakulty v Lednici, který se ve dvacátých a třicátých letech minulého století podílel i na úpravách Pražského Hradu (v příloze sborníku je uvedena reprodukce návrhu Rajske zahrady na Valech) a řada jiných jeho děl se nachází v dalších českých městech.

Další vystupující, Mgr. Kamila Svobodová, rovněž pracuje v Národním zemědělském muzeu, a to v jeho pobočce ve Valticích. Ve svém vystoupení „Plán Mikulovského panství z roku 1672“ se věnovala plánu panství z druhé poloviny 17. století. Kopie této mapy je známá návštěvníkům z expozice Mikulovského zámku, originál by měl být uložen v Moravském zemském archivu (MZA). Originál této mapy byl vytvořen malířem a kartografem Klementem Beutlerem pro knížete Dietrichsteina. Vystoupení autorky sledovalo osudy tohoto kartografického díla. Tato mapa (MZA Brno, fond F 18, inv. č. 7667) bohužel není od generální inventury 2001 k dispozici. Naštěstí však existuje její digitální kopie v regionálním muzeu Mikulov a v okresním archivu v Břeclavi, a také „analogová“ kopie z roku 1802 (MZA Brno, fond F 18, inv. č. 12019).

Těžištěm příspěvku pak bylo porovnání krajiny podle původní mapy (z digitální kopie původního plánu) a kopie z roku 1802 se současnými mapami. Byl to příklad využití digitalizace pro porovnávání historických map. Po srovnání obou historických map jsou viditelné jen malé rozdíly a v porovnání se současnými mapami pak rozdíly ve velikosti a počtu rybníků a velikosti obcí. V závěru svého příspěvku autorka vyřkla myšlenku, že digitalizace může být důležitá i z důvodu zachování informací v případě možné ztráty dokumentu.

Příspěvek „Digitalizace a využití starých lesnických map za účelem zjištění historického stavu lesa na příkladu lesního komplexu Radkov“, Ing. Daniela Černého, lesníka, pracovníka Správy NP a CHKO Šumava, byl typickým příkladem z praxe, kdy současní správci krajiny pro její obnovu a záchranu dnešního lesa musí nutně studovat staré lesnické mapy a hospodářské plány uložené v našich archivech. Lesní komplex Radkov má dnes výměru 213 ha a cílem popisovaného průzkumu bylo zjistit skladbu věkových tříd a druhovou skladbu lesa na tomto stanovišti, a to v různých časových horizontech. K výzkumu byly použity kvalitní skeny porostních map ze Sběrky map a plánů NZM, které mohou při porovnání se současnými mapami mnohé prozradit.

Dalším příkladem využívání digitalizace historických map a plánů, tentokrát pro výstavní účely, byl příspěvek mladé absolventky VUT Brno (stavební fakulta, obor

geodezie) Markéty Švancarové, s názvem „Digitalizace starých map při zpracování diplomové práce“. Diplomantka zkoumala osobnost a mapy Jana Antonína Křoupala, který se v 18. století podílel na snahách o splavnění řeky Moravy a stavbě silnic na Moravě. Jeho mapy jsou dnes uloženy v různých moravských archívech, především v Moravské zemském archívu. Hlavní myšlenkou bylo shromáždění všech dostupných map a jejich následná kvalitní digitalizace a posouzení. Výsledkem této digitalizace byla pak výstava faksimilových digitálních kopií v Moravském kartografickém centru (expoziční NZM). Škoda, že článek Markéty Švancarové nepřináší soupis Křoupalových map nebo alespoň odkaz na tento soupis.

Ing. Petr Fencel (Národní zemědělské muzeum), ve svém příspěvku „Digitalizace jako nástroj zpřístupnění a záchranu vybraných archiválií“ upozornil v krátkém a výstižném příspěvku na projekt budování sbírky map a plánů a jejich prezentace ve studovně Archivu NZM. V tomto muzeu byla v roce 2007 založena archivní „Sbírka map a plánů“ v rámci tamního archivního oddělení. Tato sbírka vznikla nejrůznějšími akvizicemi a sběrem. Mapy jsou zapsány v přírůstkovém seznamu a nyní se začalo s členěním a podrobným popisem této sbírky. Dále se autor věnoval sbírce digitálních kopií starých lesních a lesnických map. Ta vznikala od roku 1998 pro služební potřebu Ústavu pro hospodářskou úpravu lesů v Brandýse nad Labem, oddělení historického výzkumu, pro dokumentaci historického stavu našich lesů. Začala spolupráce s českými archívy a z ní vznikla úctyhodná sbírka digitálních dat (viz též příspěvek dr. Rameše). Tato sbírka byla po zrušení oddělení historického výzkumu v Ústavu pro hospodářskou úpravu lesů přenesena pod správu Národního zemědělského muzea. Jak dosvědčují mnohé přednesené příspěvky na této konferenci, historický průzkum lesů (i ve spolupráci s Lesnickou a dřevařskou fakultou České zemědělské univerzity) zde pokračuje dále. Digitalizovaný soubor Sbírk map a plánů NZM obsahuje přes 2000 kusů (objem terabitů dat autor nevedl). Pokud je mi známo, tato digitalizace přináší technické problémy s uchováním velkého objemu dat, ale zajišťuje výbornou kvalitu obrazu, neboť se provádí ve velkém rozlišení a v datových souborech tif.

Na závěr si dovoluji citovat závěr této přednášky: „O digitalizaci a skenování map a plánů by mohlo informovat mnoho pracovišť z mnoha institucí, kde je tato činnost prováděna. Je důležité, aby uvedené instituce úzce spolupracovaly nad danou tematikou, aby se zbytečně vyvarovaly slepých cest a aby byla získaná data kompatibilní pro případné výměny nebo prezentace na sdílených webových stránkách.“

Dalším příkladem praktického využití digitalizovaných map byl příspěvek Ing. Viktora Blašáka (Lesy České republiky s. p. – Lesní správa Vodňany) „Digitalizace mapových podkladů v projektu revitalizace Sedlické obory“. Při obnově této nevelké obory měla lesní správa ve Vodňanech jen několik fotokopií starých lesních map. Ve spolupráci s NZM, SOA Třeboň a SOA Litoměřice a díky neúnavné činnosti Ing. P. Fencela se podařilo ve zmíněných archívech dohledat 120 historických map této obory. Zde je praktický příklad mezioborové spolupráce, kdy nalezené mapy pomohly k revitalizaci obory.

Závěrečné jednání konference bylo věnováno již opravdu moderním technickým trendům při zpracování digitálního 3D obrazu současného terénu či krajiny. Byly to dva příspěvky Ing. Jaromíra Skoupila, Ph.D., a Ing. Petra Pelikána z Mendelovy zemědělské a lesnické univerzity s názvem „Možnosti tvorby a zpracování digitálních modelů terénu v prostředí CAD systému“. Jedná se o čistě technickou záležitost pro 3D model krajiny. Běžný uživatel internetu tuto technologii zná z internetové aplikace „Google Earth“.

Podobnému trendu se věnoval Ing. Martin Klokánek, Ph.D, ze Zahradnické fakulty MZLU, v příspěvku „Tematické analýzy digitálního modelu terénu pro podporu vizualizace a modelování krajiny“.

Příspěvek „Metody měření geografické polohy objektů v krajině“ od Ing. Romana Pavlačky a Stanislava Bartoně se zabýval geografickým zaměřováním polohy jednotlivých dřevin v Lednickém parku.

Posledním zajímavým příspěvkem, bohužel neuveřejněným v konferenčním sborníku, byl příspěvek Ing. Přemysla Krejčířika, Ph.D. (Zahradnická fakulta MZLU), „Interpretace digitalizovaných historických podkladů pro potřeby krajinné architektury“. Příspěvek se zabýval praktickým využitím digitalizovaných plánů a vedut pro obnovu Květné zahrady v Kroměříži a některých částí Lednického parku.

Pro historiky a archiváře považuji za důležité upozornit na příspěvek PhDr. Emila Kordiovského „Z historie rybníků na Břeclavsku“ a přednášku Ing. Karla Zlatušky CSc. „Historické konstrukce hrází rybníků“.

V případě E. Kordiovského se jedná o příspěvek z historie rybníků v Lednicko-valtickém areálu od roku 1332 do současnosti, který je doplněn přehledem archivních pramenů a použité literatury. Druhý příspěvek lze zařadit do historie lidského umu a dějin rybníkářství a techniky. Oba příspěvky byly předneseny v druhé odborné secei věnované rybníkům, které jsou velkou součástí Lednicko-valtického areálu.

Zájemcům o tyto příspěvky doporučuji konferenční sborník, který však z úsporných důvodů vyšel v malém nákladu a s využitím PDF prezentací na CD.

Konference na mne udělala velmi dobrý dojem, a to nejen vysokou úroveň odborné části, ale také poznáním, že digitální zpřístupňování našich map plánů není marnou činností. V době ekonomické krize může vzájemně výhodná spolupráce institucím ušetřit velké finanční prostředky, které je pak možno investovat do dalších projektů. Díky společenskému večeru účastníci konference neformálním způsobem získávali a vyměňovali si zkušenosti a mohli tak prohloubit další spolupráci. Zážitkem a inspirací byla pro mnohé účastníky i procházka po krásném Lednickém parku. Závěrem je třeba poděkovat organizátorům za přípravu konference, která důstojně zapadla do oslav výročí založení Mendelovy zemědělské a lesnické univerzity v Brně a v Lednici.

1956/44

Tajemník ÚV KSČ Oldřich Švestka v r.1971, NA,
fotoarchiv – centrální katalog

PŘÍLOHA III

Zdůvodnění návrhů

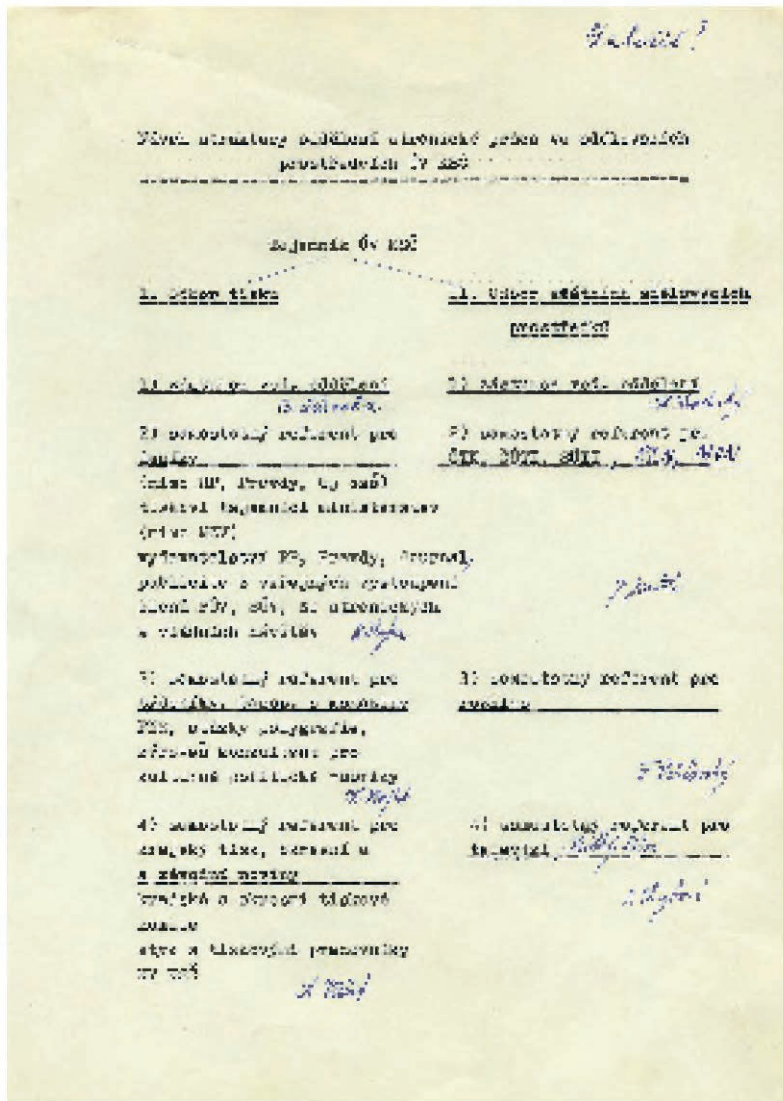
Zvyšující se nároky na ideologickou práci strany si vyžadují převést některá kádrová opatření. Předpokládané návrhy byly konzultovány s příslušnými pracovníky předběžně projednány. Po všestranném uvážení se navrhuje, aby:

Soudruh O. Švestka ve funkci tajemníka ÚV KSČ přímou řídi oddělení stranické práce ve sdělovacích prostředcích ÚV KSČ. Funkci dvou zástupců vedoucího oddělení ÚV by vykonávali politicky i odborně připravení soudruzi K. Hradecký a L. Závorka.

Doporučuje se, aby s. V. Diviš, který pracoval mnoho let před nástupem do funkce na ÚV KSČ na úseku tisku v Československé lidové armádě, byl zařazen do funkce prvního náměstka ústředního ředitele Čs. televize. Také s. M. Malásová, rovněž velmi zkušená a politicky vyspělá novinářka, přejde do Čs. televize, a to do funkce ředitelky České televize a zástupčiny ústředního ředitele. Soudruh L. Schulz by po projednání přешel na odpovědný úsek ve sdělovacích prostředcích, případně do diplomatických služeb.

Do funkce vedoucího oddělení propagandy a agitace ÚV KSČ je navržen s. Vasil Bajda, který má z práce na ideologickém úseku mnohaleté zkušenosti i politické a teoretické předpoklady. Soudruh Ladislav Novotný by přешel pracovat do funkce ředitele Ústavu marxismu-leninismu a šéfredaktora Nové vysíl. Soudruh Vladimír Kaul na základě předběžného projednání by byl zařazen v Ústavu marxismu-leninismu.

Zdůvodnění návrhu kádrových změn na ideologickém úseku strany z 8.4.1972, NA,
f. KSČ - ÚV - předsednictvo, arch. jed. 38, bod 18, sv. 37.

Návrh struktury oddělení stranické práce ve sdělovacích prostředcích ÚV KSČ z dubna 1972, NA, f. KSČ – ÚV – OŠ, inv.č. 15, kart. 3.

Jednání semináře Svatí církevních řádů z Říma nové doby - místa obrazy v Baldinioho sále při kostele sv. Marie ve Sloupoví v Římě

Chrám sv. Pantaleona s generálním domem piaristického řádu v Římě

Kamiliánský kostel sv. Maří
Magdaleny na stejnojmenném
náměstí v Římě

Františkánský konvent
sv. Bonaventury na Palatinu
v Římě

Světnice sv. Ignáce z Loyoly

Chrám Il Gesu z nádvoří jezuitské koleje